

Eesti Vabariik

**Aruanne Eesti säästva arengu riikliku
strateegia “Säästev Eesti 21”
rakendamise tulemustest**

**Tallinn
2008**

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. EESTI KULTUURIRUUMI ELUJÕULISUS.....	5
Aruandes kasutatud indikaatorite võrdlus strateegia 'Säästev Eesti 21' ja EL säästva arengu strateegia eesmärkidega	5
Eesti rahva säilimine	6
Eesti keele kasutamine	7
Kultuuris osalemine.....	8
2. HEAOLU KASV	11
Aruandes kasutatud indikaatorite võrdlus strateegia 'Säästev Eesti 21' ja EL säästva arengu strateegia eesmärkidega	11
Majanduslik jõukus	12
Riigi rahanduse jätkusuutlikkus.....	15
Majanduse jätkusuutlikkus	16
Innovatsioon ühiskonnas.....	18
Tööhõive	21
Haridus	24
Elukvaliteet	27
3. SIDUS ÜHISKOND.....	32
Aruandes kasutatud indikaatorite võrdlus strateegia 'Säästev Eesti 21' ja EL säästva arengu strateegia eesmärkidega	32
Võrdsed võimalused	33
Osalemine hariduses.....	37
Interneti levik.....	38
Turvalisus	39
4. ÖKOLOOGILINE TASAKAAL.....	51
Aruandes kasutatud indikaatorite võrdlus strateegia 'Säästev Eesti 21' ja EL säästva arengu strateegia eesmärkidega	51
Jätkusuutlik energeetika.....	52
Keskkonna saastekoormus	58
Jäätmete ja jäätmekäitlus	63
Liigiline mitmekesisus	68
Loodusressursside kasutamine.....	72
Keskkonnasõbralik transport.....	75

SISSEJUHATUS

Aruande eesmärgid ja struktuur

Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“ kiideti Riigikogus heaks 2005. aastal. Strateegia eesmärgiks on tagada Eesti ühiskonna edukas ja tasakaalustatud toimimine pikemas perspektiivis, lähtudes säästva arengu põhimõtetest. **Käesoleva aruande eesmärk on Eesti säästva arengu riikliku strateegia „Säästev Eesti 21“ kontekstis anda ülevaade arengutest Eesti jätkusuutlikku arengut iseloomustavate indikaatorite osas ning luua selge raamistik järgnevat aastate aruandluse koostamiseks.**

Strateegia seab pikaajalised eesmärgid ning ei hõlma konkreetseid tegevusi. Strateegiat viiakse ellu valdkondlike arengukavade ja nendes sisalduvate meetmete ja tegevuste kaudu. Seetõttu on aruandes ära toodud säästva arengu strateegia eesmärkide elluviimist kajastavate näitajate analüüs ning eraldi ei ole analüüsitud eesmärkide täitmiseks vajalikke tegevusi. Näitajate analüüsimisel on aruandes antud ülevaade valdkonnas toimunud arengutest (sh võimalusel võrdluses teiste Euroopa Liidu liikmesriikide või Euroopa Liidu keskmisega), kuid ei ole põhjalikumalt analüüsitud neid arenguid mõjutanud tegureid ja põhjusi. Põhjalikum probleemide ja kitsaskohtade analüüs on kavas koostada järgnevat aastate aruannetes säästva arengu riikliku strateegia rakendamise kohta. Juhul, kui strateegiat „Säästev Eesti 21“ ellu viivates strateegilistes dokumentides on seatud konkreetset sihttasemed eesmärkide täitmiseks, on need sihttasemed ära toodud ning analüüsitud nende saavutamise hetkeseisu.

Aruanne lähtub oma ülesehituses „Säästev Eesti 21“ peamisest neljast eesmärgist. Esimene osa toob välja Eesti kultuuriruumi elujõulisuse hindamiseks sobivad indikaatorid ja arengud. Teises osas analüüsitakse heaolu kasvu erinevaid aspekte, seda nii majandusliku jõukuse kui elukvaliteedi paranemise poolelt. Kolmas osa annab ülevaate arengutest sidusa ühiskonna eesmärgi saavutamisel. Sealjuures jälgitakse võrdsete võimaluste, hariduses osalemise ja turvalisuse näitajaid. Regionaalse sidususe iseloomustamiseks on vastavate indikaatorite tulemusi analüüsitud ka regioonide lõikes. Aruande neljas osa keskendub ökoloogilise tasakaalu tagamise eesmärgile. Sealjuures tuuakse välja arengud jätkusuutliku energeetika, jätkusuutliku transpordi, keskkonna saastamise, loodusressursside kasutamise ja liigilise mitmekesisuse osas.

Käesoleva aruande üheks eesmärgiks on jätkusuutliku arengu näitajate valiku kaudu sihistada täpsemad strateegia „Säästev Eesti 21“ eesmärgid ning luua alus selgemaks strateegia elluviimise jälgimise raamistikuks tulevikuks. Analüüsitud näitajate valikul on lähtutud Eesti jätkusuutliku arengu võtmevaldkondadest. Samuti on arvestatud Euroopa Liidu säästva arengu strateegias seatud eesmärkidega ning olulisemates valdkondlikes arengukavades paika pandud ja valitsuse poolt heaks kiidetud eesmärkide ja sihttasemetega. Näitajate valikul on võetud eesmärgiks tagada võimalikult suur kooskõla strateegia „Säästev Eesti 21“ näitajate ning teistes valitsuse kesketes strateegiates (valitsuse tegevusprogramm, majanduskasvu ja tööhõive kava) kokku lepitud tulemusnäitajate vahel.

Näitajate valik erineb teatud määral kehtivas strateegias toodud indikaatorite valikust. Seetõttu on iga alavaldkonna analüüsi alguses ära toodud lühike kehtiva strateegia ning käesolevas aruandes kasutatud näitajate võrdlev analüüs. Aruandes on üritatud leida näitajaid, mis vastaksid võimalikult suurel määral strateegia üldeesmärkidele ning võimaldaksid hinnata arenguid säästva arengu võtmevaldkondades. Kehtivas strateegias ei võimalda indikaatorid kahjuks kõikidel juhtudel eesmärkide täitmise edukust analüüsida. Samuti on kehtivas strateegias katmata mitmed olulised eesmärgid ning näitajaid nende analüüsimiseks (n majanduskasv, energeetika). Ka need probleemid on püütud näitajate valikuga lahendada.

Lisaks on näitajate valikul lähtunud põhimõttest, mille kohaselt on välja toodud valdkonna arengute hindamisel esmatähtsad indikaatorid. Väga paljude indikaatorite sissetoomise puhul ei ole võimalik kajastada arenguid prioriteetsetes valdkondades. Seetõttu on teatud peatükkide puhul (n kultuuri elujõulisus) näitajate arvu vähendatud ja kasutatud neid indikaatoreid, mis on eesmärkide saavutamise hindamisel esmatähtsad.

Indikaatorite komplekti on tutvustatud ja arutatud ministeeriumitevahelises säästva arengu töörühmas. Kuna Eesti säästva arengu riiklik strateegia on kehtinud tänaseks vaid ligi 3 aastat, on indikaatorite analüüsil nende arengut vaadeldud üldjuhul alates 2000. aastast.

Aruande koostamise protsess

Eesti säästva arengu riikliku strateegia „Säästev Eesti21“ elluviimist ja täimise jälgimist koordineerib riigisekretäri poolt kokku kutsutud säästva arengu töörühm, mida juhib Riigikantselei strateegiadirektor. Töörühma kuuluvad esindajad Keskkonnaministeeriumist, Kultuuriministeeriumist, Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumist, Põllumajandusministeeriumist Siseministeeriumist, Sotsiaalministeeriumist, Justiitsministeeriumist, Rahandusministeeriumist, Riigikantseleist ning Eesti Statistikaametist.

Aruande koostamist koordineeris Riigikantselei strateegiabüroo koostöös säästva arengu töörühmaga. Riigikantselei viis läbi esmase analüüsi indikaatorite lõikes ning pani kokku aruande eelnõu, mis saadeti ülevaatamiseks ja märkuste tegemiseks säästva arengu töörühma liikmetele. Aruannet täiendati neilt tulnud kommentaaride ja märkuste põhjal.

1. EESTI KULTUURIRUUMI ELUJÕULISUS

Aruandes kasutatud indikaatorite võrdlus strateegia 'Säästev Eesti 21' ja EL säästva arengu strateegia eesmärkidega

Strateegias „Säästev Eesti 21“ on kultuuriruumi elujõulisus defineeritud läbi kolme alavaldkonna: eesti kultuuriruumi ulatus; eesti kultuuri funktsionaalsus; ning eesti kultuuri ajaline pidevus ja plastilisus. 2030. aastaks soovitava seisundi kirjelduses on rõhutatud Eesti rahvastikuolukorra stabiliseerumist, Eesti ja Euroopa kaksikidentiteedi kujunemist, hääbumishirmu kadumist, virtuaalset eestlust ning panustavat globaliseerumist.

Täpsemad strateegias toodud indikaatorid nende kolme valdkonna lõikes on järgmised:

1. Eesti kultuuriruumi ulatus: eesti kultuuri kandjate arvukus, nende paiknemine (Eestis, väljaspool), eesti kultuuri materialiseerumise määr (arhitektuuris, maastikes, märgilises keskkonnas), eesti kultuuri tuntus, tõlgitavus ja levik väljaspool Eestit. Eesti kultuuri jätkusuutlikkuse seisukohalt on esmatähtis eesti kultuuri tuntus ja laialdane kättesaadavus Eestis ning selle kõrval suurenev eesti kultuuri tõlgitavus ja levik väljaspool Eestit;
2. Eesti kultuuri funktsionaalsus: eesti kultuuri elementide (sh keele) kasutusintensiivsus erinevates eluvaldkondades (argisuhtluses, teaduses, hariduses, seadusloomes, poliitikas, tehnikas ja tehnoloogias jne), st kuivõrd eesti keel, eesti kultuuriravamu ja eestilikud traditsioonid, käitumis- ja suhtlemismudelid on juurdunud, vajalikud ja kasutusel igapäevaelus ning ühiskonna erinevate institutsioonide toimimises.
3. Eesti kultuuri ajaline pidevus ja plastilisus: kultuurimälu võime toimida minevikukogemuse sidujana tulevikuga, rahvuskultuuri avatus uuele, rikastumis- ja tõlgendamisevõime muutuv maailma kultuuripildis, kultuurimälu (traditsiooni) kestvus ja kõlbulikkus seotuna uute avastuste, uute valdkondade, uue tehnilise keskkonna, uute kultuurinähtuste, uute suhete ja suhtlusviisidega. Eriti eesti keele ja kultuuri tõlkimisvõimelisus (ka tehnilises mõistes) ja tõlgitavus globaliseerivas multikultuurilises keskkonnas.

Kahjuks ei ole paljud strateegias pakutud indikaatorid mõõdetavad ning ei võimalda mitmetel juhtudel hinnata kas liigume 2030. aastaks soovitud seisundile lähemale või mitte. Samuti on indikaatoreid suur hulk, mis ei võimalda analüüsida arenguid prioriteetses valdkondades. Seetõttu on käesolevas aruandes näitajaid täpsustatud ja lisatud ning valitud prioriteetsed indikaatorid, mis võimaldavad analüüsida arenguid pikas perspektiivis.

Eesti kultuuriruumi elujõulisust on analüüsitud läbi kolme peamise valdkonna: **Eesti rahva säilimine; eesti keele kasutamine; eesti kultuuris osalemine**. Eesti rahva säilimise indikaatorina on lisatud loomulik iive ning summaarne sündimuskordaja. Teise kultuuri elujõulisuses tunnuseks on vaadeldud eesti keele kasutajate (nii emakeelena kui võõrkeelena) arvu muutumist. Kultuuri elujõulisust laiemalt on analüüsitud kultuuri tarbijate arvukuse, kultuuripärandi olukorra ning kultuuritöötajate arvukuse kaudu.

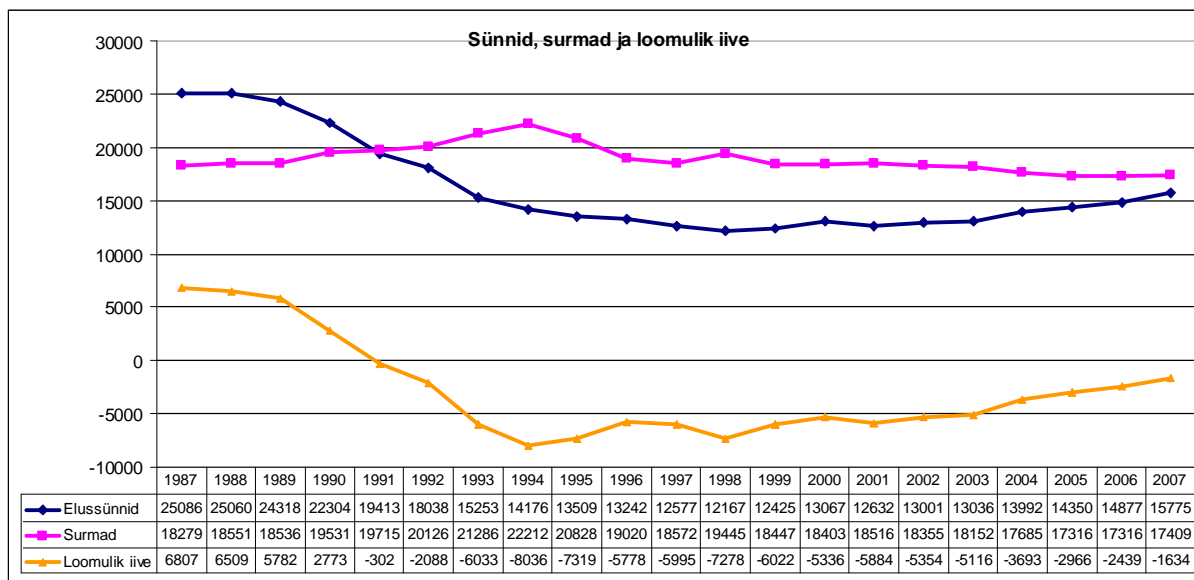
Euroopa Liidu säästva arengu strateegia kultuuri elujõulisusega seotud eesmärged ja indikaatoreid ei sisalda.

Eesti rahva säilimine

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Loomulik iive	Aasta jooksul sündinute ja surnute arvu vahe	Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2007-2011: Saavutada positiivne iive
Summaarne sündimuskordaja	Keskmine elussündinud laste arv naise kohta tema elu jooksul (kui kogu naise viljakusea jooksul kehtiksid antud aasta sündimuse vanuskordajad)	Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2007-2011: Saavutada positiivne iive

Eesti rahva pikaajalise elujõulisuse hindamisel on alusnäitajateks rahva taastootmisvõimet iseloomustavad loomulik iive ning summaarne sündimuskordaja. Eesti elanikkonna suurus seab piirid nii Eesti kultuuri kandjate arvule kui majanduse aluseks olevale inimkapitalile. Seoses järskude muutustega ühiskonnakorralduses ning majanduses, langes sündimus eelmise kümnendi algul drastiliselt ning selge tõusutrend taastus alles 2004. aastal. Sündimuse kasvule on eeskätt aidanud kaasa majandusliku jõukuse ja kindlustunde kasv, mis omakorda on toonud sünnitama ka naised, kes on lapse saamist majanduslikel põhjustel edasi lükanud (keskmine esmassünnitaja vanus on tõusnud 1992. a. 22,73-lt 2007. a. 25,42-ni). Loomuliku iibe positiivsemaks muutumisele on viimastel aastatel aidanud kaasa ka suremuse mõningane langus, mis on seotud rahva tervisenäitajate paranemise ning välispõhjuste tagajärjel hukkunute arvu vähenemisega.

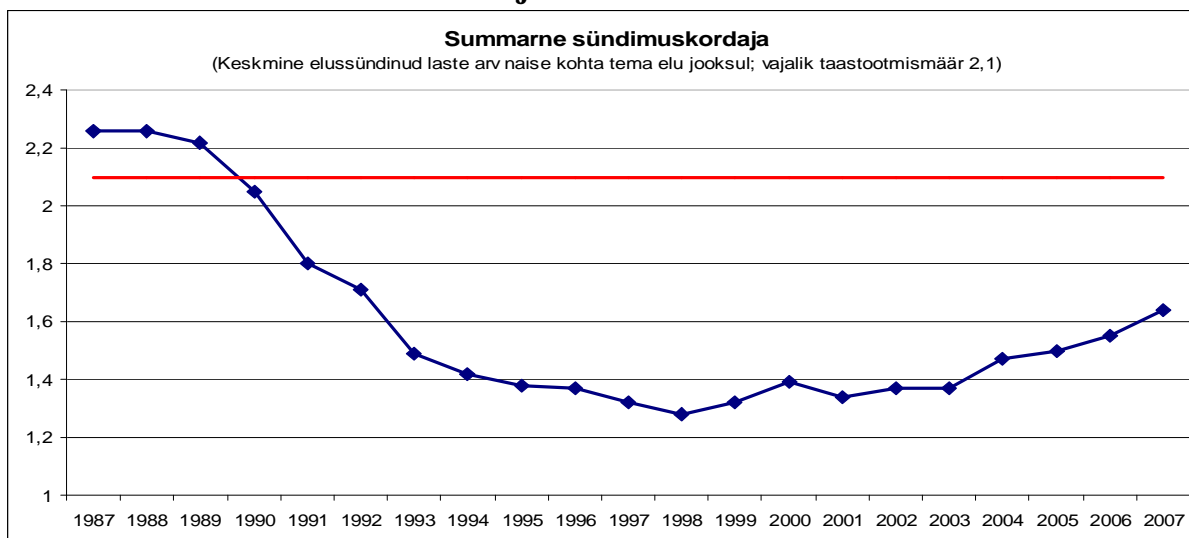
Joonis 1.1 Loomulik iive

Allikas: Statistikaamet

Sarnaselt loomuliku iibe näitajatega on ka summaarne sündimuskordaja olnud taasiseseisvumise järgsel perioodil püsivalt allpool taastootmistaset. Rahva taastootmiseks on vajalik sündimuskordaja 2,1, kuid hoolimata 2004. a. alanud positiivsetest arengutest on Eesti kordaja tõusnud 2007. a. vaid 1,64-ni. Oma näitajaga pole Eesti Euroopa Liidus unikaalsel positsioonil. Eurostati andmetel polnud 2006. a. seisuga sündimuskordaja üle taastootmismäära üheski ELi liikmesriigis (kõrgeim oli Prantsusmaal 2,00 ja Iirimaal 1,90 ning madalaim Slovakkias 1,24).

Joonis 1.2 Summaarne sündimuskordaja

Allikas: Statistikaamet

Eesti keele kasutamine

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Eesti keele kasutamine emakeelena	10-aastaste ja vanemate inimeste osakaal, kes kasutavad eesti keelt emakeelena (% rahvastikust) Indikaator näitab keele, kui ühe peamise eesti kultuuri kandja, kasutamist.	Sihttaset pole seatud
Eesti keele kasutamine võõrkeelena	10 aastaste ja vanemate mitte-eestlaste osakaal, kes kasutavad suhtluskeelena eesti keelt (%)	Sihttaset pole seatud

Kuna keel on üks peamisi kultuurikandjaid, kasutatakse ühe kultuuri jätkusuutlikkuse indikaatorina eesti keele kasutajate arvu. Sealjuures arvestatakse nii eesti keelt emakeelena rääkijaid kui ka võõrkeelena kasutajaid.

Ametlik statistika eesti keele kasutamise kohta pärineb 2000. aasta rahvaloenduse tulemustest. Selle põhjal kasutab eesti keelt emakeelena 921 817 inimest (2000. aasta andmed), mis on 67% kogu rahvastikust. Eesti keelt võõrkeelena kasutab 167,8 tuhat inimest mis on 37,4% nendest, kelle emakeel ei ole eesti keel.

Lisaks võib Tööjõu uuringute andmetel vaadelda statistikat eesti keele kasutamise kohta tööelise (vanuses 15-74 aastat) elanikkonna seas, keda on jätkuvalt u. 1 050 tuhat inimest. Aastatel 2000-2007 on eesti keelt esimese koduse keelena kasutajate osakaal püsinud vahemikus 65-67% ja näitab väikest tõusutendentsi. Mitte-eestlaste hulgas kasutas eesti keelt esimese koduse suhtluskeelena 2007. aastal 4,2%, mis on aga langustrendis. 2000. aastal oli see näitaja mõnevõrra kõrgem – 5,8%. Teise koduse keelena kasutab mitte-eestlastest eesti keelt stabiilselt 40-50%.

Eesti keele kasutamist aitab suurendada eestikeelse õppe osa suurendamine muukeelses üldhariduskoolis. Vabariigi Valitsuse 2007-2011 tegevusprogrammis on ette nähtud venekeelsete gümnaasiumite üleminek osalisele eestikeelsele aineõppele 60% ulatuses aastaks 2011. Üleminek algas 2007/08 õppeaastal vähemalt ühe aine õpetamisega eesti keeles.

Kultuuris osalemine

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Kultuuripärandi olukord	Avariilises või halvas seisukorras olevate arhitektuurimälestiste osakaal;	Kultuuriministeeriumi strateegiline arengukava 2009-2012: 20% aastaks 2012 (2010. a. 22%)
	Museaalide ja teavikute kaasaegsed hoiutingimused (osakaal)	Kultuuriministeeriumi strateegiline arengukava 2009-2012: aastaks 2012 75% (2010. a 60%)
Kultuuriüritustel osalejate arv	Teatrikülastuste arv, muuseumikülastuste arv, Eesti kontserdikorraldajate (sh Eesti Kontsert, Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja ERSO) Eestis korraldatud kontsertide kontserdikülastuste arv, eesti filmide kinokülastuste arv. Indikaator näitab eesti kultuuri tarbimist.	Kultuuriministeeriumi strateegiline arengukava 2009-2012: 4,8 mln erinevate kultuurisündmuste külastust aastaks 2012. aastaks, sh teatrite külastusi 1,1 mln, kiiklike kontserdikorraldajate kontsertide külastusi 0,267 mln
Kultuurisektoris töötajate arv	Kultuurisektoris töötajate osakaal töötajate koguarvust	Kultuuriministeeriumi strateegiline arengukava 2009-2012: kultuurisektoris töötajate arv 3,2%

Ühtseid ja häid indikaatoreid Eesti kultuuri jätkusuutlikkuse osas on keeruline leida. Antud aruandes on kasutatud indikaatoreid, mille kohta on ametlik statistika olemas või mida kasutatakse ka teistes Euroopa riikides.

Kultuuripärandi olukord

Kultuuri jätkusuutlikust näitab loodud kultuuripärandi olukord. Kultuuripärandi moodustavad ajaloolise, teadusliku, kunstilise, sotsiaalse, tehnoloogilise vms väärtusega objektid ja inimesele oluline elukeskkond kui tervik, mis on vajalik inimühiskonna kestmiseks ja arenguks ning mida tulenevalt iseloomust ja väärtusest säilitatakse tulevastele põlvetele.

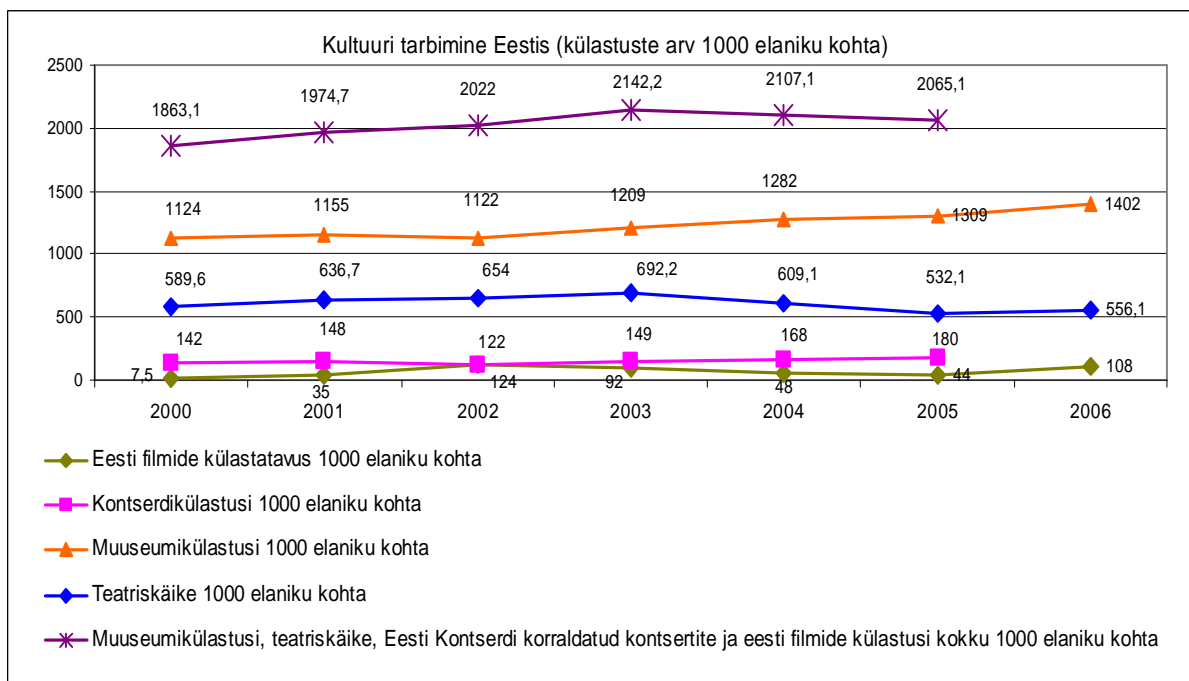
Kultuuripärandi olukorra hindamiseks saab kasutada kahte näitajat. Esiteks, avariilises või halvas seisukorras olevate arhitektuurimälestiste osatähtsus. Kultuurimälestiste hulka kuuluvad lisaks arhitektuuripärandile veel monumentaalkunst, arheoloogilised elemendid või struktuurid, kalmistud, loodusobjektid jms, kuid kõige enam on rikkumistest ja hävimistest ohustatud just arhitektuurimälestised – lagunevad hooldamatuse tõttu, saavad kahjustatud remont- või ehitustööde käigus, hävivad tulekahjudes. 2007. aastal oli teadaolevate andmete põhjal avariilises või halvas seisundis olevaid arhitektuurimälestisi kokku üle 26% (1156). Need on sellised mälestised, mis vajavad hädasti remonti või hooldust.

Teiseks kultuuripärandi olukorra näitajaks on museaalide ja teavikute kaasaegsed hoiutingimused. 2006. aastal hoiti kaasaegsetes hoiutingimustes ligikaudu 50% säilikutest ja teavikutest. Mida suurem hulk museale paikneb nende pikaajalist säilimist tagavates hoiutingimustes ja mida rohkem tehakse arhitektuurimälestisi korda, seda paremas seisukorras on riigi materiaalne kultuuripärand tervikuna.

Kultuuriüritustel osalejate arv

Eesti kultuuri jätkusuutlikkust iseloomustab kultuuriüritustel osalejate arv. Ideaaljuhul tuleks siinkohal kokku arvestada kõikide eesti kultuuriga seotud üritustel osalejate arv alates kunstinäitustest ja lõpetades laulu- ja tantsupidudega. Kahjuks kõikide kultuuriürituste külastatavuse kohta statistikat koguda on praktikas võimatu. Seetõttu on antud aruandes eesti kultuuri tarbimise indikaatorina kasutatud olemasolevat statistikat teatrikülastuste (riiklikud ja linnateatrid) ja muuseumikülastuste kohta. Lisaks on arvestatud Eesti päritolu filmide külastuste arvuga. Eesti muusika tarbimise osas on kasutatud olemasolevaid andmeid Eesti Kontserdi poolt Eestis korraldatud kontsertide külastuste arvu.

Joonis 1.3 Eesti kultuuri tarbimine

Allikad: Statistikaamet, Kultuuriministeerium

Kultuuri tarbimine on võrreldes 2000. aasta tasemega mõnevõrra kasvanud. Suurenenud on muuseumikülastuste arv ja Eesti kontserdi korraldatud kontserdikülastuste arv. Oluliselt on kasvanud Eesti filmide vaatavus. 2007. aastal oli Eesti filmide külastatavus kinodes ligi 2/3 suurem 2006. aasta tasemest, Eesti filmide külastajate koguarv ulatus pea 210 000-ni. Külastatavuse kasv on seotud sellega, et Eesti filmide osakaal filmilevis on võrreldes 2000. aastaga kuuekordistunud. Kui 2000. aastal oli Eesti filmide osakaal filmilevis 0 ja 2001. aastal 1,5, siis 2007. aastal moodustasid Eesti filmid juba 18 protsenti.

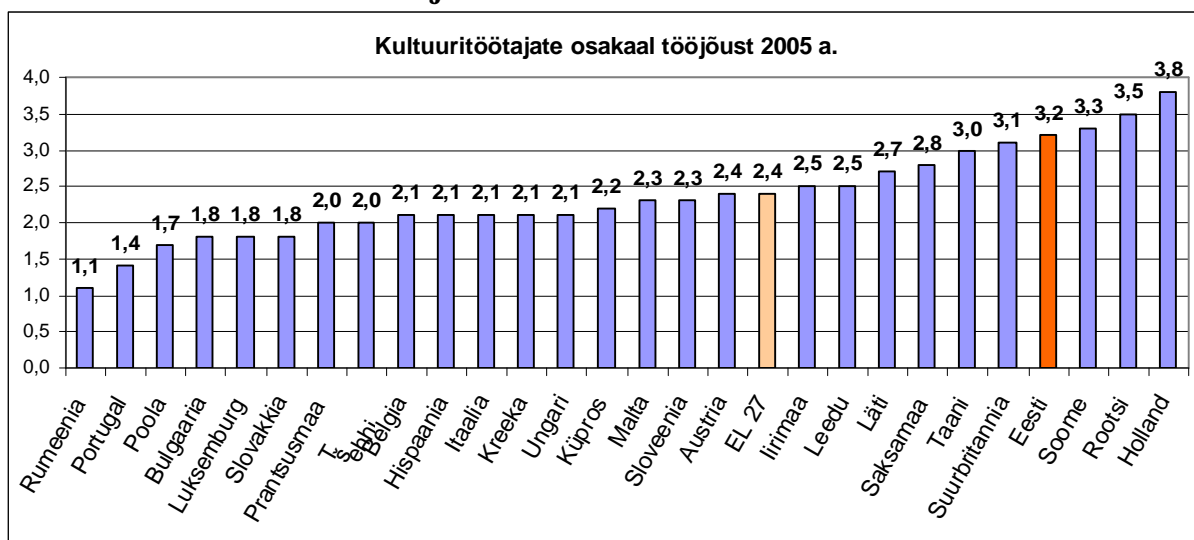
Teatrite külastatavus, mis aastatel 2004-2005 veidi langes, on viimastel aastatel näidanud jälle tõusutrendi. Keskmine teatripiletihind on võrreldes 2000. aastaga pea kahekordistunud. Siiski suurenes 2007. aastal riiklike ja linnateatrite teatrikülastuste arv 8,3% võrreldes 2006. aastaga. Kõikide Kultuuriministeeriumi poolt toetust saavate teatrite külastajate arv kasvas 2007. aastal 8,7% võrreldes eelneva aastaga ja külastajate arv ületas miljoni piiri.

Kultuurisektoris töötajate arv

Üks kultuuri jätkusuutlikkust iseloomustav indikaator, mida ka Euroopas kasutatakse ja mis on seotud loomemajandusega, on kultuurisektoris töötajate osakaal töötajate koguarvust. Eestis on vastav näitaja 2005. aasta andmetel 3,2%, mis on üks kõrgemaid Euroopas. Sealjuures loomemajanduse valdkonnas on Eestis enim töötajad kirjastuse alal (5600 töötajat), sellele

järgneb muusikavaldkond (4000 töötajat) ning etendus kunsti valdkond (2110 töötajat)¹. Kunsti ja disaini valdkond on töötajate arvult väiksemad (vastavalt 600 ja 400 töötajat).

Joonis 1.4 Kultuurisektoris töötajate arv

Allikas: Eurostat

¹ Eesti loomemajanduse kaardistamine ja analüüs. Loomemajanduse uuringu II etapi raport. Eesti Konjunktuuriinstituut, 2005,

2. HEAOLU KASV

Aruandes kasutatud indikaatorite võrdlus strateegia 'Säästev Eesti 21' ja EL säästva arengu strateegia eesmärkidega

Strateegias „Säästev Eesti 21“ on heaolu kasv defineeritud läbi kolme alavaldkonna, milleks on: majanduslik jõukus, turvalisuse tase ning võimaluste mitmekesisus. Täpsemad indikaatorid nende valdkondade lõikes on määratletud järgmiselt:

1. Majanduslik jõukus: rahaliste sissetulekute suurus pereliikme kohta ja sissetulekute struktuur; tarbimiskulude suurus pereliikme kohta ning nende kulutuste struktuur (baasvajadustele kuluvate kulutuste osatähtsuse tase);
2. Turvalisuse tase: tervislik seisund, haigestumise risk, kuritegevuse määr, töökaotamise oht, stressi leviku määr. Strateegia kohaselt on eelnevad näitajad põhimõtteliselt mõõdetavad ka erinevate integreeritud turvalisuse indeksite kaudu.
3. Võimaluste mitmekesisus (eneseteostuseks, rekreatsiooniks, sotsiaalseks suhtlemiseks): reaalne töönädala pikkus, tööga rahulolu, ajakasutus (nn seotud aja osatähtsus), võimalused arendavaks ajakasutuseks.

Majanduslik jõukus on strateegias hetkel defineeritud seega vaid läbi leibkonna sissetulekute ja kulutuste taseme ja struktuuri. Samas on 2030. aastaks soovitava seisundi kirjeldamisel kasutatud jõukuse võrdlust EL keskmisega, mida saab realselt mõõta vaid SKP kaudu. Euroopa Liidu säästva arengu strateegias on majandusliku jõukuse peamiseks näitajaks SKP kasv elaniku kohta. Kõrvale on jäänud paljud olulised majandusliku jõukuse kasvu mõjutavad või ilmestavad indikaatorid. Seetõttu on aruandes oluliste näitajatena lisatud SKP kasv elaniku kohta ning tootlikkus töötaja kohta võrreldes EL25 keskmisega. Keskmise elatustaseme hindamisel on piirdutud sissetulekute võrdlusega maakondade lõikes.

Käesolevasse aruandesse on lisatud mitmed heaolu kasvu otseselt mõjutavad ning riigi arengu seisukohalt võtmetähtsusega indikaatorid sh **riigi rahanduse jätkusuutlikkuse** ning **riigi majanduse jätkusuutlikkuse** indikaatorid ning **hariduse** kättesaadavuse näitajad. **Elukvaliteeti** kajastavad rahva eluiga ja tervislikku seisundit iseloomustavad näitajad. Heaolu kasvu alameesmärgi alla on lisatud on ka indikaatorid, mis võimaldavad analüüsida **innovatsiooni ühiskonnas**

Turvalisuse tase on strateegias „Säästev Eesti 21“ defineeritud läbi tervisliku seisundi, kuritegevuse määra ja töötuks jäämise ohu. Kuritegevuse näitajad võimaldavad ennekõike analüüsida ühiskonna sidusust ning seetõttu on turvalisust iseloomustavad näitajad antud aruandes kajastatud sotsiaalse sidususe eesmärgi näitajatena. Samal ajal on heaolu kasvu selgete eeltingimustena antud osasse sisse toodud tööhõive määr ning töötuse määr, mida strateegias on kasutatud hoopis sotsiaalse sidususe valdkonnas.

Võimaluste mitmekesisuse indikaatorid ei ole hetkel aruandes kajastatud, kuna tegemist on näitajatega, mis sõltuvad teistest kesketest indikaatoritest (n sissetulek jm).

Indikaator	Selgitus	Sihttase
SKP elaniku kohta	Sisemajanduse koguprodukt ühe elaniku kohta ostujõu pariteedi alusel	Eesmärk puudub. Eurostati prognoosi kohaselt langeb SKP kasvutempo aastal 2008 EL keskmise kasvutempo lähedale ning edaspidi jääb EL keskmisest kasvutempost selgelt kõrgemaks.
Maakonna keskmine elatustase	Maakonna leibkonnaliikmete keskmine sissetulek võrreldes prima regiooni tulemusega	Regionaalarengu strateegia 2005–2015: vähemalt 61%
Tootlikkus	Tootlikkus töötaja kohta võrreldes EL25 keskmisega	Eesti teaduse ja arenduse ning innovatsiooni strateegia 2007-2013 “Teadmistepõhine Eesti”: 80% (2013)

Sisemajanduse koguprodukt

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) on säästva arengu kontekstis oluline näitaja, kuna iseloomustab teiste riikidega võrreldavalt Eesti majanduse rahalisi mahtusid. Majandusliku jõukuse tõusuga suurenevad ka võimalused saavutada mitmeid teisi eesmärke muuhulgas rahva tervise, julgeoleku ja riigi finantsilise jätkusuutlikkuse vallas.

Aastatel 2000-2007 on Eesti keskmine majanduskasv olnud Euroopa Liidu riikide kiireim. Viimase 10 aasta keskmine majanduse reaalkasv on olnud ligikaudu 8% aastas. Selle tulemusel on ka konvergennts Euroopa Liidu keskmise majandusliku jõukuse tasemega olnud oodatust oluliselt kiirem. Kui 2005. aastal vastu võetud Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21” nägi ette, et Eesti saavutab 80% EL keskmisest jõukuse tasemest 2030. aastaks, siis täna prognoositakse SKP arvestuses 80% taseme saavutamist juba aastatel 2012-2014 (seejuures on Eurostati andmetel 2007. aastal Eesti SKP per capita 70,8% EL27 keskmisest).

Tabel 2.1 Sisemajanduse koguprodukt elaniku kohta aastatel 2000-2007

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SKP aastane reaalkasv	9,6%	7,7%	7,8%	7,1%	7,5%	9,2%	10,4%	6,3%
SKP elaniku kohta protsendina EL27 keskmisest (ostujõu standardi alusel)	44,7%	46,2%	50%	54,5%	57,4%	62,2%	67,6%	70,8%

Allikas: Eurostat

Eesti viimaste aastate SKP kasvule on kõige suuremat mõju avaldanud tootlikkuse järjepidev tõus, aga kahel viimasel aastal (eriti 2006. aastal) oli SKP suurenemisel olulisem roll hõive järsul tõusul (vt tööhõive indikaatorit, lk 21-22).

Eesti majanduse reaalkasv tegi aastatel 2005 ja 2006 niigi kõrgelt tasemelt hüppelise kasvu ulatudes 2006. aastal 10,4%ni. Kasvu kiirenemist toetas olulisel määral kiiresti kasvav sisenõudlus. Sisenõudluse tõus oli peamiselt tingitud investeeringute kasvutempo kiirenemisest, kuigi ka eratarbimiskulutuste ning valitsemissektori lõpptarbimiskulutuste kasv osutus oodatust suuremaks

(allikas: Statistikaamet). 2007. aasta teises pooles hakkas sisenõudluse kasvutempo kiiresti vähenema, mille tõttu langes aasta kokkuvõttes ka SKP kasvutempo 6,3%ni.

Rahandusministeeriumi 2008. aasta suvise majandusprognoosi kohaselt jätkab SKP aastane reaalkasv kiiret aeglustumist ning 2008. aasta kokkuvõttes osutub suure tõenäosusega negatiivseks. Edasisel perioodil (2009–2012 aastate lõikes) prognoosib Rahandusministeerium majanduse kasvamist EL keskmisest tasemest kiiremini.

Tootlikkus võrreldes EL keskmisega

Tootlikkus on küll tihedalt seotud SKP näitajatega, aga majanduse konkurentsivõimet iseloomustab see SKPst veelgi täpsemalt. Arvestades, et juba praegu töötavad eestlased iga nädal EL keskmisest enam, tööhõive tase on viimastel aastatel järsult tõusnud ning lähiaastatel väheneb tööealise vanusesse jõudvate noorte arvukus, võib üldistades väita, et edasise rikkuse kasvatamiseks peab ennekõike suurenema Eesti ettevõtete tootlikkus (muid reserve palju ei ole).

Keskmine tootlikkus on Eestis viimase kümne aasta jooksul märkimisväärselt tõusnud. Euroopa Komisjoni arvutustel tõusis aastatel 2000-2006 tootlikkus Eestis kiiremini kui üheski teises EL liikmesriigis. Siiski oli tootlikkus töötaja kohta aastal 2007. Eestis vaid 64,5% EL riikide keskmisest. Tootlikkus töötatud tunni kohta on pisut väiksem (kuna sama lisandväärtuse loomiseks eestlased töötavad teistest enam). See näitab ühelt poolt märkimisväärset mahajäämust EL rikkamatest riikidest, aga teiselt poolt viitab suurele potentsiaalile jätkata kiiret järelejõudmist EL keskmisele tasemele.

Tabel 2.2 Tootlikkus töötaja kohta võrreldes EL riikide keskmisega (ostujõu standardi alusel)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tootlikkus töötaja kohta EL27 keskmisest	45,1%	46,4%	49,2%	52,8%	55,2%	58,9%	61,6%	64,5%
Tootlikkus töötatud tunni kohta (EL15 keskmisest)	34,6%	35,8%	37,8%	40,4%	42,5%	44,9%	47,1%	49,6%

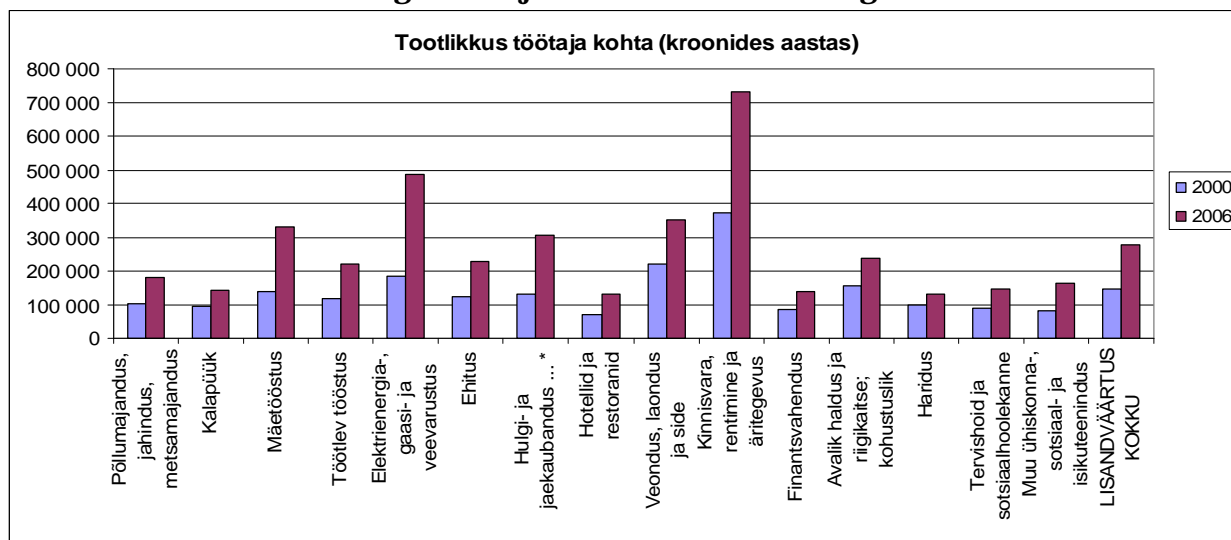
Allikas: Eurostat

Tootlikkuse reaalkasv on olnud ligilähedane SKP kasvutempoga, kuigi 2006. aastal kasvas SKP rohkem kui kaks korda kiiremini kui tootlikkus. 2006. aastal hoidis tootlikkuse kasvutempot tagasi ka kiire tööhõive määra suurenemine, kuna suur osa uutest hõivatutest tuli tööturul pigem väiksema lisandväärtusega tööde juurde.

Tootlikkuse keskmine kasv ja palga keskmine kasvutempo olid aastatel 2000 kuni 2005 kokkuvõttes enam-vähem võrdsed. Viimase kahe aasta jooksul, 2005. aasta teisest poolest kuni 2007. aasta lõpuni, on palgakasv olnud selgelt kiirem tootlikkuse kasvust. Nii pikka palkade ennakkasvu tootlikkuse ees pole viimase kümne aasta jooksul Eestis olnud. Sellise trendi jätkudes langeb Eesti ettevõtete konkurentsivõime ning tõusevad riskid majanduskasvu jätkusuutlikkusele (seda eriti ekspordile orienteeritud ettevõtete jaoks). Tööjõukulude osakaalu tõus viitab sellele, et aina olulisema tähtsusega on investeringud uutesse tehnoloogiasse, teadus- ja arendustegevusse ning loomulikult ka inimressursi arendamisse. Selle kitsaskoha suhtes on selgelt ka reageeritud – teadus- ja arendustegevuse kulutused on viimastel aastatel kasvanud nii avaliku sektori kui ettevõtete poolt oluliselt kiiremini kui EL riikides keskmiselt.

Tegevusalade võrdluses on tootlikkus viimase seitsme aasta jooksul kasvanud kõige kiiremini võrgustikega seotud ettevõtetes (elektrienergia, gaas, veevarustus) ning hulgi- ja jaekaubanduses. Kõige kõrgem tootlikkuse tase on jätkuvalt mitmesuguse äritegevusega (kinnisvara, rentimine) seotud ettevõtetes. Eraldi tähelepanu tuleb pöörata ka töötlevale tööstusele, kus töötab rohkem kui viiendik kogu Eesti hõivatutest. Töötlevas tööstuses keskmiselt on tootlikkuse kasvutempo olnud sarnane tootlikkuse kasvutempoga Eestis tervikuna.

Joonis 2.1 Tootlikkuse arengud 2000 ja 2006 aasta võrdluses tegevusalade lõikes

Allikas: Statistikaamet

Elatustase regiooni ehk maakonna keskmine elatustase (maakondade võrdlus)

Sissetulekute erinevus on üks olulisi ühiskonna sidususe ja tasakaalustatuse näitajaid. Sealhulgas on oluline vaadelda sissetulekute erinevusi erinevate piirkondade vahel, kuna sissetulekutest sõltuvad suurel määral ka elutingimused ning see mõjutab siseriikliku rännet, liiklussagedust linnades, ruumilise planeerimise probleeme jms.

Eesti keskmine leibkonnaliikme netosissetulek on 2000. aastast kasvanud kiiremini kui kõige jõukama maakonna (Harju maakond koos Tallinnaga) keskmine leibkonnaliikme netosissetulek. See tähendab, et piirkondadevahelised palgaerinevused on pigem kahanenud, kuigi vaesema ja rikkama maakonna elanike sissetulekute erinevused on jätkuvalt märkimisväärsed.

Tabel 2.3 Keskmine leibkonnaliikme netosissetulek kuus (kroonides, aastakeskmine)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Harju	2742	2735	3085	3429	3558	4098	5126,5	6278,9
Hiiu	2004	2058	2170	2303	2527	2576	3733,4	3978,0
Ida-Viru	1625	1733	1839	2025	2370	2656	3331,9	3885,7
Jõgeva	1584	1677	1636	2040	2269	3044	3708,2	5405,9
Järva	1888	2061	2231	2522	2727	3356	4027,1	5089,2
Lääne	1875	1952	2042	2534	2735	2612	4199,2	4349,5
Lääne-Viru	1994	2070	2302	2461	3158	3143	4184,6	4688,2
Põlva	1416	1602	1792	2252	2325	2779	3300,6	3750,5
Pärnu	1927	2280	2360	2652	2959	3302	4104,4	4999,6
Rapla	2008	2178	2353	2455	2813	3347	3852,5	4957,2
Saare	1807	1998	2179	2610	2600	2856	3572,4	4661,4
Tartu	2163	2443	2466	2703	3129	3796	4462,1	5412,7
Valga	1630	1589	1887	2214	2129	2653	3545,7	4420,4
Viljandi	1751	1932	2192	2388	2661	2831	3882,4	4600,7
Võru	1702	1887	2011	2216	2315	2808	3176,7	4176,8
kogu Eesti	2182,8	2288,8	2499,5	2788,9	3029	3475,5	4342,9	5285,7
<i>madalama osakaal kõrgemast</i>	51,6%	58,1%	53,0%	59,1%	59,8%	63,7%	62,0%	59,7%

Allikas: Statistikaamet

Regionaalarengu strateegia 2005–2015 näeb ette eesmärgi, et kõige väiksema keskmise sissetulekuga maakonna sissetulekud peavad moodustama vähemalt 61% kõige rikkama maakonna keskmisest sissetulekust. Selle tasemeni on ka jõutud ning praeguste trendide kohaselt jäävad sissetulekute piirkondlikud erinevused eesmärgile vastavaks.

Sissetulekute regionaalsed erinevused on Eestis selgelt vähenenud peale Euroopa Liiduga liitumist. Selle üheks oluliseks põhjuseks on kindlasti suurenenud riiklikud toetusrahad nii põllumajanduse kui muudes maaelu edendavates valdkondades. Ka majanduse üldine elavnemine ning varimajanduse osakaalu vähenemine on sissetulekuid suurendanud madalama keskmise sissetulekuga piirkondades keskmiselt kiiremini.

Riigi rahanduse jätkusuutlikkus

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Valitsussektori eelarve tasakaal	Valitsussektori eelarvepositsioon osakaaluna SKP-st	Vähemalt tasakaalus valitsussektori eelarvepositsioon perioodil 2009-2012
Valitsussektori võlg	Valitsussektori võlg osakaaluna SKP-st	Sihttaset seatud ei ole, aga Rahandusministeeriumi prognoosi kohaselt langeb 2012. aasta lõpuks vähem kui 3%ni SKPst.

Valitsussektori eelarvepositsioon

Euroopa Liidu säästva arengu indikaatorite seas on valitsussektori eelarvepositsiooni peetud oluliseks pikaajalise jätkusuutlikkuse näitajaks. Tegemist on olulise näitajaga hindamaks valitsuse ja omavalitsuste säästlikkust ning seda, kuivõrd kulutatakse praegu tulevaste sugupõlvade arvelt. Valitsussektori eelarve tasakaal moodustub keskvalitsuse, sotsiaalkindlustusfondide ning kohaliku omavalitsuse üksuste eelarvete tasakaalu summana.

Eesti valitsussektori eelarve ülejääk on olnud positiivne alates 2002. aastast. Viimasel kolmel aastal (2005–2007) on Eesti keskmine valitsussektori ülejääk olnud Euroopa Liidu riikide võrdluses kindlalt viie tugevama näitajaga riigi hulgas².

Tabel 2.4 Eesti valitsussektori eelarve tasakaal aastatel 2000–2007

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Valitsussektori eelarve tasakaal (% SKPst)	-0,2	-0,1	0,4	1,8	1,7	1,5	2,9	2,7

Allikas: Eesti Statistikaamet

Eestis on valitsussektori eelarve ülejääk tekkinud valdavalt keskvalitsuse ja sotsiaalkindlustusfondide eelarvetulude ülelaekumise tulemusel. Üldjuhul on riigieelarve koostatud esialgu tasakaalus või marginaalse ülejäägiga. Alles 2007. aasta riigieelarve koostati planeeritud ülejäägiga 1,2% SKPst. 2008. aasta eelarve eelnõu kinnitati valitsuse poolt 1,3% eelarveülejäädiga, kuid majanduse kasvutempo oodatust järsema languse tulemusel on ka maksutulud riigieelarvesse laekunud kavandatust oluliselt vähemas mahus. Sellest tulenevalt on vastu võetud kulusid vähendav 2008. aasta lisaelarve.

² Viimase kolme aasta (2005-2007) keskmine valitsussektori eelarve ülejääk oli Taanis 4,7%, Soomes 4,1% ning Bulgaarial, Eestil ja Rootsil 2,7%.

Valitsussektori võlgnevus SKP suhtes

Valitsussektori võlgnevuse poolest on Eesti olukord Euroopa Liidu riikidest kõige parem ehk valitsussektori võlakoormus on kõige madalam. Ka on trend olnud valitsussektori võlgnevuse vähenemise suunas (eriti vaadelduna osakaaluna SKPst). See on ennekõike tulenenud keskvalitsuse poliitikast mitte võtta uusi laene ning maksta olemasolevaid laene tagasi vastavalt graafikule. Omavalitsuste laenukoormus ei ole märkimisväärselt vähenenud. Valitsussektori ligi 8,3 miljardi krooni suurusest võlgnevusest moodustas kohalike omavalitsuste võlg ligi 70%. See näitaja on kasvanud alates 2001. aastast. (allikas: Statistikaamet).

Tabel 2.5 Eesti valitsussektori võlg aastatel 2000-2007

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Valitsussektori võlg (% SKPst)	5,2%	4,8%	5,6%	5,5%	5,0%	4,5%	4,3%	3,5%

Allikas: Eurostat

Kõrge majanduskasvu tingimustes on valitsussektori võlgnevuse vähendamise kõrval suurendatud ka valitsussektori reserve. Viimastel aastate jooksul on kõikide valitsussektori tasandite lõikes reservid oluliselt kasvanud. Seda isegi kohalike omavalitsuste puhul, kelle koondeelarve on kuni 2007. aastani olnud puudujäägis. Kogu valitsussektori reservide maht ulatus 2007. aastal hinnangul 32,6 mld kroonini, mis moodustas 13,4% SKPst. Keskvalitsuse finantsreservid ületasid 2007. aasta lõpu seisuga keskvalitsuse võla enam kui üheksakordselt ning ulatusid 24,6 mld kroonini, sh stabiliseerimisreserv soetusmaksumuses 6,3 mld krooni (allikas: Rahandusministeerium).

Prognoosi kohaselt väheneb Eesti valitsussektori võlg senisest veelgi, seda ennekõike keskvalitsuse võla vähenemise tulemusel. Rahandusministeeriumi 2008. aasta kevadise majandusprognoosi järgi on 2012. aasta lõpuks Eesti valitsussektori võlg 2,3% SKPst.

Majanduse jätkusuutlikkus

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Eesti koguvõlgnevus välismaailma suhtes	Eesti koguvõlgnevuse (valitsussektor, ettevõtted ja kodumajapidamised) suhe SKP-sse	Sihttaset pole seatud.
Väliskaubanduse tasakaal	Jooksevkonto suhe SKP-sse	Konvergenstprogramm 2007: saavutada vähenev trend

Eesti koguvõlgnevus SKP suhtes

Kui avaliku sektori võlgnevuse tase on Eestis suhteliselt madal, siis Eesti koguvõlg välismaailma ees on viimastel aastatel kiiresti suurenenud. Mida väiksem on Eesti ettevõtete ja eraisikute võlakoormus, seda paindlikumad on nad võimalike majanduslike tagasilöökidest ning uute võimaluste suhtes ja seetõttu on Eesti koguvõlgnevus majanduskasvu jätkusuutlikkuse hindamiseks oluline näitaja. Selleks, et tagada võrreldavus teiste riikidega, vaadeldakse Eesti koguvõlgnevust võrreldes SKPga.

Tabel 2.6 Eesti koguvälisvõlg

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SKP jooksevhindades (mld krooni)	95,5	108,2	121,4	136,0	151,0	173,5	205,0	238,9
Koguvälisvõlg (mld krooni)	50,6	58,0	70,3	87,7	114,8	149,5	200,3	268,6
Koguvälisvõla osakaal SKPst	53,0%	53,6%	57,9%	64,5%	76,0%	86,1%	97,7%	112,4%

Allikas: Eesti Pank

Hoolimata erakordselt kiirest SKP kasvust on välisvõla maht kiiresti lähenenud Eesti SKP kogumahule ning 2007. aastal ületas Eesti koguvõlgnevus esmakordselt SKP kogumahtu. Sellest võib üldistades järeldada, et oluliselt on vähenenud ka Eesti ettevõtete ja eraisikute võimekus uusi kohustusi võtta. Võrreldes rikkamate Lääne-Euroopa riikidega, on Eesti koguvõlgnevuse tase siiski keskmiste hulgas, kuna paljudes riikides on ennekõike kodumajapidamiste ja valitsussektori võlakoormus Eesti vastavatest näitajast oluliselt suurem.

Rahandusministeeriumi andmetel langes kodumaiste erasäästude maht SKP suhtes aastatel 2000-2003 15-16 protsendini SKPst, kuid viimastel aastatel on erasäästude tase pisut tõusnud vahemikku 18-20% SKPst. Koos avaliku sektori säästudega moodustasid kodumaised säästud 2006. aastal rohkem kui 26% SKPst, mis võrreldes teiste EL liikmesriikidega on keskmisest natuke kõrgem näitaja.

Jooksevkonto tasakaal SKPga võrreldes

Majanduse tugevust ja kasvupotentsiaali hinnatakse ka vaadeldes jooksevkonto tasakaalu. Eestis on see näitaja olnud viimastel aastatel tugevalt negatiivne ning viimaste aastate kiire majanduskasvu (ja laenumahtude kasvu) tingimustes on jooksevkonto puudujääk kasvanud märkimisväärselt suureks. Sellele on, riskidest rääkides, hakanud aina enam viitama ka rahvusvahelised krediitdireitingu agentuurid.

Tabel 2.7 Eesti jooksevkonto tasakaal

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Jooksevkonto suhe SKPsse	-5,4%	-5,2%	-10,6%	-11,3%	-11,7%	-10,0%	-16,7%	-18,1%

Allikas: Eesti Pank

Valdav osa Eesti jooksevkonto puudujäägist tuleneb kaupade ekspordi väiksemast mahust võrreldes kaupade impordi mahtudega. Elanike sissetulekute kasv ning investeringute kasvu kiirenemine on viimastel aastatel impordimahtu senisest veelgi suurendanud ja vaatamata kaupade ekspordi kiirele keskmisele kasvule (2000–2006) on ekspordi-impordi suhe aina enam suurenenud impordi kasuks.

2007. aastal kasvas jooksevkonto puudujääk senisest kõrgeimale tasemele (negatiivne on Eesti jooksevkonto saldo olnud alates 1994. aastast). Selle tingis ennekõike ekspordi kasvu aeglustumine ning jätkuv impordimahtude suurenemine. 2008. aasta alguses on seoses elanike tarbimiskäitumise muutustega oluliselt vähenenud ka jooksevkonto puudujääk. 2008. aasta I kvartali jooksevkonto puudujääk vähenes võrreldes möödunud aasta sama perioodiga ligi 40%.

Rahandusministeeriumi 2008. aasta kevadises majandusprognosis ennustatakse kaupade ja teenuste ekspordi kasvutempo püsivust viimaste aastatega võrreldes pisut madalamal tasemel. Ettevõtete võime kohaneda kiiresti tõusnud palga- ja muude kuludega on üks suuremaid järgmiste aastate väljakutseid Eesti majanduses. Keskpikas perspektiivis ennustatakse siiski ekspordikasvu püsivust keskmiselt 5-7% tasemel aastas, mis peaks ületama impordi kasvutempot ning kokkuvõttes peaks lähenema ka Eesti jooksevkonto puudujääk jätkusuutlikule tasemele (6-8% SKPst).

Innovatsioon ühiskonnas

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Teadus- ja arendustegevuse kulud	Teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal SKP-st, sh avaliku ja erasektori kulutuste osakaal eraldi	Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007-2013 "Teadmistepõhine Eesti": 3,0%, sh ettevõtlussektor 1,6% ja avalik sektor 1,4% SKP-st (2014)
Innovaatilised ettevõtted	Uusi või oluliselt täiustatud tooteid, teenuseid turule toonud või uusi tehnoloogiasid kasutuselevõtnud ettevõtete osakaal (% innovatsiooni-uuringuga kaetud ettevõtetest)	Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskava 2005-2007: 50% (2007) ³
Ettevõtte jaoks uute toodete osakaal	Ettevõtte jaoks uutest toodetest ja teenustest saadav müügitulu (% innovatsiooni-uuringuga kaetud ettevõtete kogukäibest)	Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007-2013 „Teadmistepõhine Eesti“: 15% (2013)
Hõive teadmismahukas teeninduses	Hõive teadmismahukas kõrgtehnoloogilises teeninduses (% koguhõivest)	Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007-2013 "Teadmistepõhine Eesti": teeninduses ja tööstuses kokku 11% (2013)
Hõive kesk- ja kõrgtehnoloogilises tööstuses	Hõive kesk- ja kõrgtehnoloogilises tööstuses (% koguhõivest)	Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007-2013 "Teadmistepõhine Eesti": teeninduses ja tööstuses kokku 11% (2013)
Kõrgtehnoloogiliste toodete eksport	Kõrgtehnoloogiliste toodete eksport (% kogueksportist)	Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskava 2005-2007: 18% (2008) ⁴

Teadus- ja arendustegevuse kulud

Teaduse ja tehnoloogia ühte põhinäitajat – teadus- ja arendustegevuse intensiivsust mõõdetakse teadus- ja arendustegevuse (T&A) kogukulutuste suhtena sisemajanduse koguprodukti (SKP).

Tabel 2.8 Teadus- ja arendustegevuse kogukulutused protsendina SKP'st.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Euroopa Liit (27 liikmesriiki)	1,86	1,87	1,88	1,87	1,83	1,84	1,84
Eesti	0,61	0,71	0,72	0,79	0,88	0,94	1,14

Allikas: Eurostat.

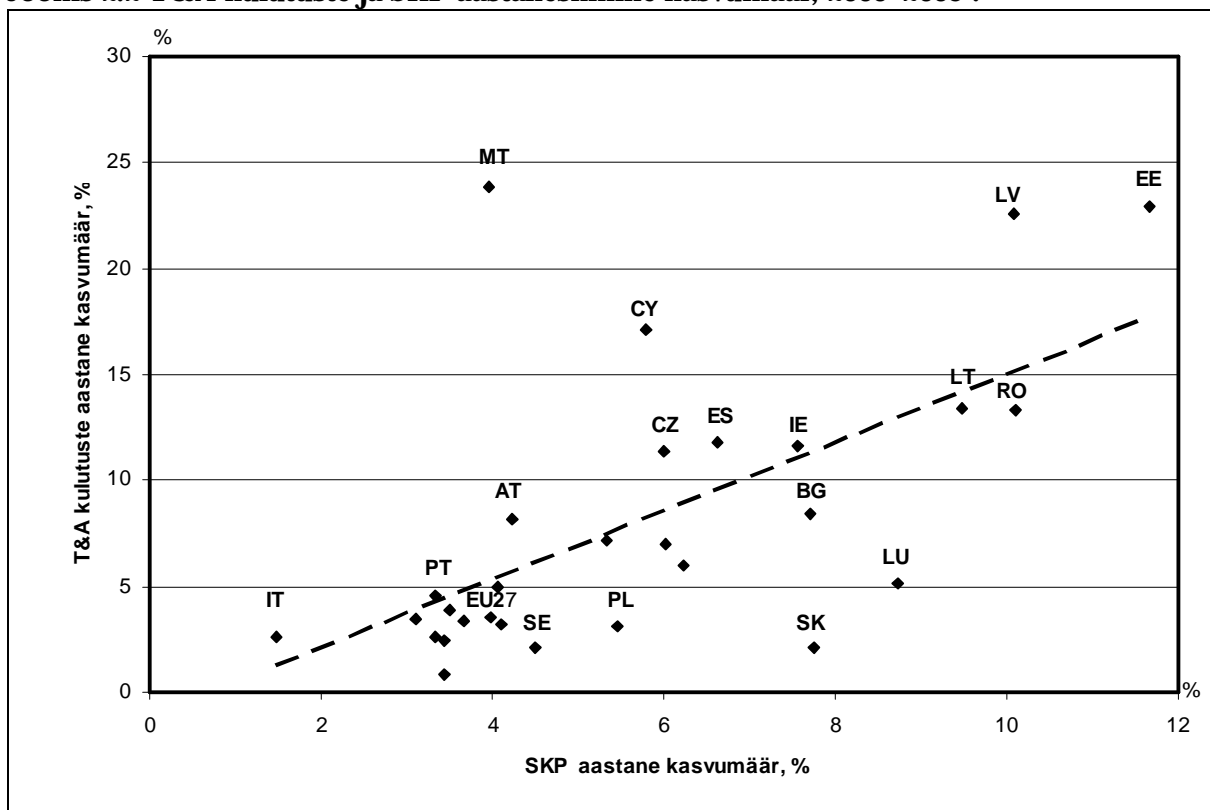
Eesti kulutused teadus- ja arendustegevusele on alates 2000. aastast pidevalt tõusnud, jõudes 2006. aastal 1,14%ni SKPst. Selle tulemusega on Eesti Euroopa Liidu liikmesriikide hulgas tagasihoidlikul 15. kohal jäädes Euroopa 27 liikmesriigi keskmisele alla 0,7%. Uute liikmesriikide

³ Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskava 2009-2011: >45%

⁴ Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskava 2009-2011: eesmärk puudub.

hulgas on Eesti oma teadus- ja arendustegevuse intensiivsuse poolest kõrgel neljandal kohal jäädes liidrist Sloveeniast maha 0,45%ga. Eesti T&A kulutuste kasvumäär kirjeldades saab tõdeda, et perioodil 2000-2006 on see olnud üks Euroopa kiiremaid.

Joonis 2.2 T&A kulutuste ja SKP aastakeskmise kasvumäär, 2000–2005⁵.

Allikas: Eurostat.

Eesti suhteliselt väikese teadus- ja arendustegevuse intensiivsuse üks põhjus on olnud ettevõtete väikesed investeeringud teadus- ja arendustegevusse. Kui arenenud riikides (nt Soome, Rootsi, Saksamaa) moodustavad ettevõtlussektori teadus- ja arendustegevuste kulutused ligikaudu kaks kolmandikku riigi T&A kogukulutustest, siis Eestil oli vastav näitaja 2006. aastal ainult 44,5%. Samas tuleb positiivse trendina rõhutada ettevõtete teadus- ja arendustegevuse kulutuste kiiret kasvu. 2000. aastal moodustas ettevõtete poolt teostatud teadus- ja arendustegevus ainult 22,5% teadus- ja arendustegevuse kogukulutustest. Mahtudes kirjeldatuna ulatusid 2006. aastal Eesti kulutused teadus- ja arendustegevusele 2 362,5 miljoni kroonini, millest 1 312,7 miljonit krooni moodustasid kasumitaotluseta sektori (kõrgharidus, riiklik ning kasumitaotluseta erasektor kokku) ning 1 049,8 miljonit krooni ettevõtlussektori kulutused.

Teadus- ja arendustegevuse peamiseks finantseerijaks on olnud riik - seda tõendavad nii Statistikaameti uuringud kui ka iga-aastased Rahandusministeeriumi hinnangud riigieelarveliste eraldiste kohta teadus- ja arendustegevusele. Rahandusministeeriumi hinnangul on riigieelarveliste eraldise kasv teadus- ja arendustegevusele tõusnud perioodil 2000-2005 igal aastal (va 2004) ning saavutasid 2008. aastal 2 miljardi krooni taseme. Peamised riigieelarvelised eraldised on läinud Haridus- ja Teadusministeeriumi erinevatesse teaduse rahastamisskeemidesse (siht-, grant- ja baasfinantseerimine). Oluliseks T&A rahastamise kasvu allikaks on olnud ka Vabariigi Valitsuse „Akadeemilist kõrgharidust, teadust ja innovatsiooni toetava infrastruktuuri kaasajastamise strateegilistele alustele” tuginedes 2005. aastal loodud „Teadus- ja arendusametuste infrastruktuuri

⁵ T&A kulutused ja SKP on mõõdetud ostujõu pariteetidega konverteerituna, kus EU27=1. Erinevused on ajavahemikkudes: Itaalia, Luksemburg, Portugali ja Suurbritannia puhul on kasutatud andmeid 2000–2005; Malta puhul on tegemist 2002–2006 andmetega.

arendamise programm”, mis suunas aastatel 2006-2007 Eesti T&A infrastruktuuri kaasajastamisse ligi 0,5 miljardit krooni. Ettevõtete teadus- ja arendustegevuse kasvule on mõju avaldanud ka teadus- ja arendustegevust, teadus- ja ettevõtlussektori vahelist koostööd ja innovatsioonisüsteemi tõhustavad programmid, mida rakendab Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS).

Innovaatilised ettevõtted

Lisaks ettevõtete teadus- ja arendustegevuse kulutustele hinnatakse ühe olulise teadmispõhise majanduse indikaatorina ka innovaatiliste tegevustega ettevõtete osakaalu, mida mõõdetakse Euroopa Komisjoni metoodika alusel väljatöötatud *Community Innovation Survey* uuringute käigus (Eesti ettevõtete koha on antud uuring läbi viidud kolmel korral: 2002., 2004. ja 2006. aastal). Kolme uuringu andmeid omavahel võrreldes saab väita, et ühest küljest on Eestis märkimisväärselt kasvanud uuenduslike ettevõtete osakaal (36%lt 2000. aastal 48%le 2006. aastal), kuid teisest küljest on endiselt väga ühekülgne nende ettevõtete uuenduste sisu - uuendustegevus Eestis seisneb ligi 87% ulatuses masinate ja seadmete kasutuselevõtus. Üldse kokku tegid 2006. aastal kulutusi 83,9% innovaatilistest ettevõtetest. Tegevusaladest paistavad Eestis keskmisest oluliselt kõrgema uuendustegevuse osakaaluga silma kontorimasinate ja arvutite, kemikaalide ja keemiatoodete, meditsiinitehnika, optikariistade, täppisinstrumentide ja ajanäitajate tootmisega tegelevad ettevõtted ning veetranspordi sektor.

Ettevõtete innovaatilisust hinnatakse ka nende käibestruktuuri kaudu, ehk kui suure osa ettevõtete müügitulust moodustavad ettevõtte jaoks uued tooted. Tooteinnovaatiliste ettevõtete realiseerimise netokäibest hõlmasid uued või oluliselt täiustatud tooted 2006. aastal 26% ja ettevõtte turupiirkonna jaoks uued tooted 18% (vastavalt 25% ja 9% 2004. aastal ning 26% ja 12% 2000. aastal). Viimase näitaja vahepealset vähenemist ei tohiks käsitleda tagasiminekena, pigem on tegemist turu laienemise efektiga ehk ettevõtete ümberorienteerumisena teistele turgudele. Hoolimata turu jaoks uute toodete väikesest osakaalust, leidis 2006. aastal oma turupiirkonna tarvis uusi tooteid pea pooltel (48%) tooteinnovaatilistel ettevõtetel, mis on Euroopa varasema perioodi keskmisele lähedane näitaja.

Majanduse struktuur – teadmismahukate sektorite hõive ja eksport

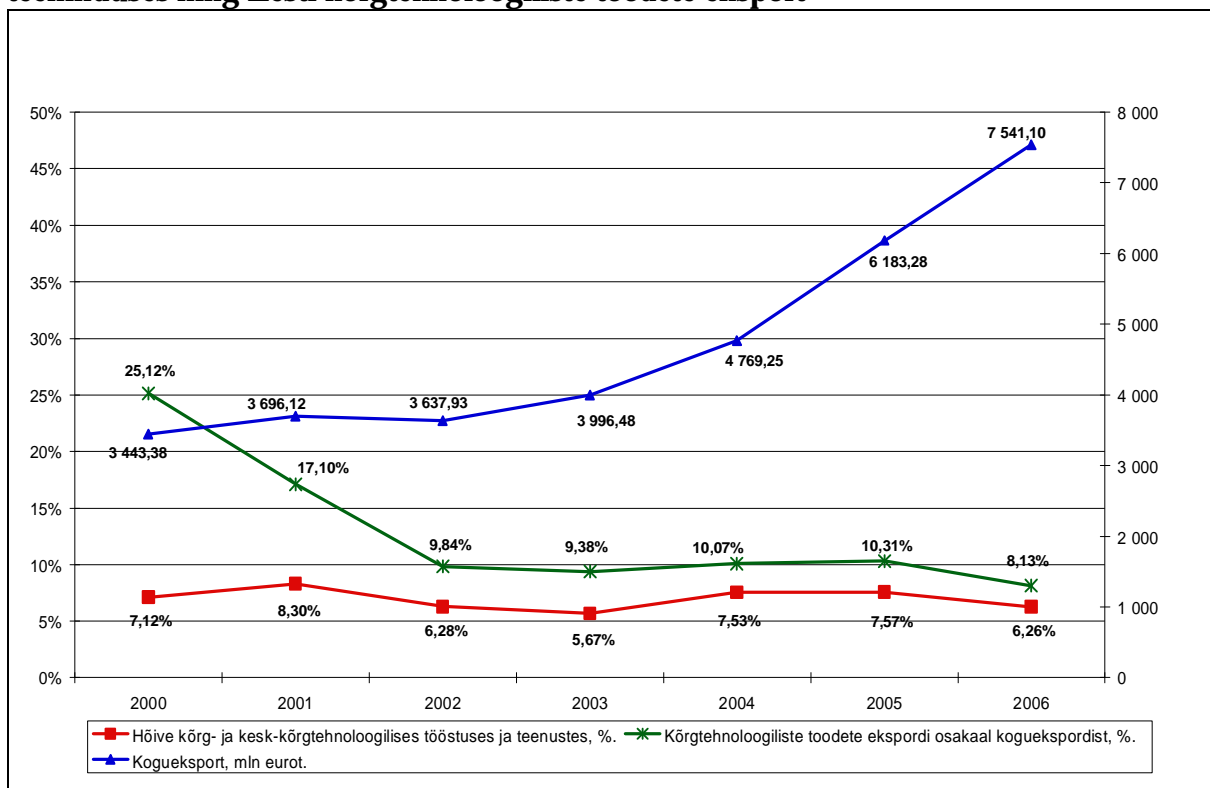
Teadus- ja arendustegevuse kulutuste ning innovaatilisuse määra kõrval iseloomustatakse majanduse struktuuri hõive- ja ekspordinäitajate kaudu teadmismahukas teeninduses ning töötlevas tööstuses. Eestis on hõive teadmismahukas kõrgtehnoloogilises teeninduses olnud perioodil 2000-2006 suhteliselt stabiilne varieerudes Eurostati andmeil kahe ja kolme protsendipunkti vahel (2006. aastal 2,70%), kusjuures Euroopa Liidu 25 liikmesriigi keskmine on olnud vaadeldaval perioodil ligikaudu 5,9%. Hõivet kesk-kõrg- ja kõrgtehnoloogilises töötlevas tööstuses iseloomustab seevastu aga natukene suurem volatiilsus – antud näitaja on perioodil 2000-2005 varieerunud 3% ja 5% vahel (EL keskmine 2006. aastal oli 6,71%).

Väikeriigile kohaselt on Eesti kõrgtehnoloogilise ekspordi iseloomustav statistika volatiilne, kuna vastav ekspordi portfell on äärmiselt kontsentreeritud sõltudes tugevasti mõne üksiku suure ettevõtte ekspordivõimest. Kõrgtehnoloogiliste toodete ekspordi osakaal kogu ekspordis on Eestis perioodil 2000-2006 oluliselt langenud – 25%lt 8%ni 2006. aastal. Sama kinnitavad ka absoluutnumbrid - 865 miljonilt eurolt on kogumaht langenud 613 miljoni euroni. Oluline on märkida, et kui 2000. aastal oli Eesti oma kõrgtehnoloogiliste toodete ekspordiga üle Euroopa Liidu keskmise, siis alates 2001. aastast on see olnud oluliselt alla selle – EL25 keskmine kõrgtehnoloogiliste toodete ekspordi osakaal koguekspordist on läbi aastate olnud ligikaudu 20%.

Kokkuvõttes tuleb teadmismahuka teeninduse ja kõrgtehnoloogilise töötleva tööstuse näitajaid analüüsides kinnitada, et perioodil 2000-2006 ei ole Eesti oluliselt suurendanud vastavate sektorite osakaalu oma majanduses. Toimunud langus vastavate hõivenäitajate osas on olnud tingitud

peamiselt koguhõive kasvust. Kõrgtehnoloogiliste toodete ekspordi vähenemist on mõjutanud kogueksporti kiire kasv ning kõrgtehnoloogilises tööstuses tegutseva suurima(te) eksportööri(de) tegevusmahtude vähenemine.

Joonis 2.3 Hõive Eesti kõrg- ka kesk-kõrgtehnoloogilises töötlevas tööstuses ja teeninduses ning Eesti kõrgtehnoloogiliste toodete eksport

Allikas: Eurostat.

Tööhõive

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Tööhõive määr	Tööga hõivatute osatähtsus tööealises rahvastikus (15-64 aastased)	Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011: 70,5% aastaks 2011
Töötuse määr	Töötute osakaal tööjõust (15-74 aastased)	Sihttaset pole seatud

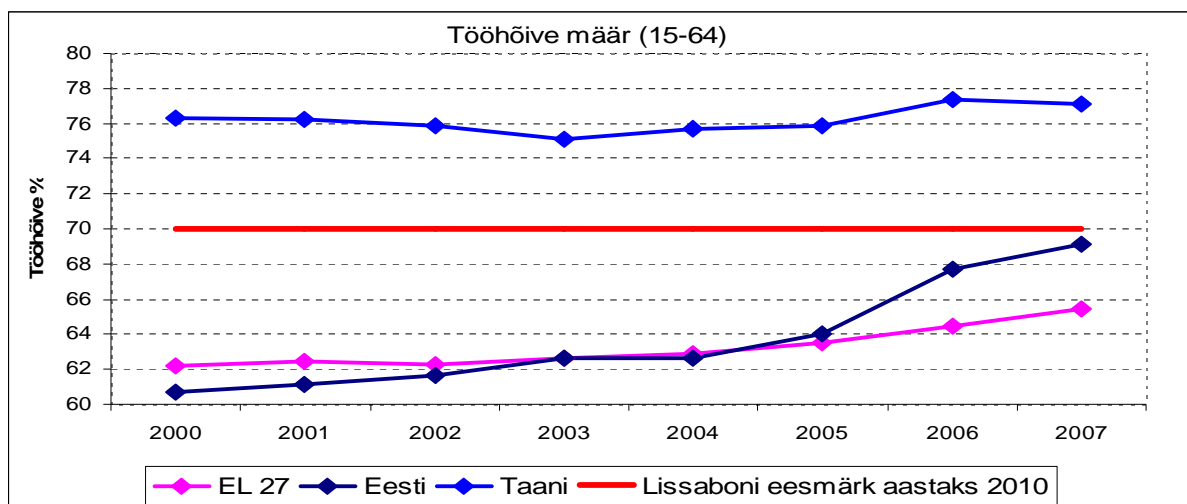
Tööhõive ja töötus

Majanduse üks kõige tähtsam alus on inimkapital ning reeglina on edukamad riigid, kus inimesed on haritumad, kõrgemate oskustega ning tööturul efektiivsemalt rakendatud. Inimressursi tõhusalt kasutamise üheks näitajaks on tööhõive määr ehk tööga hõivatute hulk tööealisest elanikkonnast. Euroopa Liidus võrreldakse tööhõive määra vanusegrupis 15-64 eluaastat ning Lissaboni strateegia raames on seatud eesmärgiks saavutada 2010. aastaks hõivemäär 70%.

Kuni 2008. aasta alguseni toimunud kiire majanduskasv aitas 2007. aastal tõsta Eesti tööhõive määra (15-64) 69,1% tasemele, ületades sellega EL 27 keskmise (2007.a 65,4%). Kõrgeimad tööhõivemäärad Euroopas olid 2007. aastal aga Skandinaavia riikides (Taani, Rootsi) ning

Hollandis (vt. joonis 2.4). Hoolimata majanduskasvu aeglustumisest on tööhõive määr ka 2008. aastal järjepidevalt tõusnud. 2008.a I kvartalis oli vastav näitaja 69,2%, II kvartalis 69,5% ning III kvartalis 70,1%. Samas on oluline märkida, et majandusmuutused mõjutavad tööturгу viiteajaga.

Joonis 2.4 Tööhõive

Allikad: Statistikaamet, Eurostat

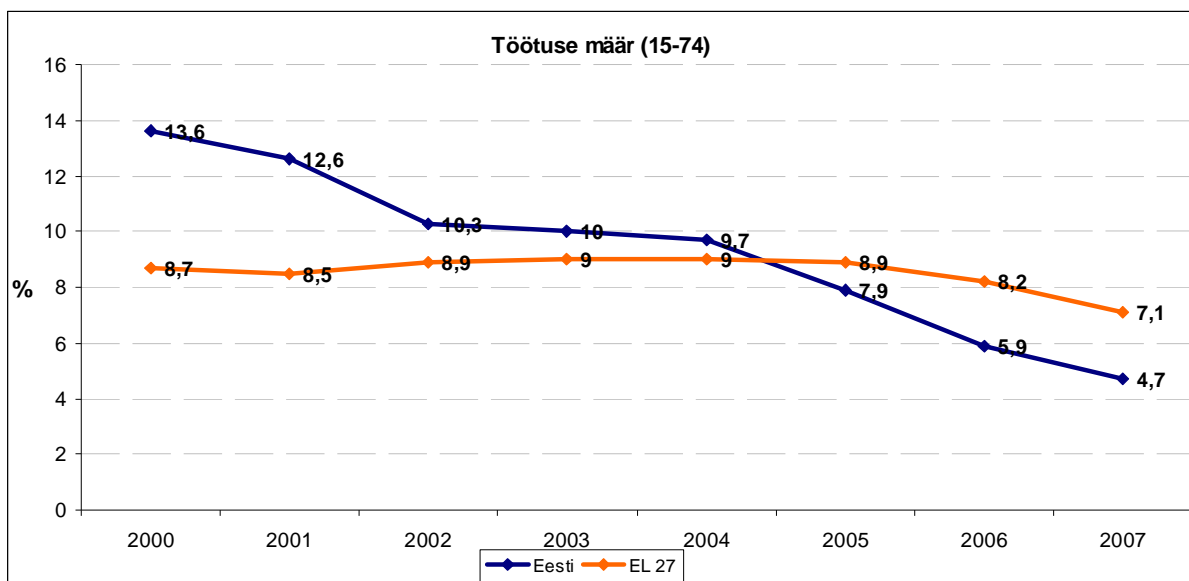
Alates 2005. aastast on tööhõive kasvanud ka kõigis tööjõugruppides. Meeste tööhõive määr oli 2007. aastal Statistikaameti andmetel 72,6%, mis on samal tasemel Euroopa Liidu keskmisega (2007.a EL 27 72,5%). Seevastu naiste tööhõive määr ulatus 2007. aastal 65,7%-ni, mis on tunduvalt üle Euroopa Liidu keskmise (2007.a 58,3%) ning ületab Lissaboni strateegia eesmärki aastaks 2010 (60%). Lisaks suurele tööjõunõudlusele on naiste tööhõivet parandanud ka naiste pensioniea järk-järguline tõstmine meestega samale tasemele. Samadel põhjustel on kasvanud ka vanemaealiste (55.-64. a.) tööhõive määr, mis ulatus 2007. aastal 60%-ni (EL 27 44,7% 2007. a.). 2008. aasta majanduskasvu aeglustumise tulemusena on meeste tööhõive määr mõnevõrra langema hakanud. 2008.a I kvartalis oli vastav näitaja 74,1%, II kvartalis 73,2% ning III kvartalis 72,9%. Samas on naiste tööhõive ka 2008. aastal jätkuvalt tõusutrendis - 2008.a I kvartalis 64,6%, II kvartalis 66,1% ning III kvartalis 67,5%.

Kuni 2008. aasta alguseni toimunud majanduse kiire kasv teravdas teatud sektorites tööjõunappust, eriti kvalifitseeritud tööjõu osas. Suurim kasutamata tööjõuvaru on Eestil jätkuvalt tööturu riskigruppide hulgas (vanemaealised, mitte-eestlased, puudega inimesed, pikaajalised töötud). Koos palkade kasvuga on üha reaalsem meelitada kodumaale tagasi osa Eestist välismaale siirdunud töötajatest, keda hinnanguliselt on paarikümmend tuhat. 2008. aasta märtsis võeti Riigikogus vastu Välismaalaste seaduse muudatused, millega lihtsustati kolmandatest riikidest pärit võõrtööjõu Eestisse toomist. Vastu võetud muudatustega vähendati bürokraatlikke takistusi võõrtööjõu sissetoomisel ning seda just kvalifitseeritud tööjõu osas, samuti tõsteti maksimaalne sisserände piirarv 0,05%-lt 0,1%-ni Eesti alalisest elanikkonnast. Massilist välistööjõu sissevoolu pole siiski ette näha ning üldised tööhõive probleemid tuleb lahendada sisemiste ressursside arvelt.

Paralleelselt tööhõive kasvuga toimus kuni 2008. aasta alguseni töötuse määra kiire vähenemine. Perioodil 2000-2007 langes näitaja ligi 3 korda (2000. a 13,6%-lt 2007.a 4,7%-ni). Märkimisväärselt vähenes sellel perioodil töötus ka noorte (15-24) seas (2000. a 23,8%-lt 2007. a 10,0%-ni). Alates 2005. aastast on töötus Eestis olnud madalam kui EL 27-s keskmiselt. Töötuse vähenemises kuni 2007. aasta lõpuni on olulist rolli mänginud kiire majanduskasv vaadeldaval perioodil ning sellest tulenev täiendavate töökohtade loomine. 2006. aastal jõustus ka uus Tööturuteenuste ja -toetuste seadus, millega uuendati töötutele tööturuteenuste pakkumise põhimõtteid, suurendati individuaalse lähenemise ning juhtumikorralduse osatähtsust ning

seadustati kuus uut tööturuteenust, millest neli on suunatud spetsiaalselt puuetega töötute tööturule toomiseks.

Joonis 2.5 Töötus

Allikas: Statistikaamet

Alates 2008. aasta kolmandast kvartalist on töötus Eestis aga märkimisväärselt tõusnud. Kui 2007. aasta töötuse määr oli 4,7%, siis 2008. aasta I kvartalis oli töötus vaid 4,2% ning II kvartalis 4,1%. 2008. aasta III kvartalis tõusis tööpuuduse määr aga 6,3%-ni. Enim on suurenenud töötus just lühiajaliste töötute hulgas ehk inimeste seas, kes on töötud olnud vähem kui 6 kuud. Ligi pooled töötuks jäänutest on töö kaotanud koondamise, ettevõtte likvideerimise või pankroti tõttu.

Tööhõive regiooni

Tasuva töö tegemise võimaluste olemasolu ja inimeste tööga hõivatus erinevates piirkondades on lisaks üldise tööhõive reservide tuvastamisele oluline näitamaks ka erinevate piirkondade atraktiivsust ja üldist konkurentsivõimet. Kõrgem tööhõive määr näitab, et ühiskondliku jõukuse kasvatamiseks panustab suhteliselt suurem osa elanikest ning seega on ka ühiskondlik (inim)ressursid tõhusamalt kasutusel.

Aastal 2007 olid kõrgeimad hõivemäärad (15-64) jätkuvalt Hiiumaal (78,5%) ning Harjumaal (75,2%). Kõige madalam hõive oli Võrumaal (54,3%) ja Põlvamaal (54,5%), mis mõjutab piirkonna üldist elatustaset pärssivalt, kuna ligi pool tööealisest elanikkonnast ei ole tööga hõivatud. Teatud maakondi Eestis (Võrumaa, Lääne-Virumaa) iseloomustab hõivatute osakaalu vähenemine. Selle üheks põhjuseks on noorema elanikkonna siirdumine tööle ja elama Tallinnasse ja teistesse suurematesse linnadesse.

Kahjuks pole 2008. aasta esimese kolme kvartali tulemuste põhjal võimalik välja tuua hõivenäitaja muutusi maakondade lõikes. Siiski on Statistikaameti info kohaselt Kirde-Eestis tööhõive märkimisväärselt vähenenud. Teistes piirkondades on tööhõive jäänud samale tasemele või veidi kasvanud.

Regionaalarengu strateegia 2005-2015 seadis eesmärgiks, et ühegi maakonna aasta keskmine tööhõive määr ei oleks madalam kui 45% (15-74 aastaste seas), kuna sellest madalam hõive mõjutaks oluliselt piirkonna jätkusuutlikkust nii rahvastiku kui ka majandusliku arengu osas. 2007. aastal oli EL 27 keskmine tööhõivemäär vanuserühmas 15-74 53,2%, Eestis 57,6%. Mitte üheski maakonnas ei jäänud 2007. aastal tööhõive vanuserühmas 15-74 alla Regionaalarengu strateegias

sätetatud eesmärgist - 45%. Madalaim tööhõive määr nimetatud vanuserühmas oli Põlvamaal (47,6%) ja Võrumaal (48,9%), kõrgeim aga Hiiumaal (71,3%).

Sündimuse märkimisväärne langus 1990. aastatel tähendab muuhulgas seda, et hõive suurendamine muutub oluliselt keerulisemaks (ennekõike Eesti äärealadel).

Tabel 2.9 Keskmine tööhõive määr maakondades (vanusevahemik 15-64, protsentides, aastakeskmise)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kogu Eesti	60,7	61,1	61,7	62,6	62,6	64,0	67,7	69,1
Harju maakond	65,7	65,6	67,6	67,4	66,2	69,8	73,8	75,2
Hiiu maakond	66,7	66,6	59,3	67,7	66,8	69,2	75,5	78,5
Ida-Viru maakond	54,9	56,2	55,5	55,1	56,2	58,1	62,7	63,5
Jõgeva maakond	50,8	50,6	49,6	50,1	50,2	49,2	55,7	60,9
Järva maakond	63,5	61,3	59,3	57,7	66,2	66,2	66,6	67,9
Lääne maakond	59,2	56,4	57,5	56,6	64,1	62,9	58,9	65,6
Lääne-Viru maakond	56,2	64,1	63,5	62,1	60	63,5	66,2	63,2
Põlva maakond	44,6	53,6	49,8	51,7	51,7	51,6	51,4	54,5
Pärnu maakond	59,3	61,0	61,1	63,6	61,5	61,4	66,0	68,9
Rapla maakond	55,8	62,5	58,4	63,7	64,4	61,1	67,2	69,8
Saare maakond	62,8	62,2	61,5	63,4	63,1	57,8	59,9	62,6
Tartu maakond	60,0	57,1	59,7	63,9	64,9	62,9	67,9	69,8
Valga maakond	59,5	55,7	56,0	60,6	57,3	56,1	59,3	59,3
Viljandi maakond	62,7	60,2	61,8	61,3	62,6	62,8	65,5	65,5
Võru maakond	50,6	53,9	50,6	50,9	54,6	58,1	60,6	54,3

Allikas: Statistikaamet

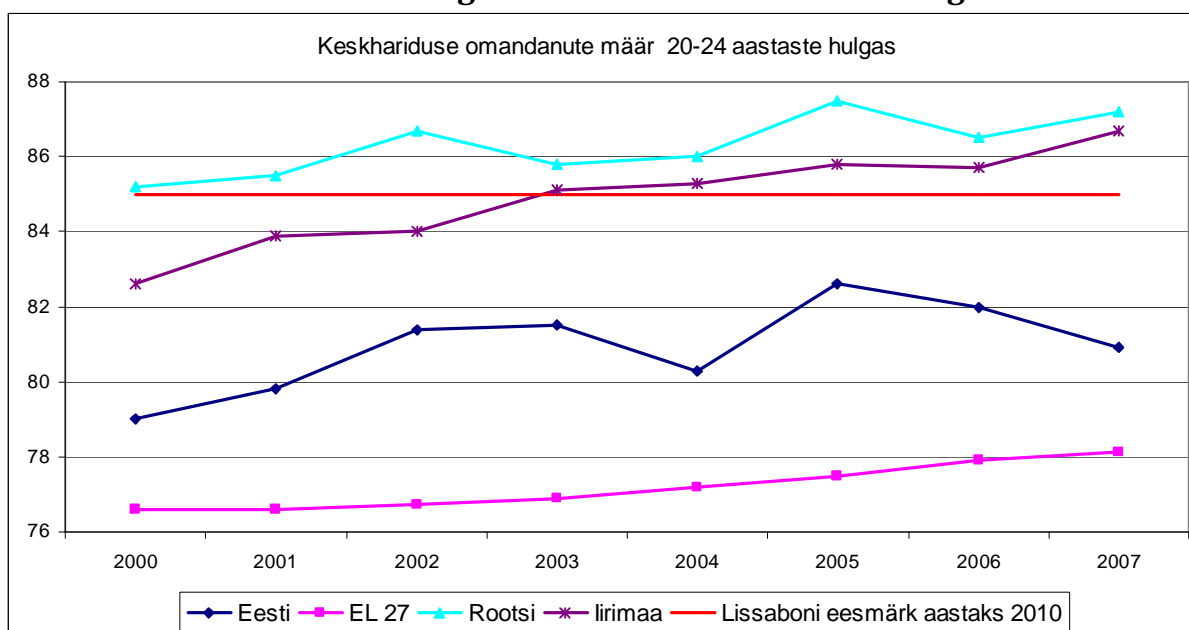
Haridus

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Kõrghariduse omandanud 20-29 aastaste elanike osakaal	Õppeaasta jooksul kolmanda taseme hariduse (ISCED 5-6) lõpetajate arv 1000 20-29 aastase elaniku kohta	Kõrgharidusstrateegia 2006-2015 rakendusplaan aastateks 2008-2010: 58 aastaks 2010
Vähemalt keskharidusega isikute osakaal	Vähemalt keskharidusega isikute osakaal 20-24-aastaste hulgas	Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011: 85% aastaks 2011
Loodus- ja täppiteaduse ja tehnikaalade lõpetajad	Loodus- ja täppiteaduste ja tehnikaalade lõpetajate arv 1000 elaniku kohta 20-29-aastaste hulgas	Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011: 15,0 aastaks 2011
Osalemine elukestvas õppes	Elukestvas õppes osalemise määr 25-64-aastaste hulgas	Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011: 12,5% aastaks 2011

Keskharidus

Töõjõu kvaliteedi määrab eeskätt inimeste üldine haridustase ning haridussüsteemi võime pakkuda majanduse spetsiifilistele vajadustele vastavat haridust. Indiviidi tasandil on seos haridustaseme ning sissetulekute suuruse ja ühiskonnas hakkama saamise vahel väga otsene. Euroopa Liidus mõõdetakse ühiskonna üldist haridustaset ning üldhariduse kättesaadavust vähemalt keskhariduse omandanute osakaalu kaudu 20-24-aastaste hulgas. Indikaatori piiritlemine noortega iseloomustab eeskätt tööturule siseneva uue inimkapitali kvaliteeti. Eesti näitajad (80,9% 2007. a.) on läbi aastate olnud selgelt kõrgemad kui ELi keskmine (78,1% 2007. a.), kuid võrreldes Skandinaavia riikidega (keskmiselt 85 %) on Eesti noorte haridustase siiski mõnevõrra madalam. Ka Euroopa Liidus on Lissaboni strateegia raames püstitatud eesmärk saavutada aastaks 2010 vastav tase 85%.

Joonis 2.6 Vähemalt keskharidusega isikute osakaal 20-24-aastaste hulgas

Allikas: Eurostat

Kõrgharidus

Eesti majanduskasvu üheks peamiseks aluseks on seni olnud odav tööjõud, kuid kiire palgakasvu tingimustes on tööjõu hind Eestis lähenemas Lääne-Euroopa tasemele ning majandus vajab struktuurilisi ümberkorraldusi. Kõrgema lisandväärtusega ning tehnoloogiamahukamale majandusele üleminek eeldab kõrgelt haritud inimeste olemasolu kõigis majandussektorites.

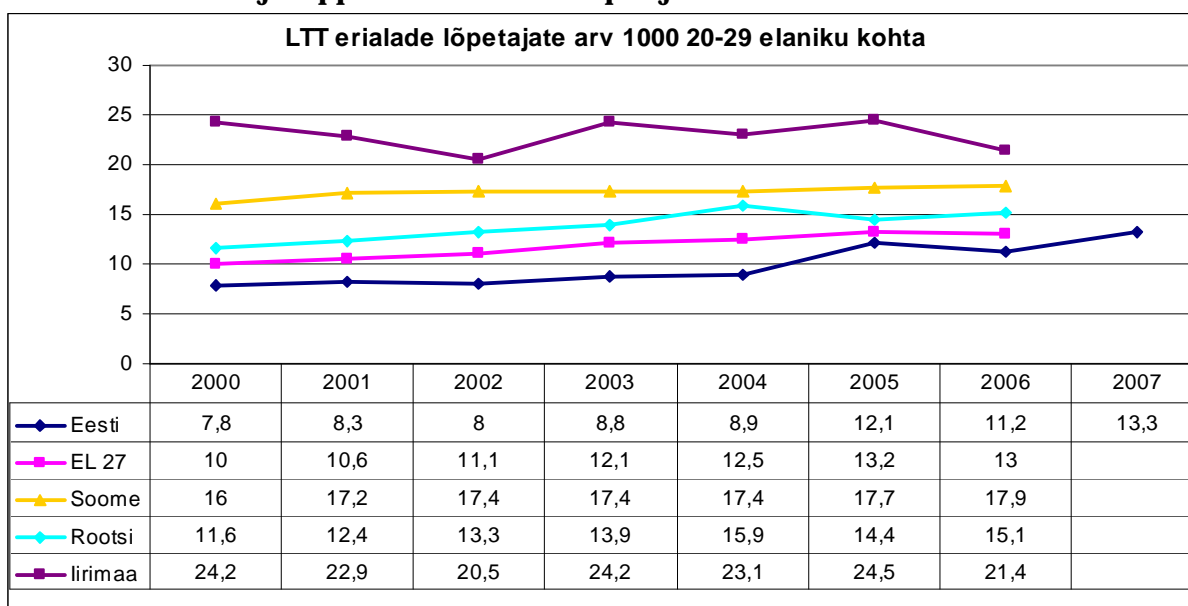
Kõrgharidusega inimeste osakaalu näitajad on Eestis võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega head. 2006. aastal oli Eestis kolmanda taseme (ISCED 5-6) haridusega inimeste osakaal 25-64-aastaste hulgas (33%) kõrgem EL 27 keskmisest (23%), jäädes alla vaid Taanile (35%) ja Soomele (35%). Kõrgharidusega inimeste pealekasvu iseloomustab kolmanda taseme hariduse lõpetajate arv 1000 20-29 aastase elaniku kohta. Eesti (62,8 2007. a.) on selle näitajaga samuti üle Euroopa Liidu keskmise (EL 25 47,7 2003. a.), kuid näitaja on läbi aastate olnud kehvem kui teistes Balti riikides (Läti 2005.a 78,2; Leedu 2005.a 86,7).

Loodus- ja täppisteadused (LTT)

Kõrgharidusega inimeste juurdekasvu maht on Eestis rahuldav, ehkki mõningase täiendava kasvupotentsiaaliga ning seda eriti rakendusliku kõrghariduse osas. Samas eeldab teadmispõhise

majanduse areng senisest suuremat loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia (LTT) valdkondade osakaalu. Kuigi LTT erialade lõpetajate osakaal pidevalt tõuseb (2006/07. õppeaastal oli LTT valdkondade lõpetajate osakaal kõrghariduses 21,1% ning 2005/06. õppeaastal 19,3%), jäävad Eesti näitajad 1000 20-29-aastase noore kohta alla nii Euroopa Liidu keskmisele (2006. a 13,0) kui Skandinaavia riikidele (vt joonis 2.7). Peamised kitsaskohad LTT erialade lõpetajate arvu tõstmisel on LTT erialade madal populaarsus sisseastujate hulgas ning kõrge väljalangevus õpingute käigus. Kõrghariduse esimese astme riigieelarvelistele õppekohtadele vastuvõetutest moodustasid 2006/07. õppeaastal LTT erialadele vastuvõetud 41,5%, mis on oluliselt kõrgem lõpetajate osakaalust (arvestades ka tasuta erialade lõpetajaid). Viimastel aastatel on suurendatud LTT erialade mahtu riiklikus koolitustellimuses (2006/07. õ/a 36% riikliku koolitustellimuse üliõpilastest õppis LTT valdkondade õppekavadel).

Joonis 2.7 Loodus- ja täppisteaduste eriala lõpetajad

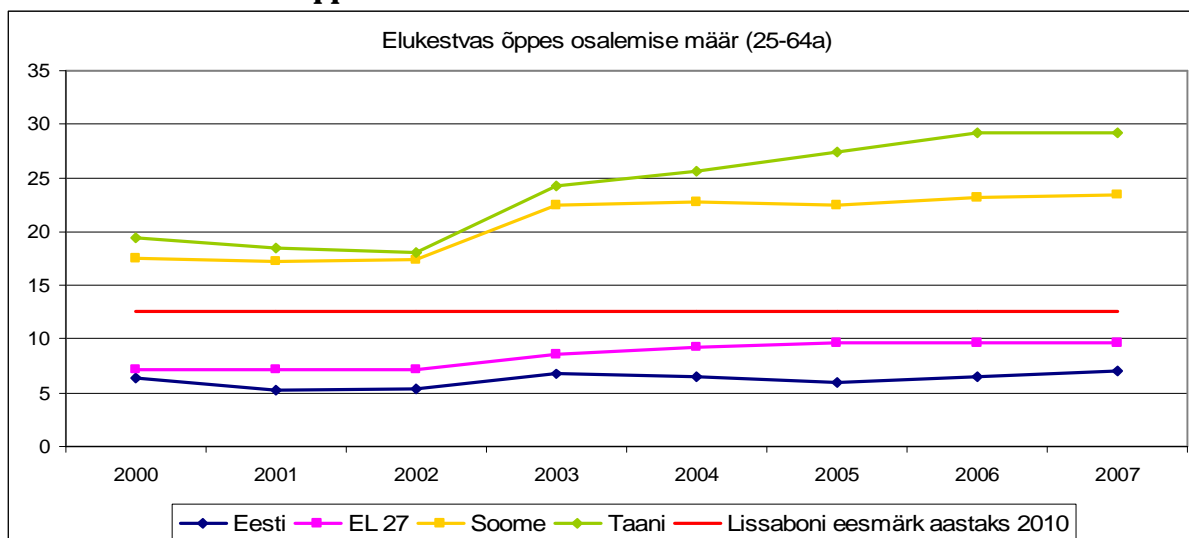
Allikas: Eurostat, HTM

Märkus: Eurostati andmetes ei kajastu Eesti kohta lõpetajate hulgas 1998-2002 magistriõppe lõpetajaid (sh integreeritud õppe lõpetajaid)

Elukestev õpe

Töötajate konkurentsivõime tagamiseks ei piisa ainult tasemeõppe tugevdamisest. Efektive tööturu arendamisel on ülimalt oluline inimeste ulatuslik osalemine elukestvas õppes, mis võimaldab paindlikumalt reageerida tööturu vajadustele. Euroopa Liidus on 2010. aastaks seatud eesmärk tagada elukestvas õppes osalejate määr vähemalt 12,5%. Eestis on 25–64-aastaste täiskasvanute osalemine elukestvas õppes aastatel 2001–2006 olnud ühtlaselt vahemikus 5,4–6,7%. 2007. aastal tõusis elukestvas õppes osalejate osakaal 7,0%-ni. 2008. aasta kolme kvartali keskmine osakaal on 9,4% (2008 I kvartal 11,6%, II kvartal 10,1%, III kvartal 6,5%). Siiski on Eesti näitaja osadest Euroopa Liidu riikidest, eriti Põhjamaadest märkimisväärselt madalam (vt joonis 2.8).

Joonis 2.8 Elukestvas õppes osalemine

Allikas: Eurostat, Statistikaamet

Statistika näitab, et elukestvas õppes osalevad eeskätt nooremad (25-34.a) ning kõrgema haridustaseme ja parema tööpositsiooniga inimesed. 2007. aastal osales täiskasvanuhariduses 11,3% kõrgharidusega inimestest, 5,5% keskharidusega inimestest ning kõigest 1,6% keskhariduseta (põhiharidus või sellest madalam) inimestest. Naised osalevad elukestvas õppes tunduvalt enam kui mehed, mistõttu on vajalik suuremat rõhuasetust pöörata meestele suunatud koolituste pakkumisele. Kuigi elukestvas õppes osalemise määra tuleb tõsta kõigis haridusgruppides, vajavad erilist tähelepanu madalama haridustasemega inimesed, kelle positsioon tööturul on kõige nõrgem. Madala osalusprotsendi põhjused peituvad eeskätt täiskasvanute õppe tugistruktuuride nõrkuses ning suures täiskoormusega töötavate inimeste osakaalus (eriti meeste puhul), kellel ei ole piisavalt võimalusi ega ka aega töö kõrvalt õppida.

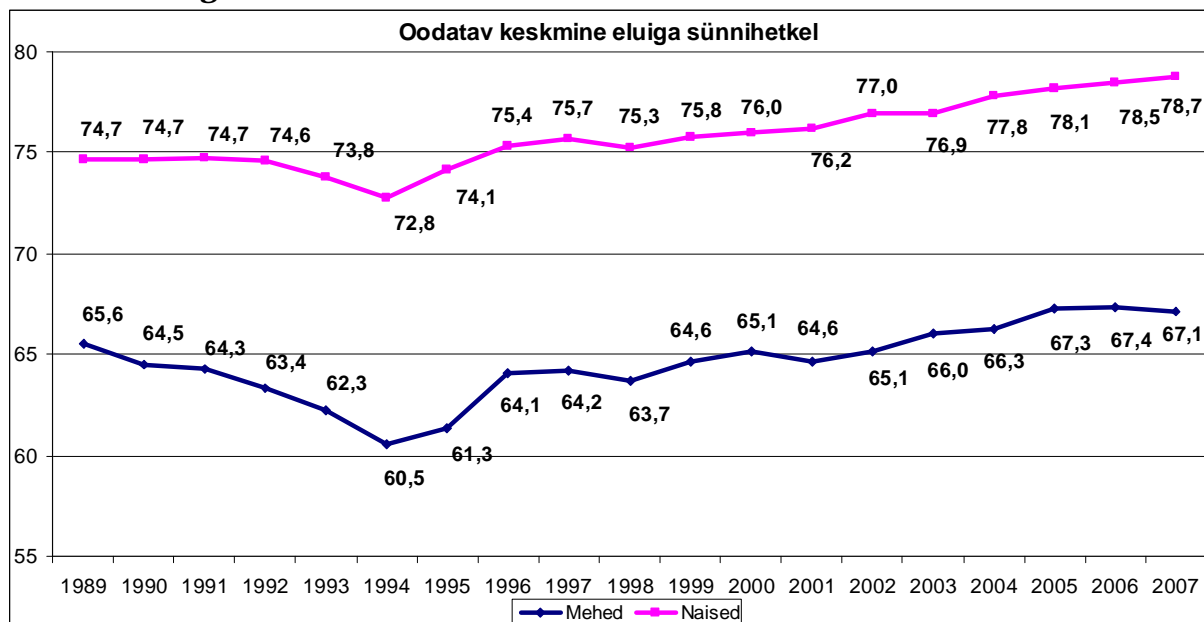
Elukvaliteet

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Oodatav eluiga	Oodatav keskmine eluiga sünnihetkel (naistel ja meestel)	Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020: mehed 71 a. ja naised 80 a. aastaks 2012
Tervelt elatud eluiga	Tervelt elatav oodatav eluiga sünnimomendil	Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020: mehed 54,5 a. ja naised 60 a. aastaks 2012
HIV-i levik	Uute HIV nakkusjuhtude arv 100 000 elaniku kohta	Riiklik HIVi ja AIDSi strateegia aastateks 2006-2015: 30 aastaks 2009, 20 aastaks 2015. Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020: 30 aastaks 2012, 20 aastaks 2016.
Südame ja veresoonekon nahaiguste levik	Nooremate kui 65-aastaste meeste ja naiste südame- ja veresoonekonahaiguste poolt põhjustatud surmajuhtumite arv 100 000 elaniku kohta	Südame- ja veresoonekonahaiguste ennetamise riiklik strateegia 2005-2020: aastaks 2020 mehed 148 ning naised 57.
Vähktõve levik	Uute haigusjuhtude arv aastas 100 000 elaniku kohta	Riiklik vähistrateegia 2007-2015: esmahaigestumise vähenemine 100 000 elaniku kohta 5% aastaks 2015 võrreldes 2000 aasta tasemega.

Oodatav eluiga

Inimarengu keskne näitaja on keskmine oodatav eluiga sünnimomendil. Eestis on oodatava keskmise eluea näitajad olnud heaoluriikidega võrreldes traditsiooniliselt kehvemad ning seda eriti meeste osas. 2007. aastal tõusis naiste oodatav eluiga sünnimomendil 78,7 eluaastani, meeste oma aga langes pisut - 67,1 eluaastani. Statistikaameti andmetel tegemist siiski vaid hällbega ning meeste näitaja vähenemine ei näita veel meeste oodatava eluea märkimisväärselt vähenemist.

Joonis 2.9 Eluiga

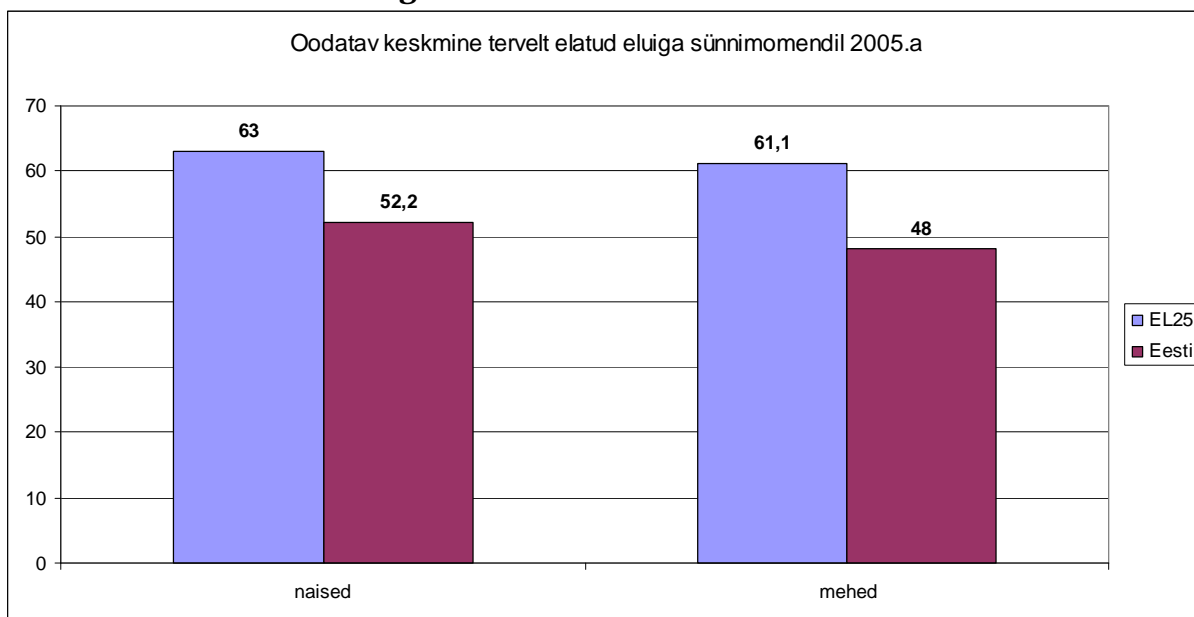
Allikas: Statistikaamet

Võrreldes Eesti näitajaid teiste liikmesriikidega ilmneb 2006. aasta põhjal, et Euroopa Liidu riikide seas oli meeste keskmise eluea näitajad Eesti näitajaist (67,4 a.) kehvemad vaid Lätis (65,4 a.) ja Leedus (65,3 a.). Euroopa Liidu keskmine meeste eluiga (EL 27 2004. a. 74,6 a.) on märkimisväärselt kõrgem kui Eestis. Naiste osas on Eesti näitaja (2006.a 78,45 a.) erinevus Euroopa Liidu keskmisega võrreldes väiksem (EL 27 2004. a. 80,9). Meeste madala keskmise eluea tõttu on Eesti Euroopa Liidu teiste riikidega võrreldes esirinnas ka naiste ja meeste keskmise oodatava eluea erinevuse ehk lõhe poolest. Viimaste aastate mõõdukalt positiivne trend keskmise eluea pikendamise osas on eeskätt tingitud majandusliku jõukuse kasvuga kaasnenud rahva parematest tervisenäitajatest ning vigastuste tõttu hukkunute arvu vähenemisest.

Tervelt elatud eluiga

Eeldatava eluea näitajatest veelgi kehvem on seis tervelt elatud eluaastate osas, mis iseloomustab elanikkonna tervise seisundit. 2006. aastal oli meeste oodatav keskmine tervelt elatud eluiga sünnimomendil 49,6 aastat (2005.a 48,0) ning naistel 53,7 (2005.a 52,2 allikas: ESA). Võrreldes keskmise elueaga, on tervelt elatud eluaastate lõhe naiste ja meeste vahel väiksem. Võrreldes aga EL 25 2005. aasta keskmisega (meestel 63,0, naistel 61,1) on Eesti vastavad näitajad tunduvalt madalamad, jäädes maha ka teiste Balti riikide tasemetest. Kõrgeim tase tervelt elatud oodatava eluea osas on Maltal, kus meeste näitaja ulatub 68,5-ni ning naiste oma 69,2-ni (2006) tekitades meeste osas lõhe Eesti tasemega ligi 20 aastat.

Joonis 2.10 Tervelt elatud eluiga

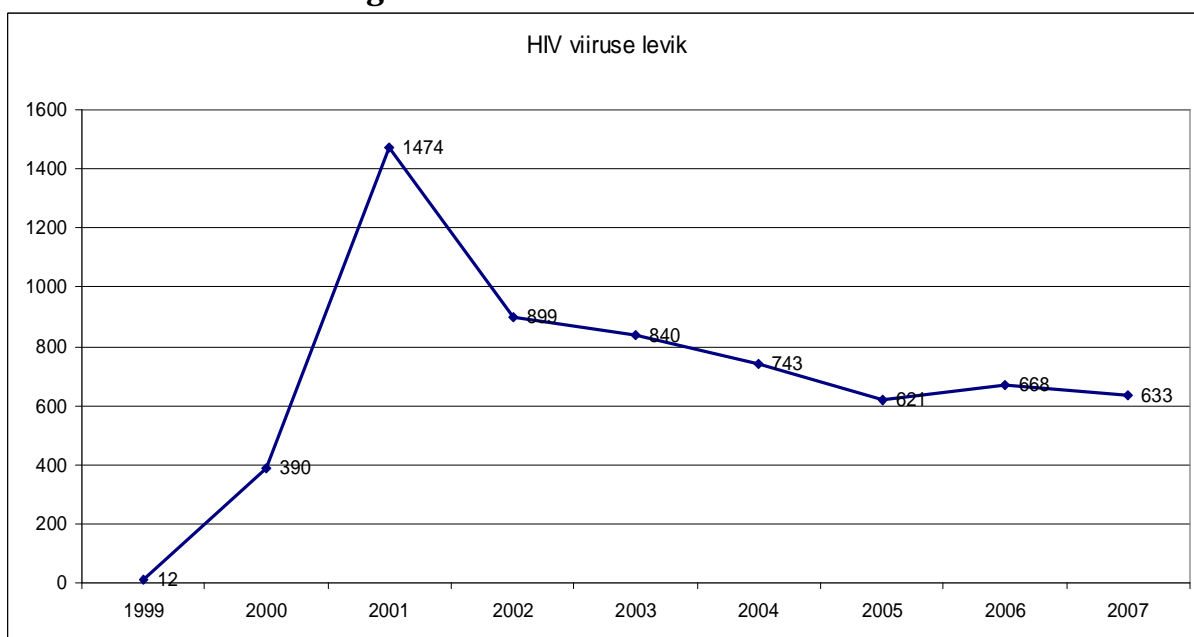

Allikas: Eurostat

HIV levik

Rahvastiku tervises seisundi kriitiliseks probleemiks Eestis on laialdaselt leviv HIV/AIDS. 2008. aasta jooksul on 14. novembri seisuga diagnoositud 488 HIV-nakatunud isikut, sealhulgas kinnipeetavaid 44. Kokku on aastate jooksul Eestis HI-viirus diagnoositud 6852 inimesel, sealhulgas AIDS 247 inimesel. Eesti on HIV nakkuse leviku osas Euroopas kindlalt esirinnas. 2000. aastal järsult suurenenud nakatunute arv on küll pisut vähenenud, kuid püsib jätkuvalt kõrgel tasemel. 2006. aasta seisuga on Euroopas kolm riiki (Eesti, Venemaa ja Ukraina), kus üle 1% täisealisest elanikkonnast on HI-viiruse kandjad.

Joonis 2.11 Uute HI-viirusega nakatunute arv aastast

Allikas: Tervisekaitseinspeksioon

2007. aastal oli Eestis 471,8 uut HIV-nakatunut 1 miljoni elaniku kohta ehk 47,2 nakatunut 100 000 elaniku kohta. Enamikes Euroopa riikides jääb uute HI-viirusega nakatunute tase aga alla 10 inimese 100 000 elaniku kohta. Kõrged näitajad on Euroopa regioonis veel Venemaal 27,51 (2006 100 000 elaniku kohta) ning Ukrainas 28,83 (2006 100 000 elaniku kohta) (allikas: euroHIV). 2006-2015 HIV/AIDSi vastase strateegia kohaselt plaanitakse vähendada uute nakatunute arvu aastas 100 000 elaniku kohta 20-ni.

HIV-infektsioon soodustab ka tuberkuloosi nakatumist - HIV-positiivsel inimesel on tõenäosus haigestuda 30 korda suurem kui HIV-negatiivsel. Samuti on tuberkuloosi ravi HIV-nakatunutel ja AIDSi-haigetel ravimite kõrvaltoimete tõttu komplitseeritum. Eestis on HIV-nakatunud inimeste seas tuberkuloosi haigestumine plahvatuslikult kasvanud. Kui aastatel 1997–2000 oli HIV-positiivsete seas ainult 1 tuberkuloosihaike aastas, siis 2006. aastal oli neid 38, mis moodustas 8,7% kõigist tuberkuloosihaigetest.

Kuigi Eesti on tuberkuloosi uute haigusjuhtude osas 100 000 elaniku kohta Euroopas esimeste seas, näitab statistika siiski haigestumuse langustrendi. Aastal 1998 diagnoositi 48 tuberkuloosi uut haigusjuhtu 100 000 elaniku kohta, 2007. aastal oli uute haigusjuhtude arv vähenenud 29,8-ni 100 000 elaniku kohta.

Vähktõve levik

Vähki haigestub Eestis ligi 6000 ja sureb 3500 inimest aastas. Vähktõve levikut iseloomustab vähi haigestumiskordaja 100 000 elaniku kohta. Kordaja näitab, et vähihaigestumus on nii meestel kui naistel viimastel aastatel mõnevõrra kasvanud. Kui meeste haigestumus 100 000 elaniku kohta oli 2000. aastal 459,0, siis 2005. aastal 476,0. Uute vähihaigete arv naiste seas 100 000 elaniku kohta oli 2000. aastal 422,0. 2005. aastal oli vastav näitaja aga 428,3⁶. 2007. aastal valmis Sotsiaalministeeriumi ja Eesti Onkoloogide Seltsi koostöös riiklik vähistrateegia aastateks 2007–2015. Strateegia üheks eesmärgiks on vähendada eelkõige haigestumust ning suuremust ennetatavatesse vähivormidesse nagu seda on kopsuvähk ja rinnavähk inimeste teadlikkuse tõstmise ning tervisekäitumise muutmise kaudu.

Joonis 2.12 Vähi haigestumus Eestis

Allikas: Statistikaamet

⁶ andmed aastate 2001-2005 kohta on esialgsed, sest õigusliku aluse puudumise tõttu on Vähiregistri andmed alates 2001. aastast Statistikaameti surmapõhjuste andmebaasiga võrdlemata.

Südame- ja veresoonkonna haiguste levik

Kui vähki haigestumine on märgatavalt suurenenud, siis südame- ja veresoonkonna haigustesse suremine on 2002. aastaga võrreldes vähenenud. Tegemist on siiski ühe levinuima surmapõhjusega nii Eestis kui Euroopas. Eelkõige tekitab märkimisväärset kahju nii rahva tervisele kui majandusele tervikuna suurem südame- ja veresoonkonna haigustesse enne 65. eluaastat. 2002. aastal oli nooremate kui 65-aastaste meeste suremus südame- ja veresoonkonna haigustesse 100 000 elaniku kohta 248, 2006. aastal oli vastav näitaja 212. Naiste seas on suurem südame- ja veresoonkonna haigustesse enne 65. eluaastat mõnevõrra väiksem – 2002. aastal suri 100 000 elaniku kohta 81 naist, 2006. aastal 62 naist.

Kuigi viimastel aastatel on varajane suremus südame- ja veresoonkonna haigustesse pisut kahanenud, on haigestumuse pidev kasv siiski muret tekitav. Võrreldes 90-ndate algusega on haigestumus südame- ja veresoonkonna haigustesse kasvanud üle kolme korra. Kui 1992. aastal haigetud esmakordselt südame- ja veresoonkonna haigustesse 1858 meest 100 000 elaniku kohta, siis 2002. aastal oli vastav näitaja 4204 meest ning 2006. aastal 6079 meest. Naiste esmakordne haigestumine südame- ja veresoonkonna haigustesse 100 000 elaniku kohta oli 1992. aastal 2289, 2002. aastal 5746 naist ning 2006. aastal 7085 naist. Haigestumise tõusu oluliseks põhjuseks on ebatervislikud eluviisid (ebaõige toitumine, suitsetamine, vähene kehaline aktiivsus, kõrge kolesteroolitase jm.), aga ka elanikkonna teadlikkuse tõus ravile pöördumisel ja parem diagnostika, mis võimaldab haigusi kiiremini ja varem ära tunda.

3. SIDUS ÜHISKOND

Aruandes kasutatud indikaatorite võrdlus strateegia 'Säästev Eesti 21' ja EL säästva arengu strateegia eesmärkidega

Strateegias „Säästev Eesti 21“ on sidusa ühiskonna areng defineeritud kolme alamvaldkonna: sotsiaalne kaasatus, regionaalne tasakaal ning tugev kodanikuühiskond, kaudu. Täpsemad indikaatorid nende valdkondade lõikes on määratletud järgmiselt:

1. Sotsiaalne kaasatus: Gini indeks, tööhõive määr, töötava rahvastiku ja kogurahvastiku suhtarv, allpool vaesuspiiri elavate leibkondade osakaal, ravikindlustusega haaratud elanikkonna osatähtsus.
2. Regionaalne tasakaal: sissetulekute jaotus ja vaesusriski määr regiooniti, haridussüsteemist välja langejaid ja ülikoolidesse sissesaanud regiooniti, regionaalsed eelistused elu- ja tööpaiga valikul.
3. Tugev kodanikuühiskond: kodanikeühenduste arv ja liikmelisus, kolmanda sektori poolt algatatud seaduseelnõud, kolmanda sektori rahastamise dünaamika.

Sotsiaalse kaasatuse valdkonna arengute paremaks analüüsimiseks on lisaks strateegias sätestatud indikaatoritele aruandes näitajana lisatud noorte vaesusrisk ning pikaajaline töötus. Ühiskonna sotsiaalset seisundit hinnatakse sissetulekute erinevuse ning suhtelise vaesuse määra abil. Tööhõive ja tööpuuduse näitajad on üle viidud heaolu kasvu eesmärgi saavutamist näitavate indikaatorite gruppi. Kogu valdkond on kajastatud läbi võrdsete võimaluste saavutamise hindamise.

Regionaalse tasakaalu eesmärgi saavutamist ei hinnata antud aruandes eraldi indikaatorite alusel. Regionaalse tasakaalu hindamiseks on kõikide erinevate näitajate puhul vajadusel ja võimalusel vaadeldud arenguid ka maakondade lõikes. Olulise regionaalse sidususe indikaatorina on lisatud lairibaühenduste arv.

Tugev kodanikuühiskond on kindlasti oluline ühiskonna sidususe näitaja. Kahjuks ei ole selles valdkonnas veel usaldusväärset ja ajas võrreldavat statistikat. Indikaator lisatakse järgnevasse aruannetesse andmete olemasolu korral.

Ühiskonna sidususe oluliste näitajana on lisatud **kuritegevuse määr** ning **vigastuste tõttu hukkunud inimeste** koondnäitaja. Samuti on lisatud haridussüsteemist väljalangemise näitaja.

Võrdsed võimalused

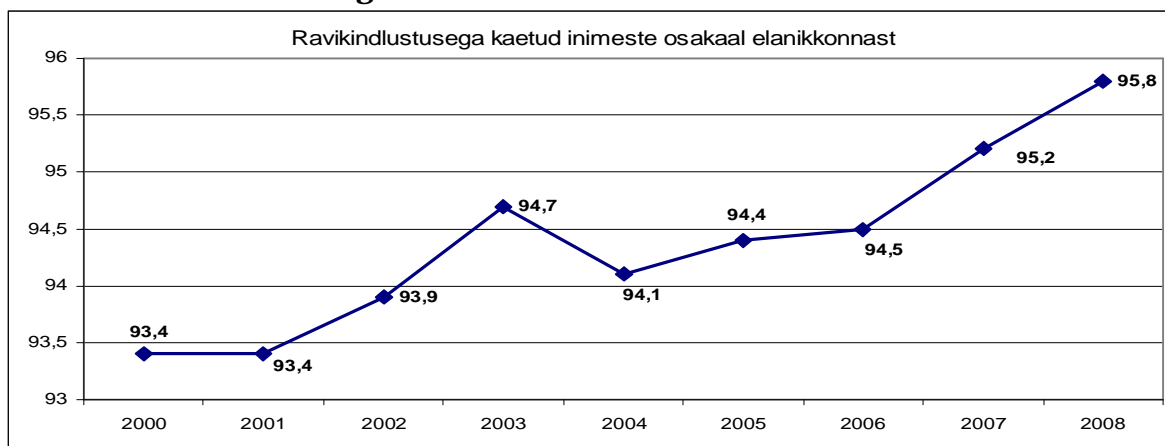
Indikaator	Selgitus	Sihttase
Ravikindlustusega kaetus	Ravikindlustusega kaetute osakaal rahvastikust	Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020: 2012 99%, 2020 100%.
Sissetulekute erinevus	20% elanikkonna, kes teenib kõrgemat sissetulekut (ülemine kvintiil), kogusissetulekute suhe 20% elanikkonna, kes teenivad madalamat sissetulekut (alumine kvintiil), kogusissetulekutesse.	Sihtaset ei ole seatud.
Suhteline vaesus	Suhtelise vaesuse määr peale sotsiaaltoetusi- isikute osakaal, kelle ekvivalentsissetulek on madalam kui 60% leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku mediaan	Sotsiaalministeeriumi organisatsiooni arengukava 2009–2012: 2012 16,8%
Laste vaesusrisk	Allpool suhtelise vaesuspiiri elavate kuni 15 aastaste laste osakaal	Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020: 2012 19,0%, 2020 17,0%.
Pikaajaline töötus	Pikaajaliste (üle 12 kuu) töötute osatähtsus tööhõives (15-74)	Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011: 1,9% aastaks 2011

Ravikindlustus

Ravikindlustusega kaetud inimeste osakaal elanikkonnast on põhiline raviteenuste kättesaadavuse näitaja, sest ravikindlustusega inimestele on enamik tervishoiuteenuseid tasuta.

Ravikindlustusega kaetus on Eestis suhteliselt kõrge (2008. aasta 1. jaanuari seisuga 95,77%) ning kindlustatud isikute ring on pidevalt suurenenud. 2007. aasta tõus oli lisaks tööhõive suurenemisele osaliselt tingitud ka ravikindlustuse laienemisest kõigile töötuna registreeritud inimestele töötuna arvel oleku perioodi jooksul. Seega lisandus ravikindlustatute hulka 8000-9000 inimest. Ravikindlustusega hõlmamata jääb veel suurusjärgus 56 800 inimest. Tervisvaldkonna tõsisemad probleemid on ebapiisav rahastamine, kasvav patsientide omaosalus, lubatust pikemaks venivad ravijärjekorrad ja pikaajaline ravikindlustussüsteemi rahastamise jätkusuutlikkus.

Joonis 3.1 Ravikindlustusega kaetud elanikkond Eestis

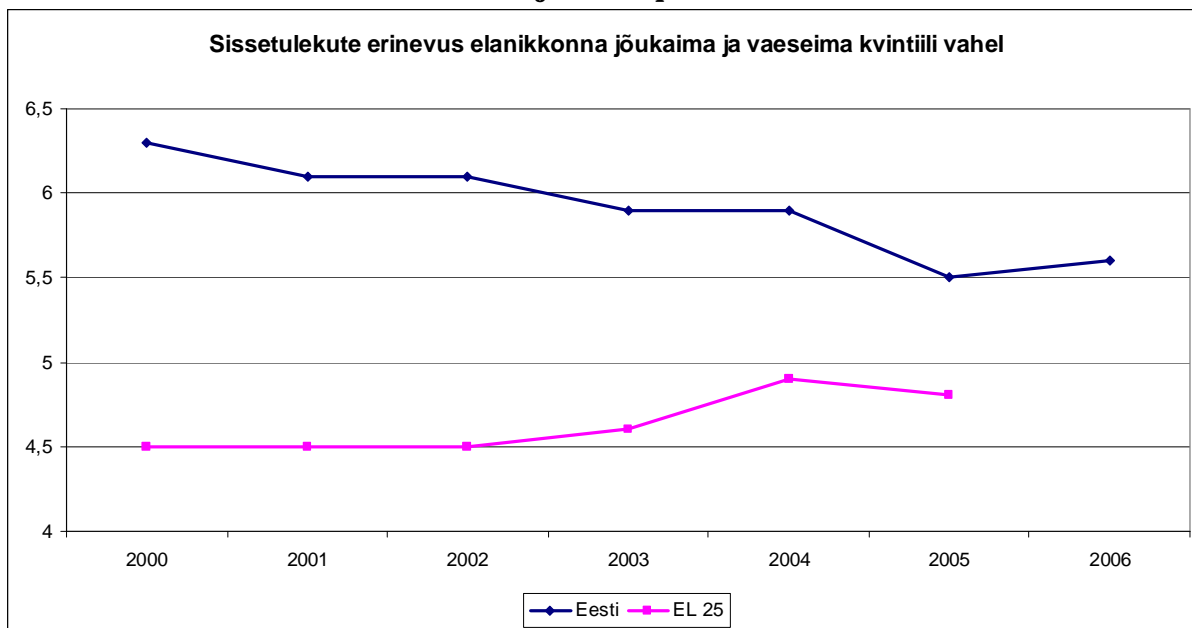

Allikas: Sotsiaalministeerium. Andmed on aastate lõikes 01. jaanuari seisuga.

Sissetulekute erinevus

Ühiskonna sotsiaalset seisundit ning kaasatust aitab hinnata sissetulekute ebavõrdsus ehk erinevus elanikkonna jõukaima viiendiku ning vaeseima viiendiku vahel. Sissetulekute erinevuse osas on Eesti Euroopa Liidu (EL 25) keskmisega võrreldes jätkuvalt ebavõrdsema sissetulekute jaotusega. Samas on viimastel aastatel sissetulekute erinevus Eestis pisut vähenenud ning on toimunud lähenemine Euroopa Liidu (EL 25) keskmisele. Väikseim sissetulekute erinevus Euroopas on Skandinaavia riikides ning Sloveenias ja Tšehhi Vabariigis (erinevused jäävad vahemikku 3,4-3,6).

Joonis 3.2 Sissetulekute erinevus Eestis ja Euroopa Liidus

Allikas: Eurostat

Mõningane sissetulekute erinevus ilmneb ka rahvuste lõikes. Kui 2006. aastal oli eestlaste keskmine ekvivalentnetosissetulek (leibkonna netosissetulek jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga) Statistikaameti andmetel 88 153 krooni, siis mitte-eestlastel 71 110 krooni. Kuigi aasta ekvivalentnetosissetulekud on nelja aasta jooksul märkimisväärselt kasvanud nii eestlastel (ligi 34 000 krooni) kui mitte-eestlastel (ligi 28 000 krooni), pole sissetulekute erinevuses paranemist toimunud. 2003. aastal moodustasid mitte-eestlaste sissetulekud (ekvivalentnetosissetulek aastas) 79,7% eestlaste omast ehk erinevus oli 20,3%. Järgnevatel aastatel erinevus märgatavalt kahanes, kuid 2006. aastal tõusis taas 19,3%-ni erinedes 2003. aasta tasemest vaid ühe protsendipunkti võrra. Lõimumiskavas 2008-2013 on aastaks 2013 eesmärgiks seatud, et sissetulekute erinevus rahvuste lõikes ei ületaks 10% ehk mitte-eestlaste sissetulekud moodustaksid eestlaste sissetulekutest vähemalt 90%.

Suhteline vaesus (sh laste seas)

Elanikkonna sotsiaalset olukorda iseloomustab ühe näitajana suhtelise vaesuse määr⁷, mis näitab suhtelisest vaesuspiirist madalama sissetulekuga leibkondade suhtarvu ühiskonnas. Suhteline vaesuspiir on 60% leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku⁸ mediaanist. Võrreldes suhtelise vaesuse määra Eestis ja Euroopa Liidus enne sotsiaaltoetuse maksmist, ilmneb, et Eesti on nimetatud näitaja poolest EL-s keskmine (2006.a EL25-s 26%, Eestis 25%). Suhteliselt vaeste

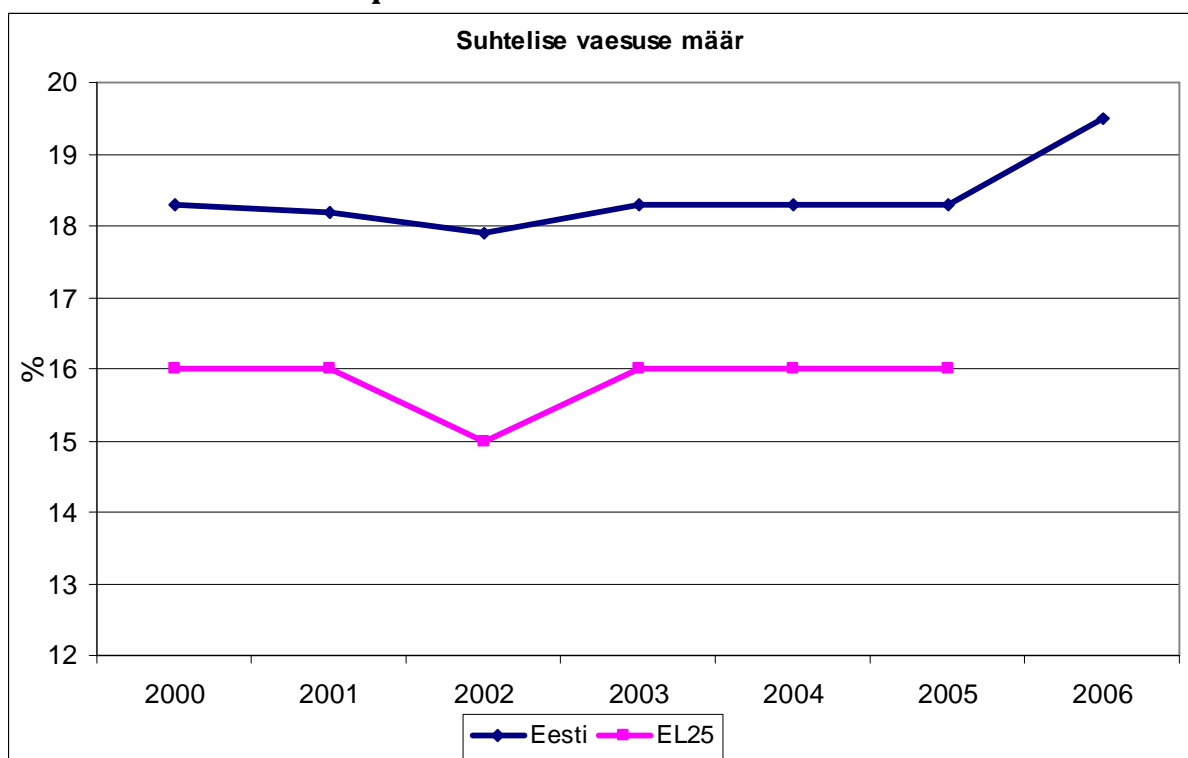
⁷ isikute osakaal, kelle ekvivalentsissetulek on madalam kui 60% leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku mediaan

⁸ leibkonna sissetulek, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga.

osakaal peale sotsiaaltoetuste maksmist on aga Eestis võrreldes EL 25-ga märkimisväärselt kõrgem (vt joonis 3.3), mis näitab, et Eestis leidub riigi keskmise tasemega võrreldes suhteliselt madala sissetulekuga leibkondi rohkem kui Euroopa Liidu liikmesriikides keskmiselt. 2006. aastal oli Eestis suhtelise vaesuse määr 19,5% ning suhtelises vaesuses elas 259 000 inimest.

Eestist kõrgem on suhtelise vaesuse määr Lõuna-Euroopa riikides (Itaalia, Kreeka, Hispaania) ning teistes Balti riikides (Läti, Leedu). Nii Kesk-Euroopas (Austria, Saksamaa, Prantsusmaa, Holland) kui ka Skandinaavias (Rootsi, Taani, Soome) jääb suhtelise vaesuse määr aga märgatavalt madalamale (12-13%) tasemele.

Joonis 3.3 Suhteline vaesus peale sotsiaaltoetusi

Allikas⁹: Statistikaamet, Eurostat.

Oluline vaesusriski mõjutaja on inimeste haridustase. Kui 2006. aastal oli Eestis esimese taseme haridusega (25-aastased ja vanemad, kellel on põhiharidus või madalam haridus) inimeste seas suhtelise vaesuse määr 43,0%, siis kolmanda taseme haridusega inimeste seas vaid 10,2%. Suhteline vaesus on esimese taseme haridusega inimeste seas aastatega pidevalt kasvanud ning vahe esimese taseme ja kolmanda taseme haridusega inimeste vahel üle 4-kordne.

Lisaks haridustasemele ohustab vaesusesse jäämist ka inimese vanus. Alates 2004. aastast on laste (0-15) ning eakate (65+) suhteline vaesus olnud märgatavalt kõrgem võrreldes tööealise elanikkonnaga. 2006. aastal oli tööealise elanikkonna (16-64) seas suhtelise vaesuse määr 16,5%, eakatest elas suhtelises vaesuses aga iga kolmas (33,2%).

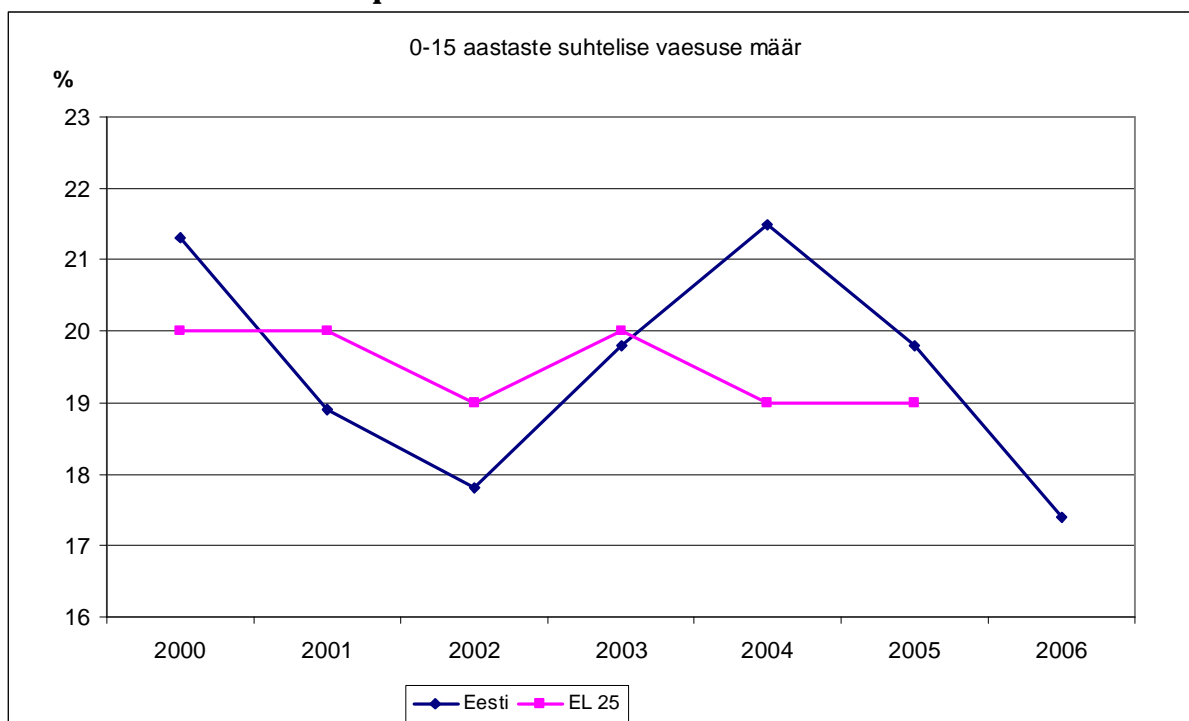
Erinevus töötute ning töötavate inimeste suhtelise vaesuse määras on märkimisväärne. Töötavatest inimestest on suhteliselt vaeseid perioodil 2000-2006 alla 10% (2006.a 7,8%), samas töötute seas on vastav näitaja alates 2004. aastast olnud 60% lähedal. Seega on suhtelise vaesuse määr töötute seas üle kuue korda kõrgem kui töötavatel inimestel.

⁹ Eurostati andmebaasis on Laekeni indikaatorid avaldatud ühe võrra suurema aastanumbri all, kuna Eurostat lähtub uuringuaastast, Statistikaamet aga sissetuleku-aastast. Aastatel 2000-2003 on Eesti näitajad arvatud Leibkonna eelarve uuringu pealt, alates 2004. aastast on vaesuse ja ebavõrdsuse näitajad leitud Sotsiaaluuringu pealt.

Laste (0-15) suhtelise vaesuse leevendamisel on sotsiaalsete siirete mõju märgatav. Kui laste suhtelise vaesuse määr enne sotsiaaltoetusi jääb ligikaudu 30% ümber ehk et suhtelises vaesuses elab iga kolmas laps, siis peale sotsiaalseid siirdeid ehk toetusi langeb laste (0-15) suhtelise vaesuse määr 20% suurusjärku. Seega tänu sotsiaaltoetustele väheneb suhtelises vaesuses elavate laste osakaal igalt kolmandalt lapselt igale viiendale lapsele. 2006. aastal langes laste suhteline vaesus 2,4 protsendipunkti ehk viimaste aastate madalaimale tasemele (17,4%). Samas on laste suhtelisse vaesusse jäämise risk seotud leibkonna tüübiga. Üksikvanemaga leibkondades oli 2006. aastal suhtelise vaesuse määr suurim (44,4%) ja kasvas aastaga kõige kiiremini. Ühe lapsega paaride suhteline vaesus vähenes (11,5%) ning kahe lapsega paaridel jäi 2005. aastaga ligilähedasele tasemele (11,9%).

Võrreldes EL 25 keskmisega on Eestis suhteline vaesus laste seas viimastel aastatel mõnevõrra kõrgem (vt joonis 3.4). Probleem on veelgi intensiivsem Lõuna-Euroopa riikides nagu Hispaania ja Itaalia ning ka osades Ida-Euroopa riikides (Läti, Leedu, Ungari, Poola), kus suhtelises vaesuses elab peale sotsiaalseid siirdeid ligikaudu iga neljas laps.

Joonis 3.4 Suhteline vaesus peale sotsiaaltoetusi ehk vaesusrisk laste seas

Allikas¹⁰: Statistikaamet, Eurostat

Pikaajaline töötus

Pikaajalised töötud iseloomustavad inimeste hulka, kes soovivad ning on valmis tööturule sisenema, kuid erinevatel põhjustel pole seda suutnud viimase 12 kuu jooksul teha. Pikaajalisel töötul on võrreldes lühiajaliselt tööd otsinud inimesega suurem risk sattuda vaesusesse. Samuti on pikaajalised töötud potentsiaalne grupp liikumaks töötusest mitteaktiivsusesse.

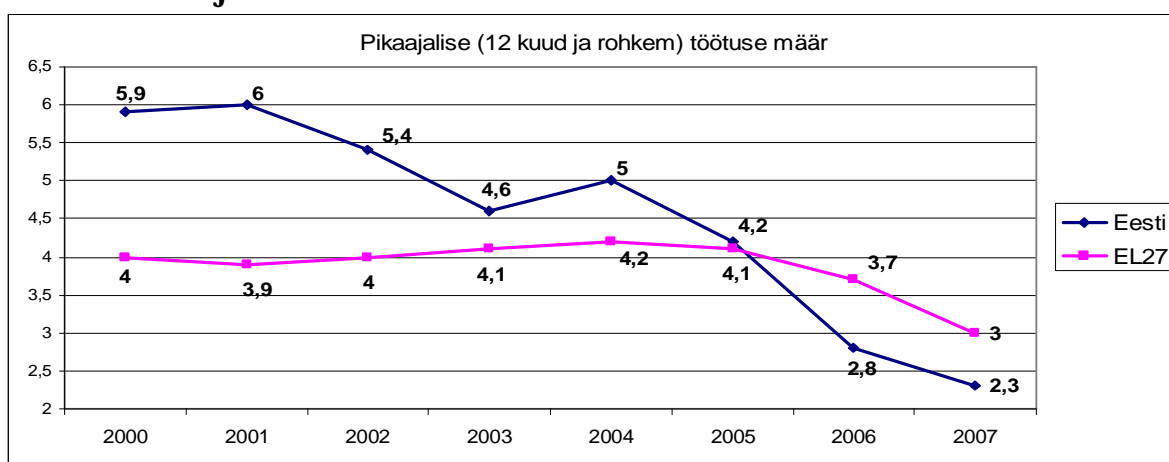
Alates 2005. aastast hakkas pikaajaline töötus märkimisväärselt vähenema, mille üheks põhjuseks on olnud intensiivne nõudlus täiendava tööjõu järgi. Võrreldes 2004. aasta 5%-i tasemega on pikaajaline töötus vähenenud üle kahe korra langedes 2007. aastal 2,3% tasemele. Eesti pikaajalise töötuse määr on nii 2006. aastal kui 2007. aastal madalam kui Euroopa Liidu keskmine (3,0%

¹⁰ Eurostati andmebaasis on Laekeni indikaatorid avaldatud ühe võrra suurema aastanumbri all, kuna Eurostat lähtub uuringuaastast, Statistikaamet aga sissetuleku-aastast.

2007.a). Hoolimata majanduskasvu aeglustumisest 2008. aasta algusest, on 2008. aasta esimeses kolmes kvartalis pikaajalise töötuse määr jätkuvalt madal – I kvartalis 1,6%, II kvartalis 1,4% ning III kvartalis 1,8%.

Kuigi pikaajaliste töötute osakaal töøjõust on järjepidevalt alanenud, oli viimastel aastatel pikaajaliste töötajate osakaal kõigist töötutest märkimisväärne. 2006. aastal moodustasid pikaajalised töötajad 48% kõigist töötutest ning seoses töötuse üldise kiire vähenemisega, tõusis 2007. aasta alguses pikaajalise töötuse osakaal 53%-ni. 2008. aasta esimese kolme kvartaliga on pikaajaliste töötute osakaal kõigist töötutest aga kiirelt kahanenud - I kvartalis moodustasid pikaajalised töötud kõigist töötutest 38,3%, II kvartalis 34,8% ning III kvartalis on vastav näitaja langenud 29,4%-ni. Pikaajaliste töötute osakaalu vähenemine kõigist töötutest on otseselt seotud lühiajaliste töötute arvu suurenemisega. Siiski on jätkuvalt vajalik panustada ka pikaajaliste töötute aktiveerimisele nende oskuste ning teadmiste uuendamise ning vajadusel erinevate sotsiaalsete probleemide (näiteks sõltuvushäired) lahendamise kaudu.

Joonis 3.5 Pikaajaline töötus

Allikas: Eurostat

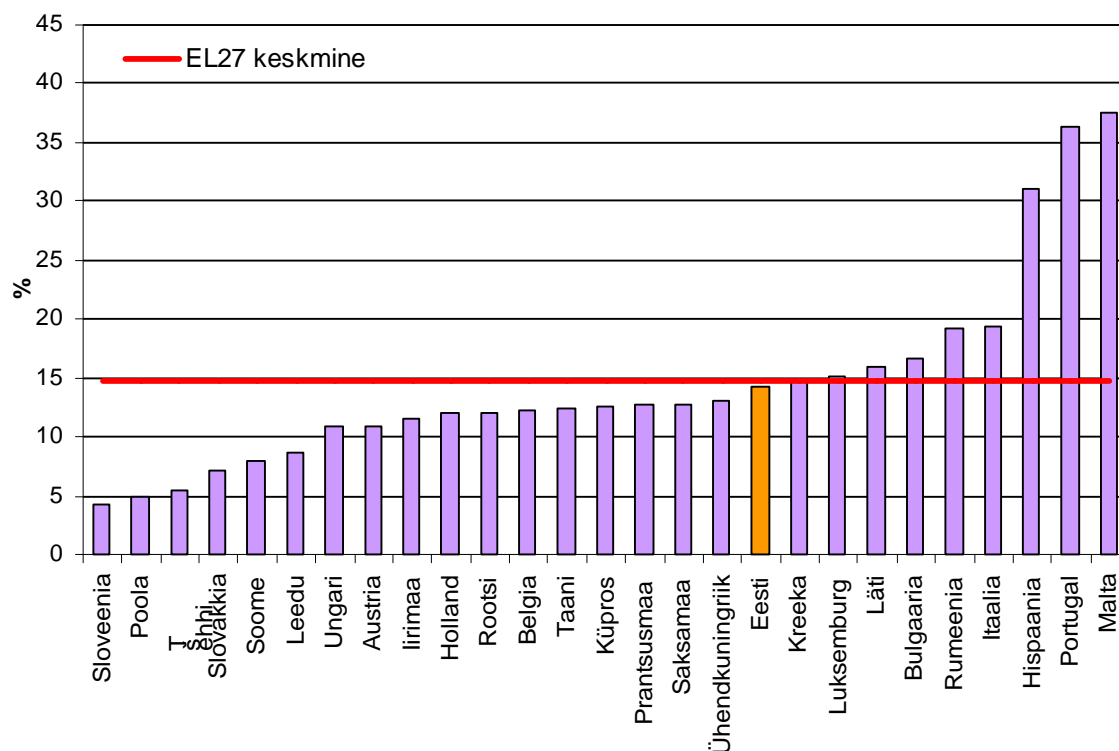
Osalemine hariduses

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Haridussüsteemist väljalangemine	Põhihariduse või madalama haridustasemega mitteõppivad noored, % 18-24-aastaste vanusegrupis	Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011: 10% aastaks 2011

Haridussüsteemist väljalangemine

Varajane haridussüsteemist väljalangemine (hariduse omandamine vaid põhihariduse tasandil või madalamal) suurendab inimeste tõenäosust edaspidi töötuks jääda, kuna lõpetamata haridustee vähendab inimese toimetulekuvõimalusi ning madaldab tema töøjõu kvaliteeti. Põhihariduse või madalama haridustasemega mitte õppivate noorte osakaal 18-24-aastaste vanuserühmas oli 2007. aastal 14,3%. Võrreldes EL 27 keskmisega (2007. a 14,8%) on Eesti näitaja püsinud läbi aastate väikeste kõikumistega samal tasemel ning olnud pisut parem kui Euroopa Liidu keskmine. Samas nendes riikides, kus on Eestiga sarnane haridus- ning taustsüsteem (teised Balti ja Ida-Euroopa riigid) ning Põhjamaades on väljalangevus võrreldes Eestiga väiksem (va Läti). Näiteks Soomes oli 2007. aastal vastav näitaja 7,9%, Euroopa Liidu parim tulemus on aga Sloveenias 4,3%.

Joonis 3.6 Põhihariduse või madalama haridustasemega mitteõppivad noored (18-24.a) aastal 2007

Allikas: Eurostat

Interneti levik

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Lairibaühenduste arv	Lairibaühenduste arv (andmete läbilaske maht suurem kui 144Kbit/s) 100 elaniku kohta	Sihttaset ei ole seatud

Lairiba ühenduste arv, mis iseloomustab kvaliteetse interneti kättesaadavust, on Eestis pidevalt kasvanud ning alates 2004. aastast, mil Eurostat vastavat informatsiooni Eesti kohta koguma hakkas, olnud pidevalt üle Euroopa Liidu 25 liikmesriigi keskmise. Täpsemalt oli 2004. aastal Eesti vastav näitaja 7,6 lairibaühendust 100 elaniku kohta (Euroopa Liidu 25 liikmesriigi keskmine 6,5) ning 2007. aastal oli 20,0 (Euroopa Liidu 27 liikmesriigi keskmine 18,2).

Arvutikasutajate arv tõusis Eestis 2008. aasta mai kuuks 726 000 inimeseni 15-74-aastaste hulgas, s.o 69% kogu elanikkonnast. Internetikasutajaid on 66% ehk ligikaudu 689 000 inimest. Viimase aastaga on lisandunud selles vanuserühmas ca 20 000 arvutikasutajat ja ligikaudu 28 000 internetikasutajat. Samuti kasvab internetiühendust omavate perede osakaal Kodus omab kas laua- või sülearvutit 56% ehk ca 329 000 leibkonda. Võrreldes 2007. aasta kevadega on arvutit omavaid peresid Eestis ca 20 000 võrra rohkem.

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Kuritegude üldarv	Kokku. Riiklik kriminaalstatistika põhineb E-toimiku andmetel. Statistikat avaldab Justiitsministeerium.	Sihttaset ei ole seatud
	Isikuvastaste kuritegude üldarv. Isikuvastased kuriteod on koondatud karistusseadustiku §-desse 113–150 (tapmine, raske kehavigastuse tekitamine, kehaline väärkohtlemine, vägistamine, ähvardamine jne).	Sihttaset ei ole seatud
	Varavastaste kuritegude üldarv. Varavastased kuriteod on näiteks vargus, röövimine, omastamine, kelmus, väljapressimine, asja omavoliline kasutamine (KarS, §-d 199–230). Kuritegudeks loetakse selliseid varavastaseid süütegusid, millega tekitatakse kahju enam kui 20 miinimumpäevamäära ehk 1000 krooni; pisivargusi, millega tekitatakse kahju küll alla 1000 krooni, kuid mida on toime pandud süstemaatiliselt, süütegusid millega kaasnesid raskendavad asjaolud.	Sihttaset ei ole seatud
	Kuritegusid toime pannud alaealiste (14-18-aastane) üldarv.	Sihttaset ei ole seatud
	I astme kuritegude üldarv. Esimese astme kuriteod on raskemad kuriteod, mille eest on raskeima karistusena ette nähtud üle viie aasta vangistust, juriidilise isiku puhul sundlõpetamine	Sihttaset ei ole seatud

¹¹ Kuritegevus Eestis 2006. Justiitsministeerium, Tallinn 2007

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Välispõhjuste tagajärjel hukkunud 100 000 elaniku kohta	Kokku	Sihttaset ei ole seatud.
	Liiklusõnnetustes hukkunud 100 000 elaniku kohta. Hukkunu on inimene, kes suri liiklusõnnetuse sündmuskohal või liiklusõnnetuses saadud vigastuse tagajärjel 30 päeva jooksul pärast liiklusõnnetust	Siseministeeriumi tegevuskava: 2007: vähem kui 13,5; Siseministeeriumi organisatsiooni arengukava: 2010<142 inimest aastas; 2012<118 inimest aastas „Eesti rahvusliku liiklusohutusprogrammi 2003-2015” rakendusplaan aastateks 2008-2011: 2011<130 hukkunut aastas; 2015<100 hukkunut aastas Transpordi arengukava 2006-2013: 2013. a 118 hukkunut aastas kolme aasta keskmisena
	Tulekahjudes ehk suitsu, tule ja leekide toimetel hukkunud 100 000 elaniku kohta	Siseministeeriumi organisatsiooni arengukava: 2010<115 inimest aastas; 2012<103 inimest aastas
	Tapmised ja mõrvad 100 000 elaniku kohta. Karistusseadustik eristab tapmist (§ 113) ja mõrva (§ 114) – mõlemal juhul on kurjategija eesmärgiks ohver tappa, ent viimasel juhul lisanduvad raskendavad asjaolud, näiteks piinamine, üldohtlik viis, mitu ohvrit.	Sihttaset ei ole määratud.
	Enesetapud 100 000 elaniku kohta	Sotsiaalministeeriumi organisatsiooni arengukava 2009-2012: eesmärk aastaks 2012: 15. Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020: eesmärk aastaks 2020: 10
	Surmaga lõppenud tööõnnetused 100 000 elaniku kohta)	Eesti majanduskasvu- ja tööhõive tegevusvaka 2005-2007: 2008 - 4,7 100 000 <u>töötaja</u> kohta; Sotsiaalministeeriumi arengukava 2009-2012: 2012 a. 3,6 surmaga lõppenud tööõnnetust 100 000 <u>tööga hõivat</u> kohta. Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020: eesmärk 2020 - 2,4
	Ülemäärase loodusliku külma toimetel hukkunud 100 000 elaniku kohta	Sihttaset ei ole määratud
	Juhusliku mürgistuse, sh alkoholi mürgistuse tagajärjel hukkunud 100 000 elaniku kohta	Sihttaset ei ole määratud

Kuritegevuse statistika on Eestis olnud aastaid puudulik. 2006. aastal käivitunud õiguskaitseasutuste ühisel menetlusinfosüsteemi E-toimiku projektil on oluline roll täita ka usaldusväärse statistika tootmisel. E-toimiku statistika peaks olema välja arendatud ja ellu rakendatud 2009. aasta lõpuks. Õigusstatistikat mõjutavad otseselt teatud seadusemuudatused. Pidevalt on täiustatud nii kriminaalmenetluse seadustikku kui ka teisi seadusi. Näiteks alates 1. septembrist 2002 jõustus Eestis uus karistusseadustik. Seetõttu ei ole alates 2002. aastast kõikide kuritegude puhul võimalik võrrelda andmeid varasemate aastate andmetega. Samuti muutusid kuritegude raskusastmete definitsioonid.

Kuritegevus

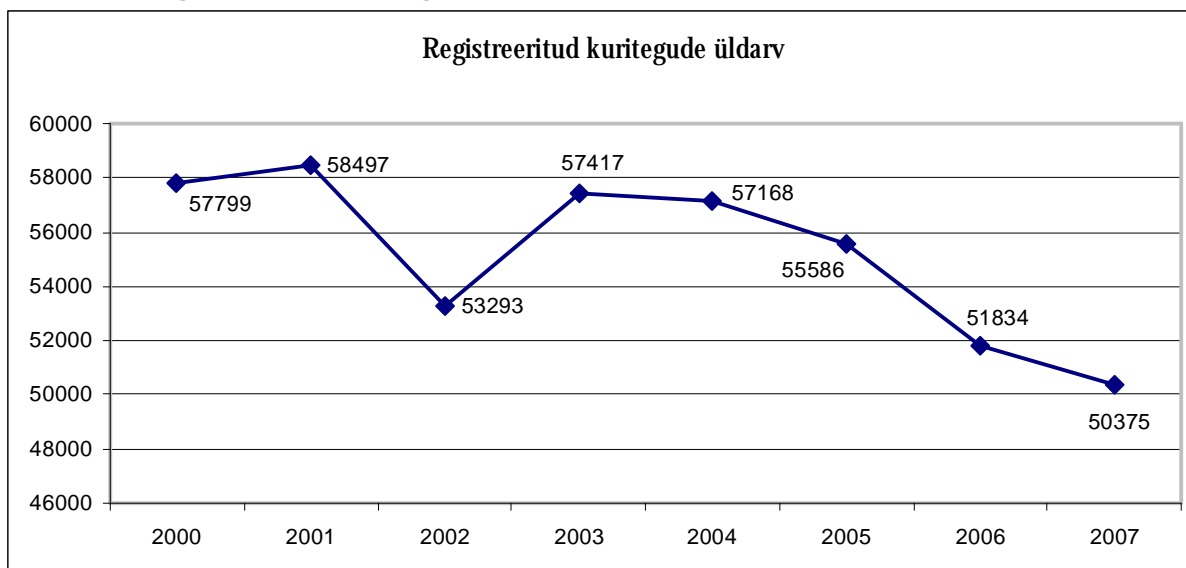
Registreeritud kuritegude koguarv

Registreeritud kuritegudena käsitletakse kõikide Eesti menetlusasutuste (politsei, prokuratuur, Maksu- ja Tolliamet, Piirivalveamet jne) sündmusi, mille puhul on alustatud kriminaalmenetlust. Registreeritud kuritegevuse andmed väljendavad esialgset hinnangut kuriteo kvalifikatsioonile ning see võib nii kohtueelse kui ka kohtumenetluse käigus muutuda. Juhul kui kriminaalmenetlust on alustatud ja see hiljem lõpetatakse, jääb kuritegu siiski arvele. Näiteks aastatel 2003–2004 registreeriti palju esialgu teadmata põhjusega surmajuhtumeid surma põhjustamisena ettevaatamatusest või laibaruüvetamisena, kuid hiljem selgus, et tegu polnudki kuriteoga – samas kajastusid need juhtumid siiski statistikas. Seetõttu lisandus isikuvastaseid „kuritegusid” 2003. aastal hinnanguliselt 2500 juhtumit ja 2004. aastal 1500 juhtumit, mis samavõrra mõjutas ka registreeritud kuritegude koguarvu. Alates 2005. aastast on niisuguste juhtumite registreerimise põhimõtteid korrastatud ning olulist moonutust statistikas enam ei ole.

Kõige parema pildi kuritegevusest annabki kuritegude arv, sest üks kriminaalasi võib sisaldada mitut kuritegu ning ka mitut kahtlustatavat või süüdistatavat. Samas võib üks isik toime panna mitu kuritegu ning mitu isikut võib osaleda ühe kuriteo toimepanemisel.

2007. aastal registreeriti Eestis 50 375 kuritegu, mis tähendab, et 2003. aastal alguse saanud kuritegude arvu vähenemine jätkus ning kuritegude arv on stabiliseerunud. Võrreldes 2006. aastaga vähenes kuritegude arv 2007. aastal 3% võrra. Aastatel 2003–2005 püsis kuritegude arv stabiilsena, näidates siiski vähenemise märke.

Joonis 3.7 Registreeritud kuritegude üldarv aastatel 2000–2007

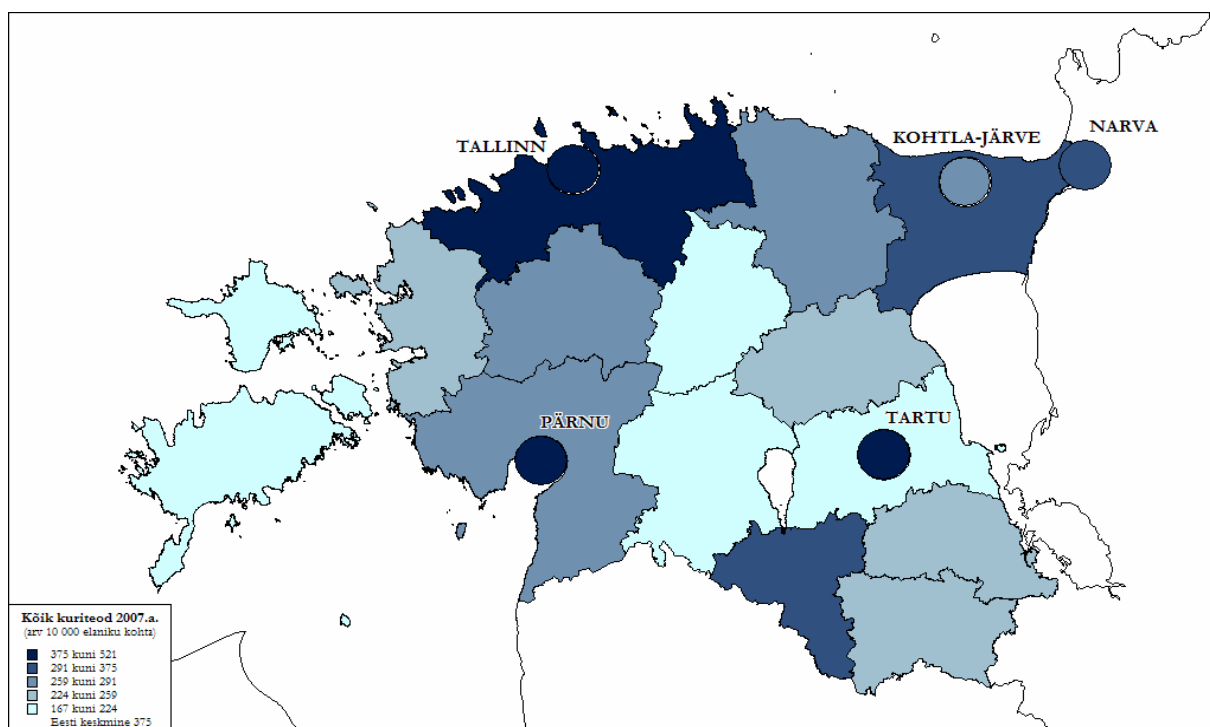

Allikas: Justiitsministeeriumi kriminaalmenetlusregister ja Statistikaamet

Üle poole kuritegudest registreeritakse Harjumaal ja Tallinnas. Siiski on 2006. aastaga võrreldes 2007. aastal registreeritud kuritegude osakaal Põhja piirkonnas langenud 53%-lt 51%-le. Seevastu Lõuna piirkonnas (eelkõige Tartu linnas) on registreeritud kuritegude osakaal tõusnud 19%-lt 21%-ni. Kuritegude üldarvust paremini iseloomustab kuritegevuse geograafilist jaotust registreeritud kuritegude arvu suhe 10 000 elaniku kohta. Eelduse kohaselt pannakse tihedama asustusega piirkondades toime enam kuritegusid.

2007. aastal registreeriti 10 000 elaniku kohta keskmiselt 375 kuritegu, see tähendab, et 27 elaniku kohta oli üks registreeritud kuritegu. Kriminogeenseim maakond oli selle näitaja kohaselt Harjumaa (493), mis ületab ka ainsana riigi keskmist näitajat.

Joonis 3.8 Kuritegude suhteline arv 10 000 elaniku kohta – maakonnad ja suuremad linnad¹²

Allikas: Justiitsministeerium, Kuritegevus Eestis 2007, Tallinn 2008

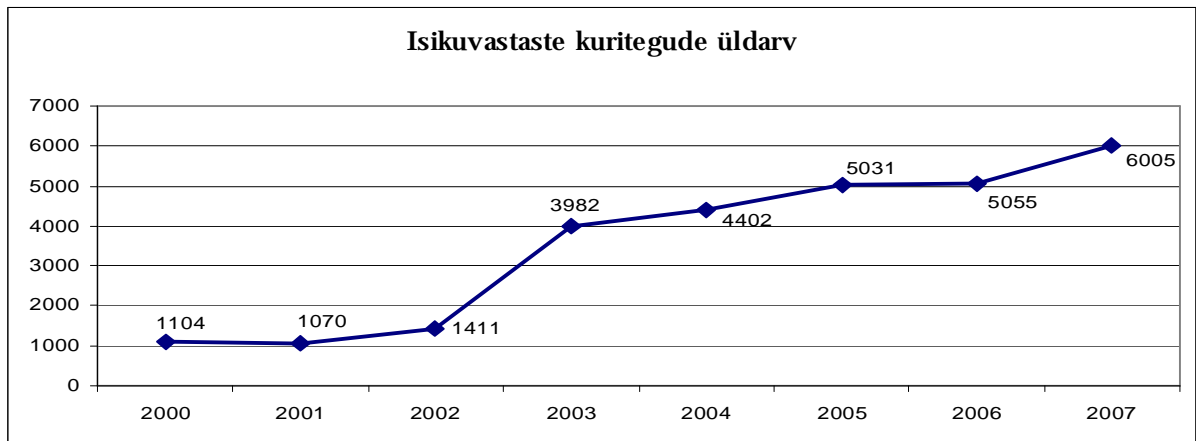
Isikuvastased kuriteod

Oluline isikuvastaste kuritegude ja ka kogu kuritegevuse statistikat mõjutav tegur on olnud kriminaalmenetluse seadustiku jõustumisega 1. juulil 2004. aastal kaasnenud muudatus kehalise väärkohtlemise juhtumite uurimisel: kui enne oli õigus taotleda kriminaalmenetluse alustamist vaid kannatanul (kes ühtlasi pidi tasuma kausjoni), siis uus seadustik pani politseile juhtumite uurimise kohustuse ka kannatanu avalduse puudumisel. Sellest tulenevalt hakkas kehalise väärkohtlemise juhtumite registreerimine alates 2004. aasta teisest poolaastast kiiresti kasvama.

2007. aastal registreeriti 6005 isikuvastast kuritegu, mis moodustas 12% kõigist registreeritud kuritegudest. Andmetes kajastuvad ka lõpule viimata kuriteod (kuriteokatsed), näiteks tapmiste ja vägistamiste puhul. Isikuvastaste kuritegude arvu kasvu peamine põhjus oli kehalise väärkohtlemise juhtumite registreerimise tõus.

¹² Kaardil on Harjumaa, Ida-Virumaa, Tartumaa ning Pärnumaa linnade kuritegevuse suhtelise taseme näitaja arvestatud maha maakonna kuritegevuse näitajast ehk linnades registreeritud kuriteod muu maakonna kuritegelikkuse taset antud juhul ei mõjutanud

Joonis 3.9 Isikuvastaste kuritegude üldarv aastatel 2000-2007¹³

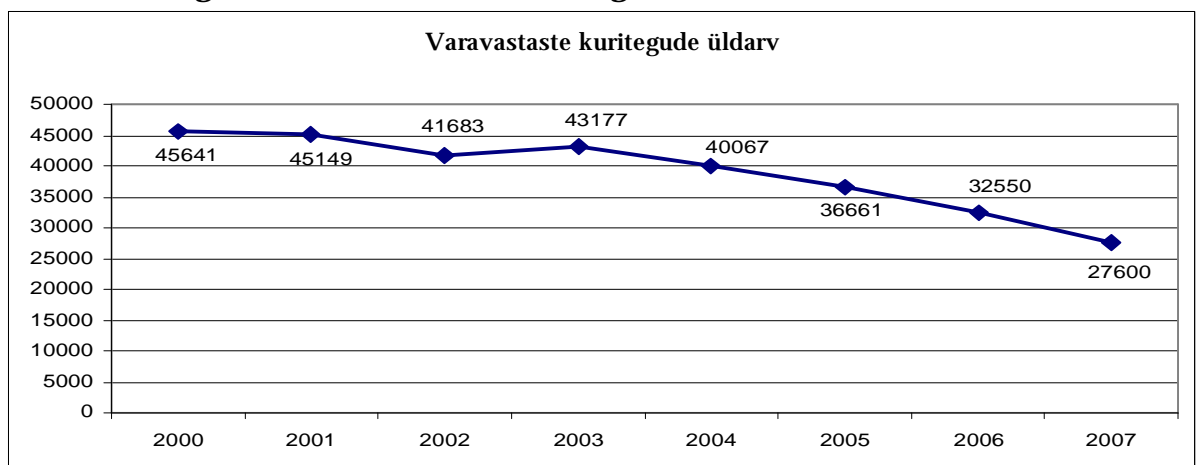
Allikas: Justiitsministeeriumi kriminaalmenetlusregister ja Statistikaamet

Varavastased kuriteod

Kõige suurema osa ehk üle poole kuritegude koguarvust moodustavad varavastased kuriteod. Ka 2007. aastal registreeriti kõige enam varavastaseid kuritegusid (27 600), mis moodustasid 55% kõikidest registreeritud kuritegudest. Varavastaste kuritegude osakaal kuritegude koguarvust vähenes võrreldes 2006. aastaga 8 protsendipunkti võrra. Languse peamine põhjus on 15. märtsil 2007. aastal rakendunud seadusemuudatus, millega alla 1000-kroonise eseme korduv vargus muutus väärteoks. Varem tõi korduvus – olenemata tekitatud kahju suurusest – kaasa kriminaalvastutuse ning niisugust tegu karistati kuni viieaastase vangistusega. 2007. aasta jooksul varastas 1550 isikut korduvalt alla 1000-kroonise väärtusega esemeid, kokku 6100 korral. Ligi viiskümmend isikut jäid nn pisivargustega vahele 15 korda ja rohkem. Pisivarguste hüppeline kasv tingis vajaduse naasta varasema õiguspraktika juurde ning 28. juulil 2008. aastal jõustus karistusseadustiku muudatus, mis teeb süstemaatilise varguse taas kuriteoks.

Enamlevinud kuriteoks on vargused, samas on nende arv viimastel aastatel vähenenud. Enamik vargusi pannakse toime varastatud eseme edasimüügi eesmärgil. Varavastastest kuritegudest politseile teatamine on oluline ohvriuuringu andmetel suurel määral kuriteoga tekitatud rahalisest kahjust: mida suurem see on, seda suurema tõenäosusega juhtumist politseile teatatakse. Inimeste turvatunde seisukohalt on oluline röövimiste arvu vähenemine viimase nelja aasta jooksul.

Joonis 3.10 Registreeritud varavastaste kuritegude üldarv aastatel 2000-2007

Allikas: Justiitsministeeriumi kriminaalmenetlusregister ja Statistikaamet

¹³ Andmed ei ole aastate lõikes täpselt võrreldavad

Kuritegusid toime pannud alaealiste arv

Karistusseadustiku järgi saab isikut karistada tema õigusvastase teo eest vaid tema süü korral. Kuna alla 14-aastaseid lapsi ei loeta süüvõimelisteks, siis ei saa nad ka karistusseadustiku mõttes olla süüdi ning seega ei saa neid karistusseadustiku järgi karistada. Kui selgub, et kuriteo tunnustega teo on toime pannud alla 14-aastane isik, siis menetlust ei alustata või see lõpetatakse ning seda puudutavad materjalid edastatakse alaealiste komisjonile. Seega on allpool alaealiste poolt toime pandud süütegude statistikast rääkides silmas peetud vanusevahemikku 14–18 jäävaid noori.

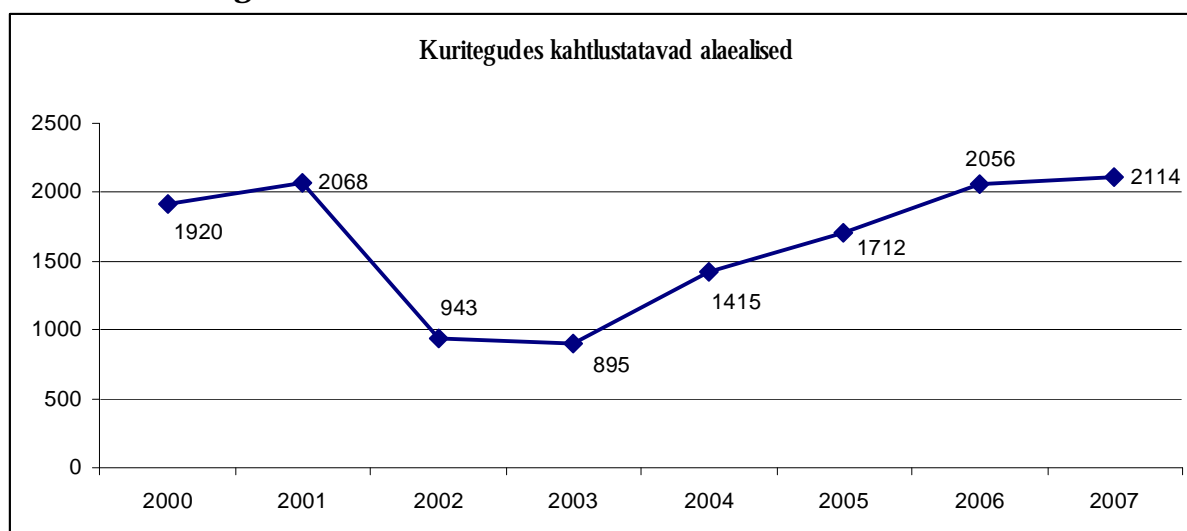
Peamiseks riskifaktoriks, mis vähendab ühiskonna turvatunnet, ongi alaealiste kuritegevusega seonduv, sest alaealiste kuritegevuse kasv mõjutab üldist kriminogeenset olukorda nii lähi- kui ka kaugemas tulevikus.

2007. aastal selgitati välja 2114 kuritegudes kahtlustatavat alaealist, kes moodustasid 13% kõigist kuritegudes kahtlustatavatest isikutest. Võrreldes 2006. aastaga oli 2007. aastal kuritegudes kahtlustatavaid alaealisi 58 võrra rohkem, kuid alaealiste poolt toime pandud kuritegude arv vähenes 446 võrra. Sellega jätkus varasematel aastatel alguse saanud trend, mis osaliselt tuleneb õiguskaitseorganite efektiivsest tööst õigusrikkujate tabamisel, osaliselt aga ka dekriminaliseeritud süütegude väljajäämisest kuriteostatistikast (näiteks kuni 1000-kroonise kahjuga varguste muutmine väärteoks). Kõige levinumaks alaealiste poolt toime pandud kuriteoks aga ongi just vargus. Kahtlustatavate arvu tõus seevastu viitab vajadusele parandada ja aktiveerida ennetustööd. Ka 2006. aastal oli võrreldes varasema aastaga kuriteo toime pannud alaealisi mõnevõrra enam, kuid nende poolt sooritatud kuritegusid vähem.

Alaealised õigusrikkujad on aina nooremad ning nende seas on kasvamas retsiidivsus, mida näitab ka kahtlustatavate alaealiste väiksem arv võrreldes kuritegude arvuga. Alaealised panevad kuritegusid rohkem toime grupis.

Alaealiste vastu ning alaealiste poolt toime pandud kuritegevuse vähendamine on alates 2005. aastast olnud Justiits- ja Siseministeeriumi üks prioriteete. 2006. aastal kiitis valitsus heaks Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava aastateks 2007–2009.

Joonis 3.11 Kuritegudes kahtlustatavate alaealiste üldarv aastatel 2000-2007

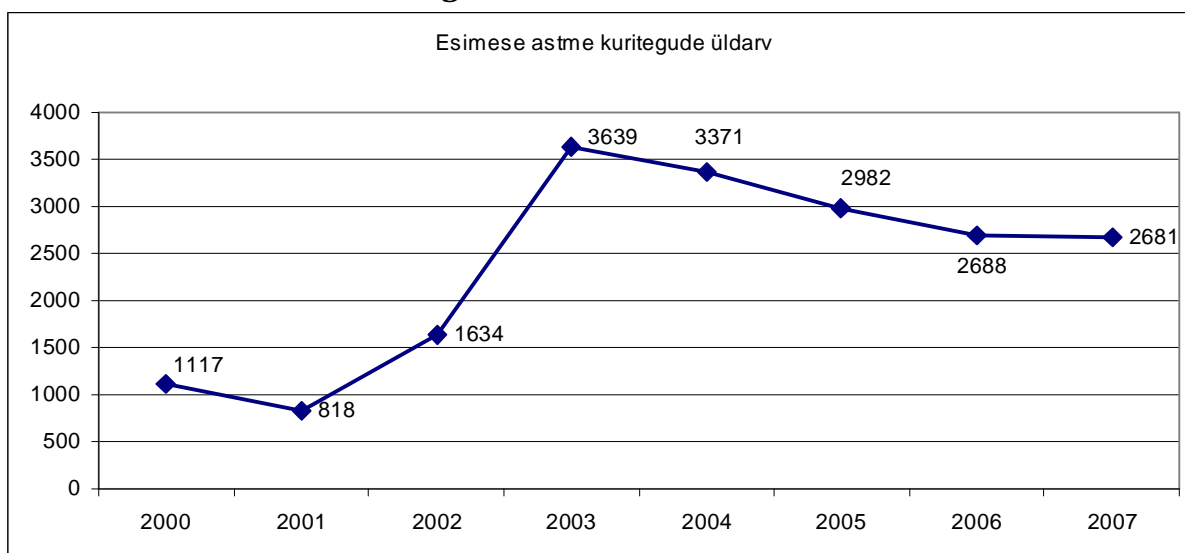

Allikas: Justiitsministeeriumi kriminaalmenetlusregister, Statistikaamet

Esimese astme kuriteod

Esimese astme kuriteod on need, mille järgi kuritegevuse taset tavaliselt hinnatakse. 2007. aastal registreeriti 2681 esimese astme kuritegu, mis on 2006. aasta näitajaga samal tasemel. 2005. aastaga võrreldes on esimese astme kuritegude arv vähenenud kümnendiku võrra. Võrreldes 2003. aastaga on esimese astme kuritegude arv vähenenud aga enam kui kolmandiku ehk 958 võrra.

Joonis 3.12 Esimese astme kuritegude üldarv aastatel 2000-2007

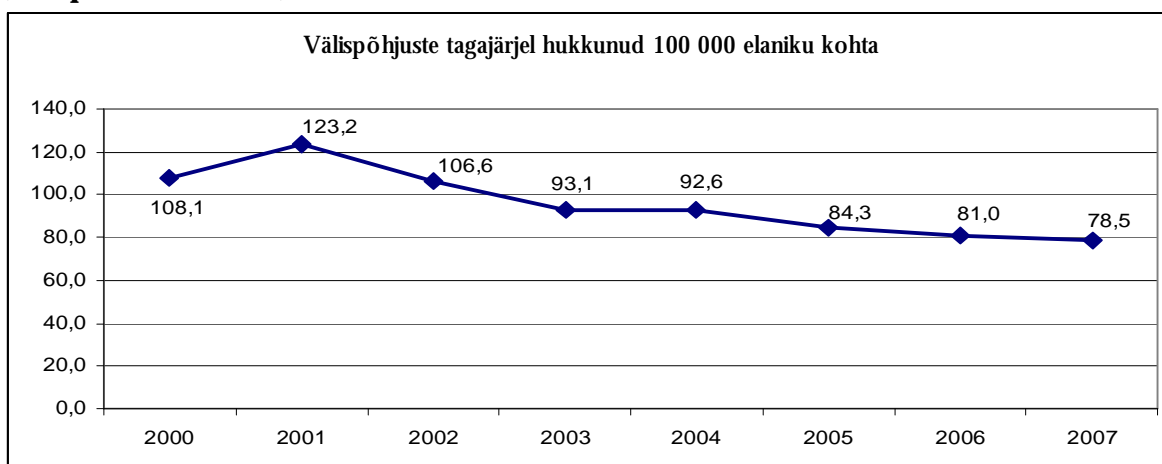
Allikas: Justiitsministeeriumi kriminaalmenetlusregister ja Statistikaamet

Välispõhjuste tagajärjel hukkunud

Välispõhjuste tagajärjel hukkunute koguarv

Õnnetusjuhtumid, mürgistused ja traumad on meestel kolmandaks peamiseks surmapõhjuseks – 2007. aastal kaotas seeläbi elu 1269 meest, naise üle kolme ja poole korra vähem (343). Naistel on erinevatest surmapõhjustest tingitud kaotus vanuserühmades ühtlasemalt jaotunud, kuid siiski moodustavad vigastused ja mürgistused ka naistel kuni 45. eluaastani suurima osa suremuskaotusest. Eestis sureb väliste tegurite tõttu märgatavalt rohkem inimesi kui mujal Euroopas.

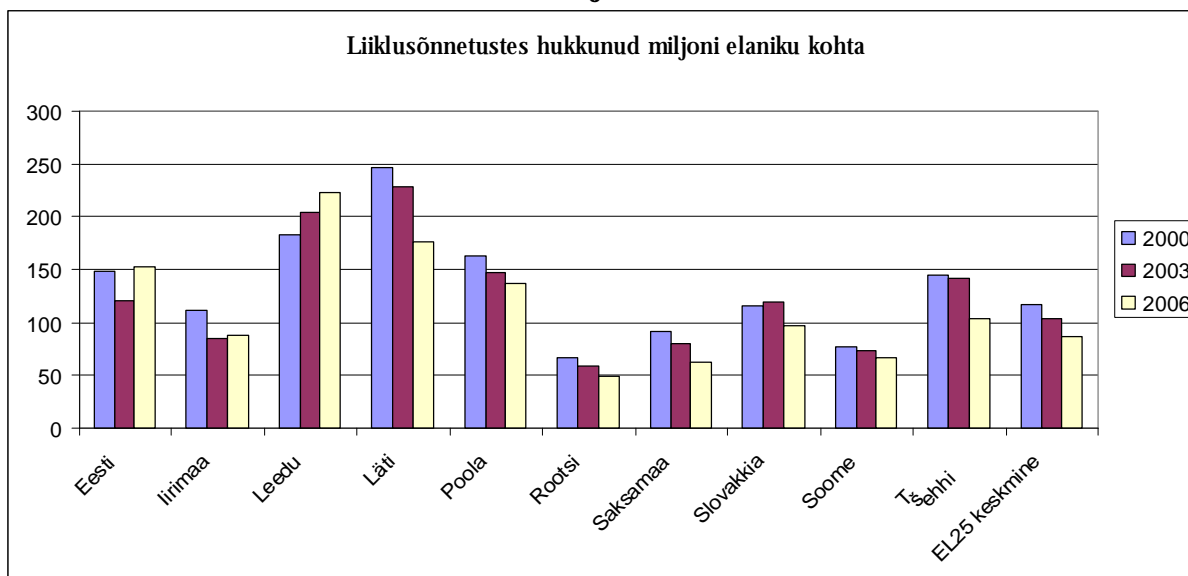
Joonis 3.13 Välispõhjuste tagajärjel hukkunud kokku 100 000 elaniku kohta 2000-2007 (kompleksindikaator)

Liiklusõnnetustes hukkunud¹⁴

Liikluses hukkunute arv on stabiilseim näitaja ja seda ei ole mõjutanud seadusandluse muudatused. 2007. aastal hukkus Eesti teedel toimunud liiklusõnnetustes miljoni elaniku kohta kolm korda rohkem inimesi kui Rootsis ja peaaegu kaks korda rohkem kui Euroopa Liidu maades keskmiselt. Eestist kehvemad olid 27 Euroopa Liidu liikmesriigi hulgas suhtnäitajad vaid Lätis ja Leedus. Samas mõjutab Eesti positsiooni teiste riikide hulgas oluliselt meie väike elanike arv. Vaid paar suuremat liiklusõnnetust aastas muudab koheselt suhtarve. 2003. aastal, kui elu kaotas 164 inimest, oli Eesti tulemus parem koguni kümnest riigist, lisaks Lätile ja Leedule edestas Eesti toona veel Hispaania, Portugali, Sloveenia, Tsehhi, Ungari, Küprose, Poola ja Kreeka.

Joonis 3.14 Liiklusõnnetustes hukkunud miljoni elaniku kohta

Allikas: Maanteeamet

2007. aastal hukkus Eestis liiklusõnnetustes 196 inimest, mida on 8 inimese võrra vähem kui 2006. aastal. Hukkunute arvu vähenemine aastatel 2003-2005 oli saavutatud suures osas alkoholi juures autojuhtide arvu vähenemisega surmaga lõppenud liiklusõnnetustes pärast liikluspolitsei eriüksuse moodustamist. Täna on juobeseisundis juhtide osatähtsus taas suurenenud. 2007. aastal kaotas ebakaine mootorsõidukijuhi osalusel 518 liiklusõnnetustes elu 79 inimest. Alkohol on probleemiks valdavalt noorte hulgas. Kokku põhjustasid juobes mootorsõidukijuhid 2007. aastal kõigest surmaga lõppenud õnnetustest iga kolmanda.

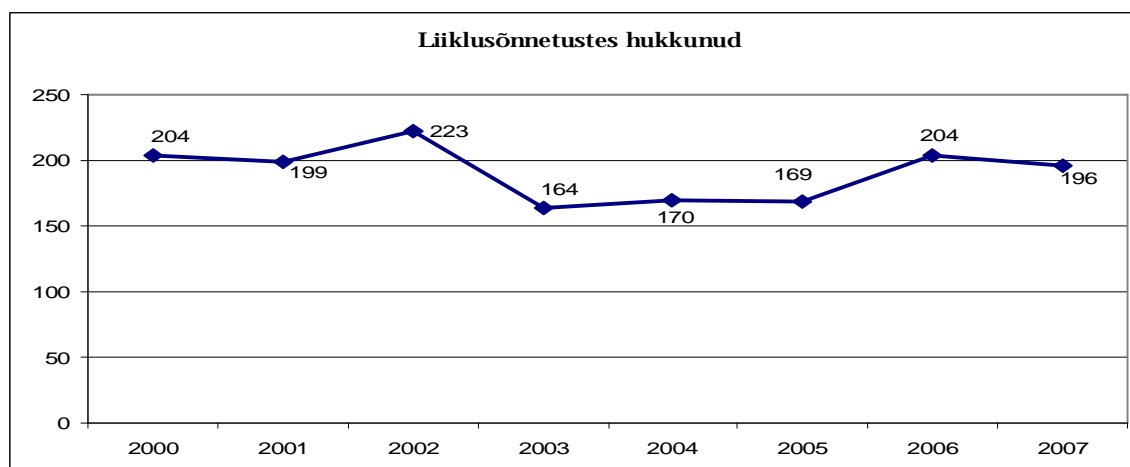
Lisaks alkoholile mõjutavad inimkannatanutega liiklusõnnetuse toimumist ja nende raskusastet ka liiklusreeglite rikkumised kaine peaga – foorinõuete eiramine, lubatust suurem või olukorrale mittevastav sõidukiirus, suunamärguande unustamine, lahtine turvavöö. Kokkuvõtlikult sai lõppenud aasta jooksul 196-st liikluses hukkunust 135 ehk kaugelt enam kui 2/3 liikluses surma enda eksimuse või hooletuse tagajärjel. Mõnevõrra sagedamini juhtub liiklusõnnetusi nädalalõpul reedest pühapäevani. Nendel päevadel on õnnetusse sattumise tõenäosus ligi kolmandiku võrra suurem kui nädala alguspäevadel.

Liikluses hukkunute arv on olnud muutlik ja erinev nii väljaspool asulaid, kui ka asulates. Asulates hukkunute arvu vähenemistendents pärast 1994. aastat on oluliselt selgem kui väljaspool asulaid hukkunute puhul. Perioodil 2003-2005 ei olnud Hiiumaal ühtegi liiklusõnnetuses hukkunut. Viimastel aastatel paistab vähestel hukkunute poolst silma veel Läänemaa, Põlva ja Valgamaa. Eesti liiklusohutuse probleemideks on õnnetused kergliiklejatega, ühesõidukiõnnetused ja

¹⁴ Eesti liiklusohutuse tegevuskava aastateks 2007-2010. Vahearuanne. Tallinna Tehnikaülikool, Teedeinstituut, 2006

roolijoodiklus. Eesti elanikud peavad liiklusohutust tõsiseks sotsiaalseks probleemiks, kuid ei usu enda sattumist sellesse. Suurima riskirühma moodustavad noored, kuni 25-aastased sõidukijuhid. Liiklusohutusala olukord tervikuna on siiski hakanud paranema 2007. aasta teisest poolaastast, mil rakendus senisest aktiivsem liiklusjärelvalve Eesti teedel ja tänavatel.

Joonis 3.15 Liiklusõnnetustes hukkunute üldarv aastatel 2000-2007

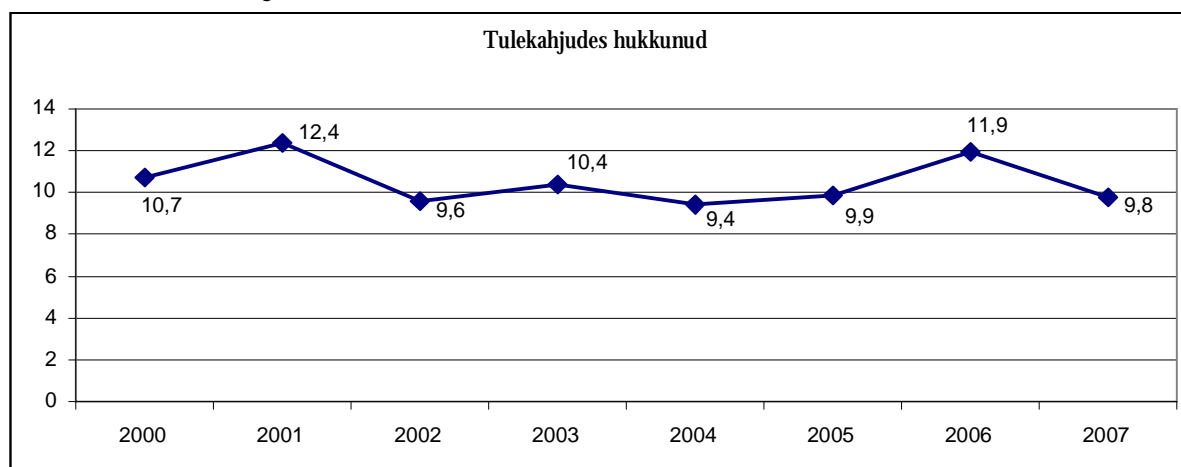

Allikas: Statistikaamet, Maanteeamet

Tulekahjudes hukkunud¹⁵

2007. aastal hukkus tulekahjudes 33 inimest vähem kui 2006. aastal. Alates 2002. aastast analüüsitakse Päästeametis iga tuleõnnetust, milles hukub inimene. Analüüsi tulemus näitab, et enim hukkunuid on aasta esimestel kuudel. Ligikaudu 80% inimestest hukub eluruumides toimunud tulekahjudes. Valdavalt toimuvad inimese hukkamisega päädivad tulekahjud öisel või öhtusel ajal (~80%).

Joonis 3.16 Tulekahjudes hukkunud 100 000 elaniku kohta 2000-2007

Allikas: Päästeamet

Väga suur hulk inimesi hukub tulekahjudes, mille põhjuseks on hooletu suitsetamine siseruumides (~40%). 75% hukkunute üldarvust on meessoost, palju on hukkunute hulgas eakaid (~40%); suur hulk hukkunute üldarvust on töötud (~20%) ja mitmed on ilma kindla töö- ja elukohata (~10%), ligi pooltel juhtudel on tegemist alkoholijoobes olevate inimestega.

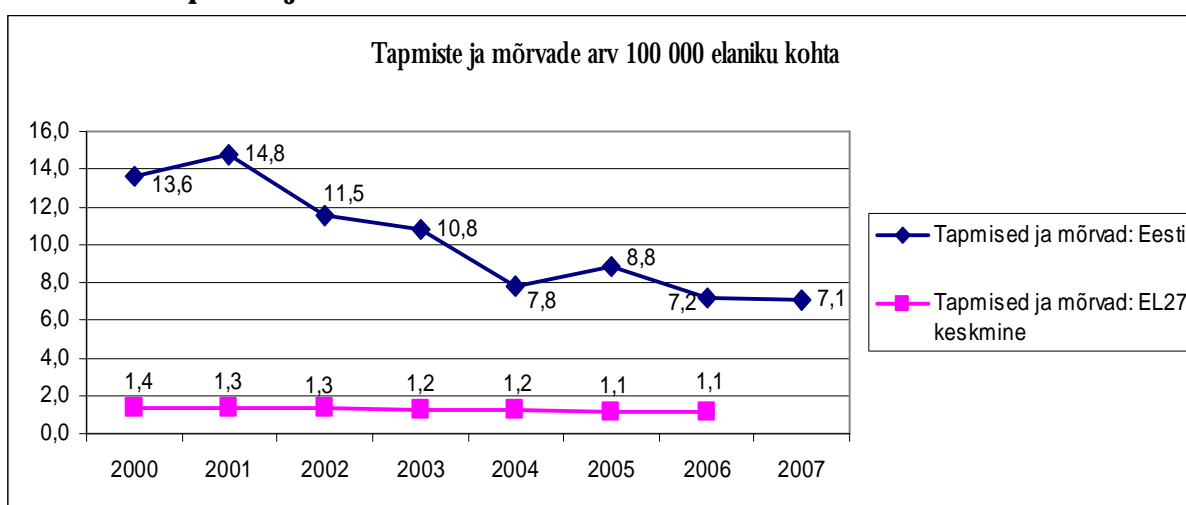
¹⁵ Konverentsi „Turvalisem Eest kõigi kaasabil” kokkuvõte. Siseministeerium, 2007. a juuni

Tapmised ja mõrvad

Tapmiste ja mõrvade arv langes 2007. aastal kõige madalamale tasemele pärast 1990. aastat ning sellele järgnenud väga kõrge tasemega aastaid. Hoolimata langusest on tapmiste ja mõrvade arv Eestis ikka märksa kõrgem kui enamikus teistes Euroopa riikides. Eurostati andmetel oli Eesti lõpuleviidud tapmiste ja mõrvade arvult 2006. aastal Euroopa Liidu riikide seas esimese kolme hulgas (koos tasemelt meile lähedaste Läti ja Leeduga). Eestis registreeriti siis 6,8 juhtumit 100 000 elaniku kohta, samas kui enamikus Euroopa riikides oli see näitaja alla 2 ning vaid Balti riikides üle 3. Euroopa Liidu vanadest liikmesriikidest on kõige ohtlikum elada Soomes, kus tapetakse 2 inimest 100 000 elaniku kohta (2005).

Kõige rohkem tapmisi ja mõrvu toimus Harjumaal, kus registreeriti 45% kõigist niisugustest kuritegudest Eestis 2007. aastal. Eestis on tapmised ning mõrvad seotud peamiselt joomingute käigus tekkinud tülidega.

Joonis 3.17 Tapmiste ja mõrvade arv 100 000 elaniku kohta 2000-2007

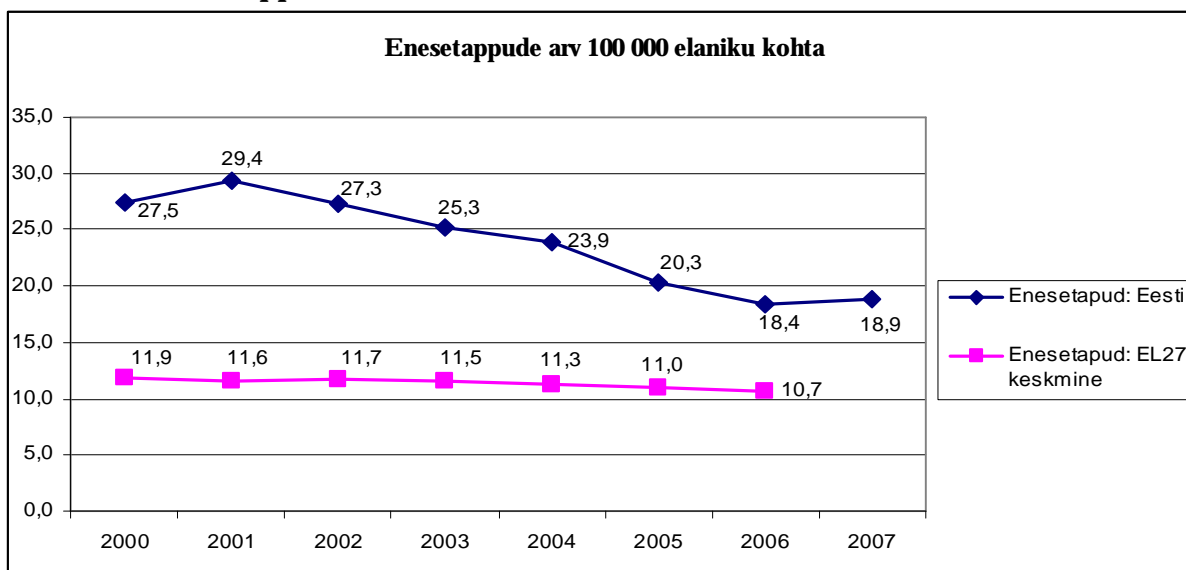

Allikas: Statistikaamet, WHO online andmebaas

Enesetapud

Kuigi enesetappude arv on Eestis viimastel aastatel langenud, jõudes naiste enesetappude hulgas Euroopa keskmisele tasemele, ei saa selle näitajaga rahul olla, sest võrreldes teiste Euroopa maadega on eriti meeste suitsiidide suhtarvud väga kõrged: „vana” Euroopa keskmine on 16, meil 42 meest 100 000 mehe kohta (2004). Suitsiidide arv 100 000 elaniku kohta on siiski langenud alla 20 (2006). Enesetappude arv on vähenenud kõige enam peamises riskigrupis, kelleks on keskealised mehed, samas noorte, kuni 24-aastaste suitsiidide arv püsib stabiilsena. Peamisteks enesetapu põhjusteks on alkohol ja uimastid.

Joonis 3.18 Enesetappude arv 100 000 elaniku kohta 2000-2007

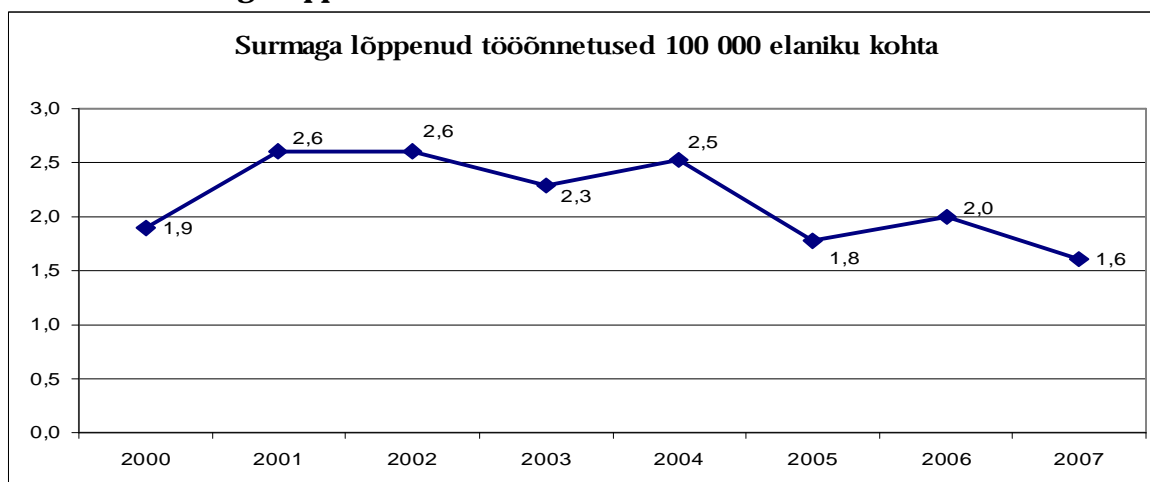
Allikas: Statistikaamet, WHO online andmebaas

Surmaga lõppenud tööõnnetused

Praegu on tööõnnetuste arv Eestis alaraporteeritud, tööõnnetuste registreerimise paranemise tõttu on lähiaastatel oodata registreeritud õnnetuste arvu suurenemist. Statistika kohaselt on Eesti raskete tööõnnetuste kasvukiirus Euroopas esirinnas. Töökeskkonnanõuetele mittevastavus on peamine tööõnnetuste põhjustaja. Erinevate uuringute alusel on Eesti töökeskkond oluliselt halvem Euroopa Liidus keskmisest. 2007. aastal oli surmaga lõppenud tööõnnetusi Eestis 21, s.o 3,2 surmaga lõppenud tööõnnetust 100 000 töötaja kohta. Enim leidis raskeid tööõnnetusi aset ehitussektoris, kus tööõnnetuste arv on viimasel 3 aastal kasvanud umbes 20% aastas.

Kui seni loeti kõik füüsilisest isikust ettevõtjaga tööl toimunud õnnetused olmevigastuseks, siis 2007. aastal jõustus töötervishoiu ja tööohutuse seaduse muudatus, mille kohaselt lähivad edaspidi füüsilisest isikust ettevõtjaga töökohas juhtunud õnnetused kirja tööõnnetustena, tõstes nii ligi kümnendiku võrra raskete tööõnnetustena registreeritavate õnnetusjuhtumite arvu. Suureneb ka surmaga lõppevate tööõnnetuste arv, sest suur osa füüsilisest isikust ettevõtjaid töötab ehitusel, kus juhtub enim õnnetusi. Tööõnnetuste statistikat on mõjutanud ka 2003. aastal jõustunud muudatus, mille kohaselt ei arvata tööõnnetuste hulka tööteel juhtunud õnnetusi.

Joonis 3.19 Surmaga lõppenud tööõnnetused 100 000 elaniku kohta 2000-2007

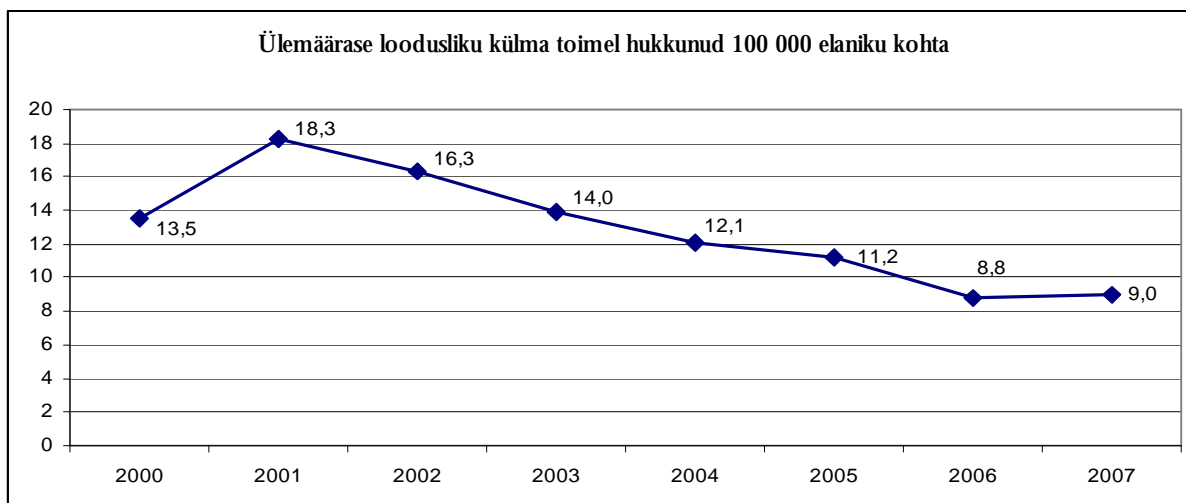

Allikas: Tööinspeksioon

Ülemäärase loodusliku külma toimel hukkunud

Külmumise tagajärjel hakkub Eestis iga aasta pea sama palju inimesi kui liiklusõnnetustes või tulekahjudes. Külmumine tabab jahedatel aasta-aegadel kodutuid ja neid, kes joobes olles ei leia koduteed või väsivad teel olles ning jäävad tundideks välitingimustesse. Viimastel aastatel on siiski külmumise tagajärjel hukkunute arv langustrendi näidanud ja seda eelkõige tänu kodutute öömajade ja varjupaikade võrgustiku tihenemisele ja paremale toimimisele.

Joonis 3.20 Ülemäärase loodusliku külma toimel hukkunud 100 000 elaniku kohta 2000-2007

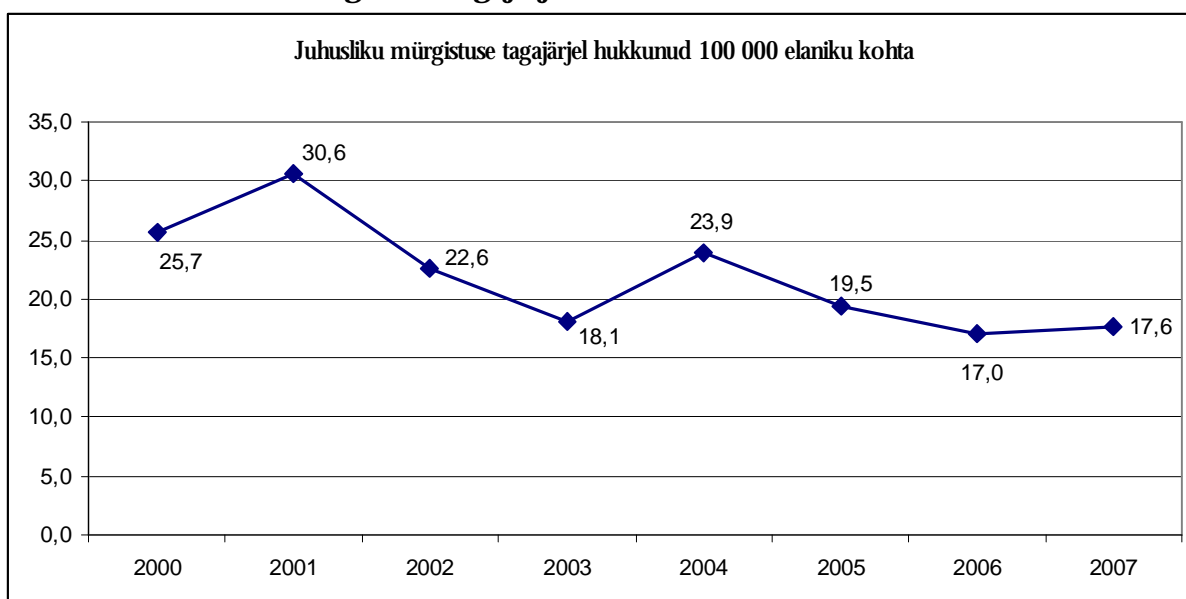

Allikas: Statistikaamet

Juhusliku mürgistuse, sh alkoholi mürgistuse tagajärjel hukkunud

Mürgistustesse hukkunute arv ületab liiklusõnnetuste ja tulekahjudes hukkunute arvu. Tunduvalt kõrgem suremus mürgistustesse kui Euroopa Liidus keskmiselt on seostatav alkoholi ja narkootikumide kuritarvitamisega.

Joonis 3.21 Juhusliku mürgistuse tagajärjel hukkunud 100 000 elaniku kohta 2000-2007

Allikas: Statistikaamet

4. ÖKOLOOGILINE TASAKAAL

Aruandes kasutatud indikaatorite võrdlus strateegia 'Säästev Eesti 21' ja EL säästva arengu strateegia eesmärkidega

Strateegias „Säästev Eesti 21“ on ökoloogilise tasakaalu eesmärk jagatud kolmeks osaks: Loodusvarade kasutamine viisil ja mahus, mis kindlustab ökoloogilise tasakaalu; saastumise vähendamine; loodusliku mitmekesisuse ja looduslike alade säilitamine. Nende eesmärkide mõõtmiseks on välja pakutud järgmised indikaatorid:

1. Loodusvarade kasutamine viisil ja mahus, mis kindlustab ökoloogilise tasakaalu: looduslike ressursside varude ja taastumisvõime pideval seirel põhinevate ressursikasutuse regulatsioonide olemasolu ja nende täitmise jälgimine (näit. litsentside jagamine nagu praegu kalanduses), taastuvate loodusressursside tarbimise osakaal loodusvarade kogukasutusest, pärandmaastike osakaal. Lisaks on määratletud järgmised seirevaldkonnad: mageveevaru, vee kasutus (l/inimese kohta), korduvkasutatava vee hulk üldises tarbimises (75%); rannikumere seisund; produktiivse metsa osakaal kogu metsast; bioloogiliselt produktiivse maa osakaal või suhe kogu põllumaasse; taastuvate varude kasutamise osakaal.

2. Saastumise vähendamine: saastetasude mõju tootmise korraldamisele; õhu kvaliteet (toksiliste ja kasvuhoonegaaside heitkoguste ja neeldamise (sidumise) suhe; vee kvaliteet (joogivee kvaliteet, mere ja siseveekogude rekreatiivne ja kalandusalane väärtus); jäätmemajanduse tase (jätmete sorteerimise ja utiliseerimise aste (vähemalt 75% jäätmetest), pakendimaksu osakaal toodangu maksumuses; jääkide osa toodangust; korduvkasutataval toorainel põhineva toodangu osakaal); kogu toote elutsükli keskkonnamõju aste, transpordi struktuur (ühis- ja rööbastranspordi osakaal).

3. Loodusliku mitmekesisuse ja looduslike alade säilitamine: traditsiooniliste maakasutusviiside osakaal, liigilise mitmekesisuse indeks, kaitse- ja Natura-alade osakaal Eesti territooriumist (mitte alla 10%), majanduslikust kasutusest väljas oleva ala osakaal territooriumist (aastaks 2010 vähemalt 5%); pärandmaastike osakaal; investeeringud keskkonnakaitseks ja keskkonnaharidusse (% SKP-st).

Võrreldes Euroopa Liidu säästva arengu strateegiaga ei ole strateegias „Säästev Eesti 21“ **jätkusuutliku energeetika** (sh taastuvenergia) eesmärke ja indikaatoreid, mis on tihedalt seotud kliimamuutuste ja kasvuhoonegaaside teemaga. Samas on kliimamuutuste ja energeetika teema tõusnud üheks olulisemaks valdkonnaks nii Euroopa säästva arengu kui konkurentsivõime aruteludes. Valitsusjuhtide vahel on kokku lepitud konkreetset eesmärgid, mis mõjutavad lisaks keskkonnakaitsele ka konkurentsivõime ja julgeoleku valdkonda. Seetõttu on aruandes ära toodud ka jätkusuutliku energeetika indikaatorite analüüs.

Keskkonna saastamise osas on aruandes toodud indikaatorid, mis mõõdavad keskkonnasaastet välisõhu (sealhulgas kasvuhoonegaaside näitajad) ja veereostuse osas. Lisaks on analüüsitud **jätmetekke ja jäätmekäitluse** olukorda. Sealjuures vaadatakse jäätmeteket elaniku kohta, jätmete ladestamise mahtu, jätmete taaskasutust ning nõuetekohast käitlemist. Ökoloogilise tasakaalu tagamise eesmärgi all on välja toodud ka **jätkusuutliku transpordi** indikaatorid. Sealjuures on keskendunud ühistranspordi kasutamise määrale.

Liigilise mitmekesisuse osas on keskendunud indikaatoritele, mis näitavad kui palju kaitstakse ja säilitatakse erinevatele liikidele sobivaid elukeskkondi. Sealhulgas vaadatakse pool-looduslike koosluste, kaitsealade, soode ja kaitstava metsamaa pindala. **Loodusressursside kasutamise** osas oli võimalik välja tuua statistika kolme Eesti jaoks olulise loodusressursi osas: põlevkivi, ehitusmaavarad ning puit. Näiteks turba- ja kalavarude kohta sobiv statistika praegu puudub.

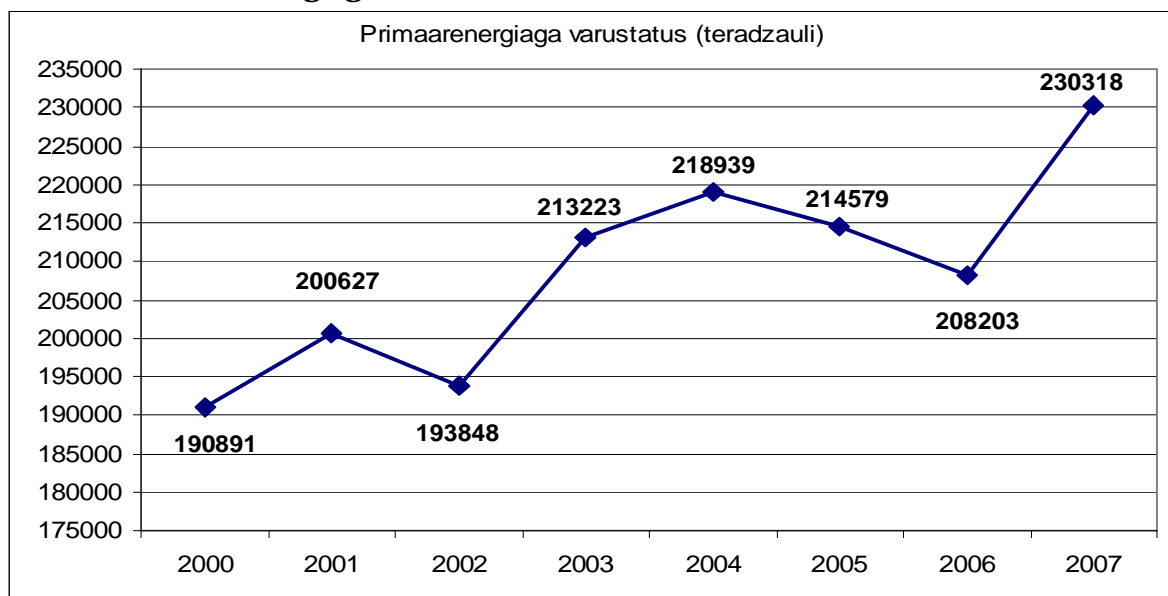
Jätkusuutlik energeetika

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Energiatarbimise intensiivsus	Energia kogutarbimine elaniku kohta. Näitab energiatarbimise taset. Suhtarv elaniku kohta võimaldab Eesti energiatarbimist võrrelda teiste riikide tasemega. Primaarenergiaga varustatus on võrdne kogutarbimisega, kaasa arvatud kadu hoidmisel ja vedamisel; saadakse primaarenergia ressurssidest ekspordi ja aasta lõpu varu lahutamise teel.	Eesti kütuse ja energiamajanduse arengukava: hoida primaarenergia tarbimise maht 2003. aasta tasemel.
Taastuvatest allikatest toodetud energia tarbimine	Taastuvatest energiaallikatest toodetud energia tarbimine osakaaluna lõpptarbimisest Indikaator näitab mittefossüülsete kütuste kasutamise osakaalu.	Sihttase pole hetkel määratud. Pannakse paika uues energiamajanduse arengukavas aastani 2020. EL poolt on Eestile seatud taastuenergia sihttasemeks 25% lõpptarbimisest aastaks 2020.
Taastuvatest allikatest toodetud elektri tarbimine	Taastuvatest allikatest toodetud elektri tarbimine osakaaluna elektri siseriiklikust kogutarbimisest. Praegu toodetakse peamine osa elektrist põlevkivist, st taastumatust allikast. Taastuvate allikate kasutamine elektri tootmises muudab elektri tootmise jätkusuutlikumaks ja keskkonnasõbralikumaks (eelkõige kasvuhoonegaaside tootmise mõttes).	Eesti kütuse- ja energiamajanduse arengukava aastani 2015 eesmärk: Saavutada aastaks 2010 taastuvelektri osakaaluks 5,1% brutotarbimisest ning aastaks 2015 vähemalt 8%.
Koostootmisjaamades toodetud elektri osakaal	Elektri ja soojuse koostootmisjaamades toodetud elektri osakaal kogu elektri tootmisest. Indikaator väljendab säästlikumal ja keskkonnasõbralikumal viisil toodetud elektri osakaalu. Koostootmisjaamades kasutatakse ära ka elektri tootmisel tekkiv soojusenergia.	Elektrimajanduse arengukava 2005-2015 kohaselt tõuseb elektri- ja soojuse koostootmisjaamades toodetud elektri osakaal siseriiklikus brutotarbimises 2020. aastal 20%, aastal 2015 on nimetatud osakaal vähemalt 18%.
Biokütuste osakaal Eestis tarbitud autokütustest	Biokütuste osakaal Eestis müüdud autokütustest. Näitab mittefossüülsete kütuste kasutamist transpordis.	Eesti transpordi arengukava 2006-2013 eesmärk: Alternatiivsete kütuste kasutamise osakaal 5,75% aastaks 2010

Energiatarbimise intensiivsus

Primaarenergia tarbimise maht näitab kui palju energiat riigis üldse kokku tarbitakse. Eesti kütuse ja energiamajanduse arengukava kohaselt on Eesti eesmärgiks hoida primaarenergia tarbimise maht 2003. aasta tasemel.

Joonis 4.1 Primaarenergiaga varustatus Eestis

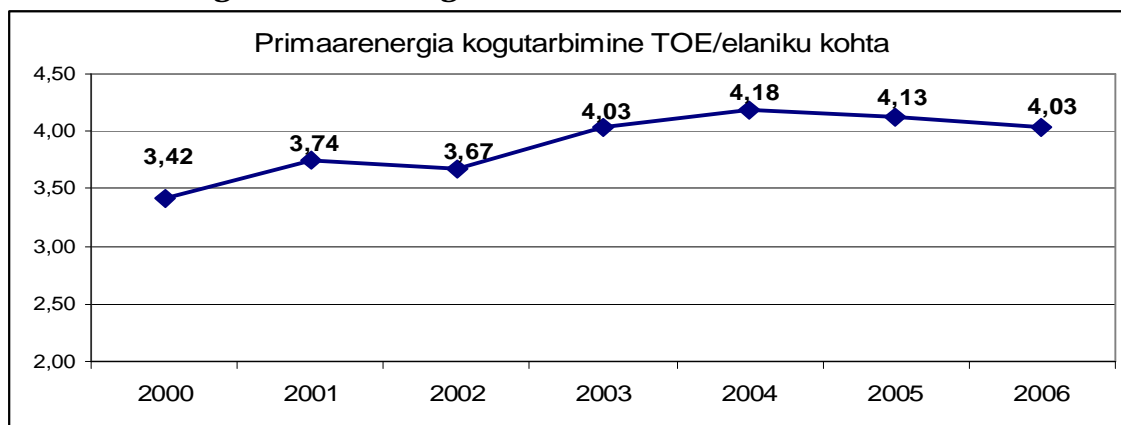

Allikas: Statistikaamet

Primaarenergiaga varustatus on sisuliselt võrdne kogutarbimisega, kaasa arvatud kaod hoidmisel ja vedamisel. Näitaja leitakse primaarenergia ressurssidest ekspordi ja aasta lõpu varu lahutamise teel. Seetõttu tuleb silmas pidada, et primaarenergia varustatuse näitajat mõjutavad ka eksporditava elektri tootmiseks kasutatav põlevkivi ning eksporditav põlevkiviõli. Seega mängib primaarenergia varustatuse taseme juures rolli ka Eesti energiaekspordi mahu kahanemine viimastel aastatel.

Et hinnata energia tarbimise intensiivsust Eestis, tuleks vaadata energia tarbimise taset elaniku kohta. Energia sisemaise kogutarbimise näitaja kajastab primaarenergia tootmisele lisaks ka impordi ja varude muutust. Arvesse ei ole võetud energia ekspordi. Seega sisemaine kogutarbimine näitab riigi piires tarbitud energia hulka. Primaarenergiaga varustatuse tase on viimastel aastatel langenud, samuti on hakanud vaikselt langema primaarenergia tarbimise tase elaniku kohta. Siiski oli energia tarbimise tase elaniku kohta 2006. aastal ligikaudu 17% kõrgem kui 2000. aastal.

Joonis 4.2. Energia sisemaine kogutarbimine elaniku kohta Eestis

Allikas: Eurostat

Peamisteks energiatarbijateks energia lõpptarbimise jaotuse järgi on Eestis kodumajapidamised, kes 2007. aasta andmetel tarbisid 40,3% energiast. Suuremad energiatarbijad olid ka tööstussektor, kus tarbiti 23,5% energiast ja transpordisektor, kus tarbiti 20% energiast. Samas, kui vaadata aastate lõikes, siis on kodumajapidamiste osakaal lõpptarbimises tunduvalt vähenenud, 2000 aastal oli see ligi 51%. Kõige rohkem on lõpptarbimine kasvanud transpordisektoris, kus 2000. aastal tarbiti veidi alla 15% energiast.

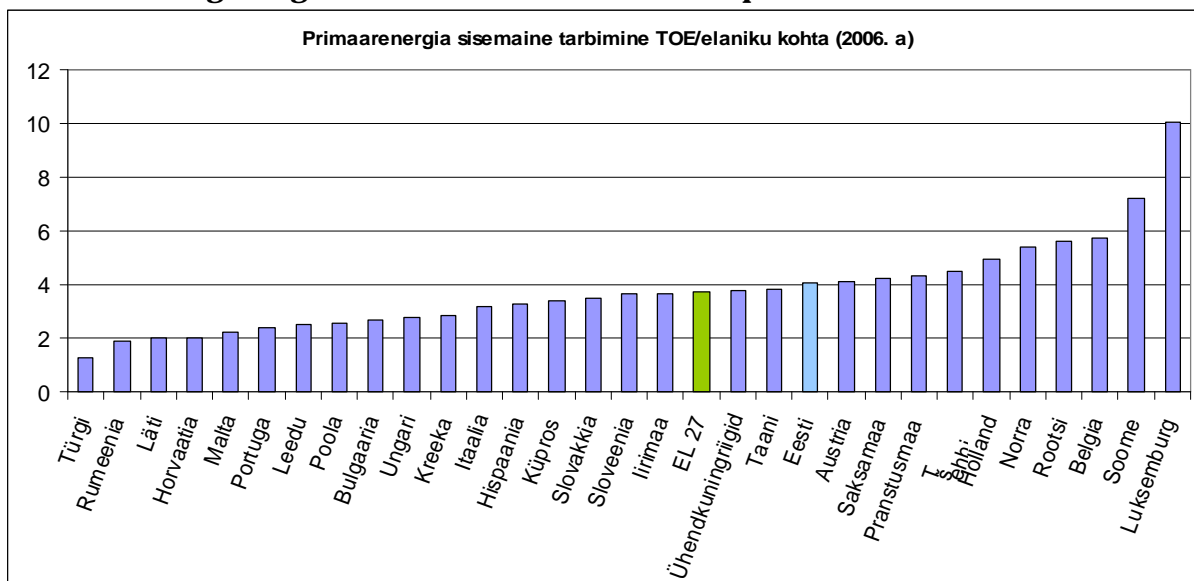
Tabel 4.1. Erinevate sektorite osakaal energia lõpptarbimises (%)

Osakaal energia lõpptarbimisest	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
..tööstussektor	21,51	21,07	19,74	21,02	21,17	21,71	21,60	23,54
.. põllumajandus- ja kalandussektor	2,58	3,96	4,10	4,28	4,04	3,70	3,51	3,04
.. transpordisektor	14,84	15,67	17,93	16,44	17,85	19,90	20,35	19,92
.. äri- ja avaliku teeninduse sektor	10,44	10,68	11,56	12,25	12,97	13,19	13,43	13,24
..kodumajapidamised	50,63	48,62	46,68	46,01	43,98	41,50	41,11	40,26

Allikas: Statistikaamet

Kuigi energia tarbimine Eestis on viimastel aastatel kasvanud, ei ole Eestis energia tarbimise üldine tase oluliselt kõrgem kui teistes riikides. Kui võrrelda energia sisemaise kogutarbimise taset elaniku kohta Eestis teiste Euroopa riikide energia lõpptarbimise tasemega, siis võib öelda, et Eesti energiatarbimine ületab mõnevõrra Euroopa keskmist taset.

Joonis 4.3 Energia kogutarbimine elaniku kohta Euroopas

Allikas: Eurostat

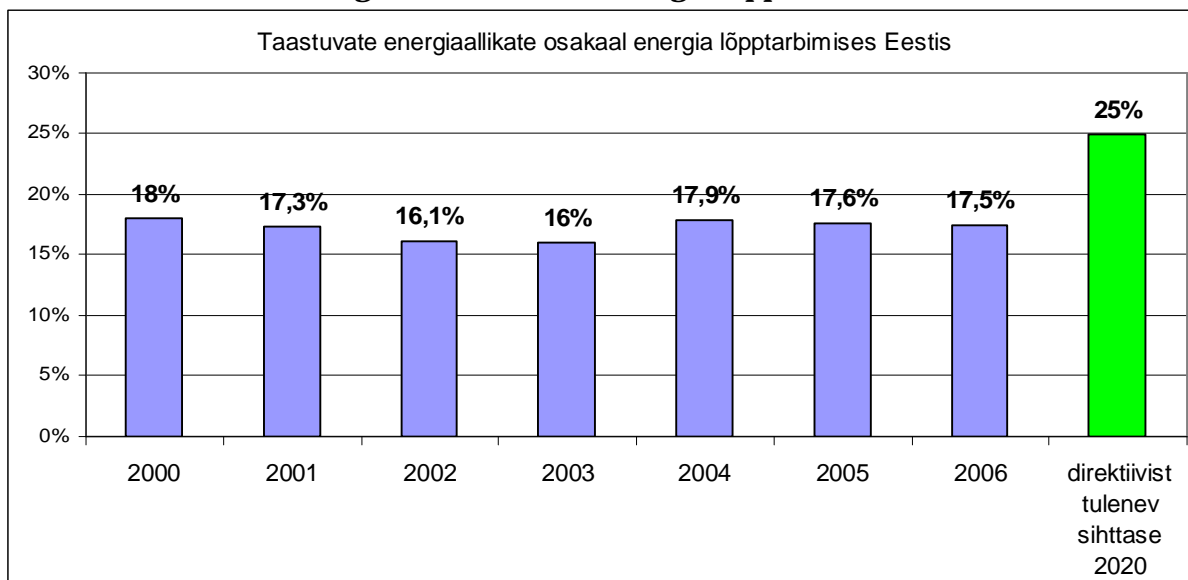
Kuna siinkohal arvestatakse energiatarbimise hulka erinevad energialiigid ja allikad, siis kajastub näitajas nii elektrienergia, soojuse kui ka vedelkütuste tarbimine. Energiatarbimise taset mõjutavad sellised tegurid nagu kliima, elektri ekspordimaht, põlevkivi kasutus.

Taastuenergia osakaal energia tarbimises

Taastuenergeetika kasutamine on alternatiiviks fossiilsete (taastumatute) energiaallikate kasutamisele. Seega näitab taastuenergeetika kasutamise osakaal, mil määral oleme võimelised hakkama saama kui taastumatuid energiaallikaid enam kasutada pole võimalik. Samuti aitab fossiilsetele kütustele alternatiivsete energiaallikate kasutamine tagada Eesti energeetilist sõltumatust

2007. aasta märtsi Euroopa Ülemkogu võttis vastu Euroopa Energiapoliitika tegevuskava (2007-2009), mis seab eesmärgiks saavutada taastuvenergeetika osakaaluks 20% kogu EL energiatarbimisest aastaks 2020. taastuvenergia direktiiv määrab ära indikatiivsed taastuvenergia eesmärgid riikide lõikes. Selle kohaselt peab taastuvenergia osakaal Eestis aastaks 2020 moodustama 25% kogu lõpptarbimisest.

Joonis 4.4 Taastuvate energiaallikate osakaal energia lõpptarbimisest Eestis

Allikas: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

Praegu on Eestis taastuvatest energiaallikatest toodetud energia osakaal ligikaudu 17,5% energia lõpptarbimisest. Taastuvatest allikatest moodustab suurema osa biomass (puit), väiksema osa moodustab hüdro- ja tuuleenergia.

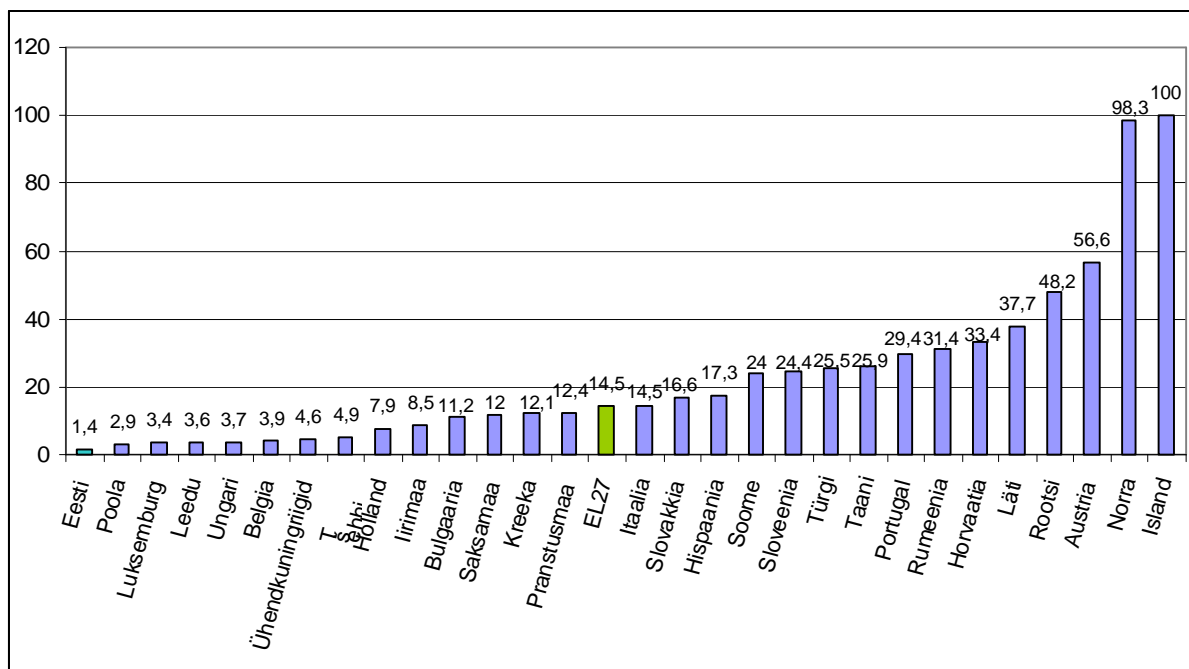
Taastuvatest allikatest toodetud elektri osakaal

Praegu toodetakse peamine osa elektrist põlevkivist, st taastumatust allikast. Taastuvate allikate kasutamine elektri tootmises muudab elektri tootmise jätkusuutlikumaks ja keskkonnasõbralikumaks. Lisaks vähendab taastuvallikate kasutamine sõltuvust fossiilsetest kütustest.

Taastuvelektri osakaalu arvutatakse taastuvatest allikatest toodetud elektri tarbimine osakaaluna elektri kogutarbimisest. 2005. aastal oli see näitaja Eestis 1,1% ja 2006. aastal 1,4%. Eesti kütuse- ja energiamajanduse arengukava aastani 2015 kohaselt on Eesti eesmärgiks saavutada aastaks 2010 taastuvelektri osakaaluks 5,1% brutotarbimisest. Kuigi praeguse seisuga ollakse eesmärgist veel tunduvalt madalamal tasemel, võib eesmärgi saavutamise osas siiski optimistlik olla. Seda tänu mitmetele taastuvenergeetikat soodustavatele sätetele seadusandluses ja toetuskeemidele. Taastuvatest allikatest elektri tootmist soodustavad 2007. aasta kevadel Riigikogu poolt vastu võetud elektrituruseaduse muudatused, mis viisid sisse taastuvelektri tootjate turule sisenemist soodustava skeemi. Soodsate kokkuostuhindade tõttu peaks uute taastuvelektri pakkujatele turule sisenemine kasulik olema. Hoogustunud on tuuleparkide rajamine. Lähiajal on kavas käiku anda uued elektri ja soojuse koostootmisjaamad Tartus ja Tallinnas. Uute taastuvenergia tootjate jaoks on pudelikaelaks kujunemas taastuvenergia tootmiseks vajaliku ehitusvõimsuse piiratus.

Kui võrrelda taastuvelektri tootmise praegust taset Eestis teiste Euroopa riikide tasemega, siis tuleb tõdeda, et meil on taastuvelektri tootmise osakaal veel üsna madal (vt joonist allpool). Samas on loodud teatud eeldused olukorra parandamiseks tulevikus.

Joonis 4.5 Taastuvelektri osakaal elektri sisemisest kogutarbimisest Euroopa riikides (2006. a andmetel)

Allikas: Eurostat

Koostootmisjaamades toodetud elektri osakaal

Koostootmisjaamades toodetud elektri osakaal kogu elektri tootmisest väljendab säästlikumal viisil toodetud elektri osakaalu. Koostootmisjaamades kasutatakse ära ka elektri tootmisel tekkinud soojusenergia. Elektri ja soojuse koostootmisel on keskkonnasaaste 30% väiksem kui elektri ja soojuse eraldi tootmisel¹⁶. Koostootmise eeliseks on ka energia muundamise kõrgem kasutegur, mis on 15-40% kõrgem kui elektri ja soojuse eraldi tootmisel¹⁷. Eesti koostootmisjaamades kasutatakse kütusena põlevkivi, maagaasi, küttepuitu, turvast ning põlevkivi tootmisel tekkinud põlevkivigaasi. Rajatakse ka olmejäätmete põletamisel põhinevaid koostootmisjaamu.

2007. aastal töötas Eestis 18 koostootmisjaama, millest 3 vastasid tõhusa koostootmise kriteeriumitele ning tootsid ligi 13% elektri brutotarbimisest. Elektrimajanduse arengukava 2005-2015 kohaselt peaks elektri- ja soojuse koostootmisjaamades toodetud elektri osakaal siseriiklikus brutotarbimises tõusma 20%-ni aastaks 2020 ning aastal 2015 peaks nimetatud osakaal olema vähemalt 18%. Koostootmise edendamisele pööratakse rõhku ka uues ettevalmistatavas elektrimajanduse arengukavas. Suurem huvi ja tähelepanu biomassi kasutamisele energiatootmises on turule toonud uuemaid soojuse ja elektri koostootmistehnoloogiaid. Ekspertide hinnangul võiks koostootmisjaamades toodetud soojuse maht kahekordistuda aastateks 2015-2020¹⁸. Sealjuures on arvestatud, et soojuse tarbimise kasvu Eestis ei prognoosita.

Biokütuste kasutamine transpordis

Biokütuste osakaal Eestis tarbitud autokütustest näitab keskkonnasõbralikumate kütuste kasutamist transpordis. Kuna biokütuseid saab valmistada Eestis, siis näitab see mõnes mõttes ka sõltumatust imporditavatest autokütustest. Samas on biokütuste osakaal Eesti tarbimises veel väga väike, seega sõltumatusest rääkida ei saa.

¹⁶ Eesti elektrimajanduse arengukava 2005-2015

¹⁷ Eesti erinevate piirkondade eeluuring koostootmisjaamade ehitamiseks, AF-Estivo AS, 2006

¹⁸ TTÜ uuring Tõhusa elektri ja soojuse koostootmise potentsiaal Eestis, 2007

Eesti on seadnud eesmärgiks saavutada transpordikütustes alternatiivsete kütuste (sh biokütuste) osakaaluks 5,75% aastaks 2010¹⁹. Samas on hetkel biokütuste osakaal müüdavast kütusest minimaalne. 2006. aastal tarbiti vaid 1,3 mln liitrit vedelat biokütust, mis moodustas bensiini ja diislikütuse kogutarbimisest 0,15%. Marginaalne osakaal on tingitud sellest, et Eesti kütusetanklates hakati biodiisli müüma alates 2006. aasta lõpus. Arvestades uute biokütuste tootmisüksuste rajamist ja turuletulekut võib eeldada, et biokütuste osakaal transpordikütuses hakkab lähiajal kasvama.

¹⁹ Eesti transpordi arengukava 2006-2013

Keskkonna saastekoormus

Indikaator	Selgitus	Sihttase	
Kasvuhoone-gaaside emissioon	Süsinikdioksiidi (CO ₂) aastane heitkogus (tuhat tonni).	Keskkonnategevuskava 2007-2013: heitkogus energia tootmisel peab jääma 2005 aasta tasemele 18532 tuhat tonni;	
	Metaani (CH ₄) aastane heitkogus (tuhat tonni)	Keskkonnategevuskava 2007-2013: heitkogus energia tootmisel peab jääma 2005 aasta tasemele 35 tuhat tonni;	
	Dilämmastikoksiidi (N ₂ O) aastane heitkogus (tuhat tonni)	Keskkonnategevuskava 2007-2013: heitkogus energia tootmisel peab jääma 2005 aasta tasemele 0,14 tuhat tonni;	
Välisõhu saastamine	Vääveldioksiidi (SO ₂) aastane heitkogus (tonni)	Keskkonnategevuskava 2007-2013: SO ₂ energia tootmisest aastaks 2015 – 47,775	
	Lämmastikdioksiidi (NO _x) aastane heitkogus (tonni)	Keskkonnategevuskava 2007-2013: NO _x energia tootmisest aastaks 2015 – 28,693	
	Süsinikoksiidi aastane heitkogus (tonni)	-	
	Lenduvate orgaaniliste ühendite (LOÜ) aastane heitkogus (tonni)	Keskkonnategevuskava 2007-2013: LOÜ energia tootmisest aastaks 2015 – 24,008	
Veereostus	Pinnaveekogudesse juhitud puhastamist vajava vee reostuskoormus	BHT ²⁰ (tuhat tonni aastas)	Keskkonnategevuskava 2007-2013: heitvee orgaaniliste reoainete reostuskoormus: sihttase 1399 BHT tonni aastas.
		Heljum (tuhat tonni)	Sihttaset ei ole määratud
		Üldlämmastik (tuhat tonni)	Sihttaset ei ole määratud
		Üldfosfor (tuhat tonni)	Sihttaset ei ole määratud
	Puhastatud ja puhastamata heitvee osakaal kogu heitvee koguses	Sihttaset ei ole määratud	
	Nõuetekohaste reoveepuhastite olemasolu ja ühiskanalisatsiooni kasutamine: Üle 2000 inimekvivalendi reostuskoormusega reoveekogumisaladel nõuetekohaselt töötavate reoveepuhastite osakaal Üle 2000 inimekvivalendi reostuskoormusega reoveekogumisaladel ühiskanalisatsiooniga liitunud elanike osakaal.	Keskkonnaministeriumi arengukava aastateks 2009-2012: Üle 2000 inimekvivalendi reostuskoormusega reoveekogumisaladel nõuetekohaselt töötavate reoveepuhastite osakaal 100% aastaks 2012.	

²⁰ Heitvee orgaaniliste reoainete reostuskoormus

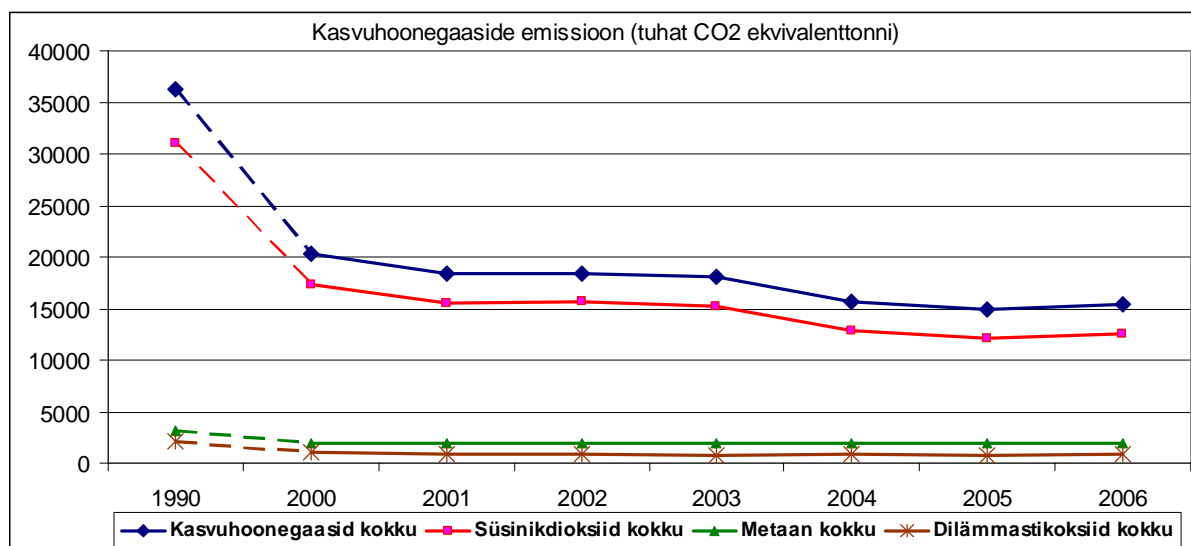
Kasvuhoonegaaside emissioon

Kasvuhoonegaaside suurenenud sisaldus atmosfääris võib tuua kaasa kliimamuutusi, mis väljenduvad peamiselt globaalses maapinna keskmise temperatuuri tõus. Oluline osa (~80%) kasvuhoonegaaside heitkogustest on tingitud fossiilsete kütuste põletamisest, mida kasutatakse peamiselt transpordis ning soojuste ja elektri tootmisel.

Kyoto protokollist tulenevalt on riikidel kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise kohustus 8% võrreldes 1990. aasta tasemega perioodil 2008-2012. Euroopa Ülemkogu poolt 2007. aasta märtsis vastu võetud Euroopa Liidu energiapoliitika tegevuskava (2007-2009) seab eesmärgiks kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise 20% võrra 2020. aastaks võrreldes aastaga 1990.

Kasvuhoonegaaside emissiooni indikaatorina on arvestatud peamiste kasvuhoonegaaside – süsinikdioksiidi, metaani ja diämmastikoksiidi – heitkoguseid. Parema võrreldavuse ja summeerimise võimaldamiseks on vastavad heitkogused teisendatud CO₂ ekvivalentühikuteks.

Joonis 4.6 Kasvuhoonegaaside heitkogused CO₂ ekvivalenttonnides

Allikas: Statistikaamet.

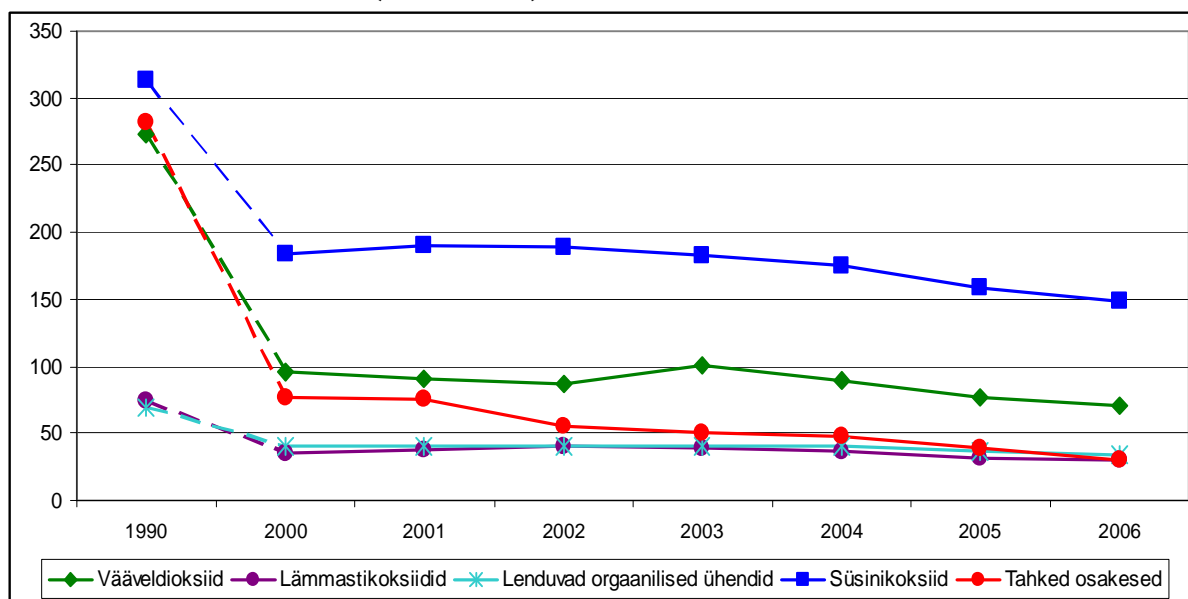
Peamiselt tänu suurtele muutustele tööstusstruktuuris on Eestis kasvuhoonegaaside heitkogused viimase aastakümne jooksul oluliselt vähenenud. Võrreldes 1990. aastaga olid kasvuhoonegaaside heitkogused aastaks 2006 vähenenud ligi 60%, mis on oluliselt suurem vähenemine kui EL poolt eesmärgiks seatud 20% või Kyoto protokollis ja EL säästva arengu strateegias märgitud eesmärk 8%. Seetõttu on Eesti keskkonnategevuskavas 2007-2013 seatud eesmärgiks, et kasvuhoonegaaside eraldumine absoluutväärtuses tuleb hoida 2005. aasta tasemel.

Välisõhu saastamine

Lisaks kasvuhoonegaasidele paisatakse fossiilsete kütuste põletamisel õhku teisigi saastavaid aineid. Neist suurim õhusaastaja on vääveldioksiid. Sellele järgnevad süsinikoksiid, lämmastikoksiid, tahked osakesed ja lenduvad orgaanilised ühendid. Välisõhku viidud saasteainete mõju väljendub üldiselt inimese tervise halvenemises, taimede produktiooni kahanemises, kliima muutumises. Kui süsinikdioksiid ja teised kasvuhoonegaasid avaldavad mõju globaalsel tasandil, siis vääveldioksiid, lämmastikoksiidid ja lenduvad orgaanilised osakesed avaldavad mõju regionaalsel tasandil, st mingi suurema piirkonna saastetaseme suurenemises. Suurem osa vääveldioksiidi ja lämmastikoksiidi emissioonist tuleneb elektrienergia, gaasi- auru- ja

kuumaveearustusest. Selle tegevusvaldkonna lämmastikoksiidi emissioon moodustab üle 82% ja vääveldioksiidi emissioon ligi 84% vastavate ainete kogusühenditest Eestis.

Joonis 4.7 Õhu saastamine (tuhat tonni)

Allikas: Statistikaamet

Vääveldioksiidi osas on saasteainete kogused üldiselt pidevalt langenud. Siiski vaja teha jõupingutusi, et saavutada Keskkonnategevuskavas 2007-2013 sihiks seatud taset aastaks 2015, mis on pea poole madalam praeguseks saavutatud tulemusest.

Kuna vääveldioksiidi, lämmastikoksiidi ja lenduvate orgaaniliste ühendite emissioonide mõju avaldub regionaalselt, tuleb nende emissioonide taset jälgida ka maakonniti. Vääveldioksiidi osas on kõrgeimad emissioonitasemed läbi aastate olnud Ida-Virumaal. 2007. moodustas vääveldioksiidi emissioon paiksetest saasteallikatest Ida-Virumaal üle 97% kogu Eesti paiksetest saasteallikatest tulenevast vääveldioksiidi emissioonist. Teisel kohal vääveldioksiidi emissiooniga on Lääne-Virumaa, kus emissiooni tase on Ida-Virumaa tasemega võrreldes siiski marginaalne (alla 1% kogu Eesti vääveldioksiidi emissioonist). Kogu Eestis oli 2007. aastaks paiksetest saasteallikatest tuleneva vääveldioksiidi emissiooni tase, võrreldes 2000. aastaga, langenud 5%.

Lämmastikoksiidi emissiooni osas on samuti kõrgeim tase Ida-Virumaal (74% kogu Eesti paiksetest saasteallikatest tulenevast lämmastikoksiidi emissioonist 2007. aastal). Teisel kohal on Harjumaa, moodustades 8% kogu Eesti emissioonist, kuid kus lämmastikoksiidi emissiooni tase on siiski ligi üheksa korda madalam Ida-Virumaa tasemega võrreldes. Teistes maakondades on tase võrreldes nende kahe maakonnaga marginaalne. Lämmastikoksiidi emissioon paiksetest saasteallikatest Eestis on olnud suhteliselt stabiilne. Võrreldes 2000. aastaga on lämmastikoksiidi emissiooni tase paiksetest saasteallikatest 2006. aastaks vähenenud vaid ligi 8%. Nii vääveldioksiidi kui lämmastikoksiidi emissiooni kõrgem tase Ida-Virumaal on seotud sealse tööstusstruktuuriga. Enamus Eesti fossiilsete kütuste tootmisest ja töötlemisest toimub selles maakonnas.

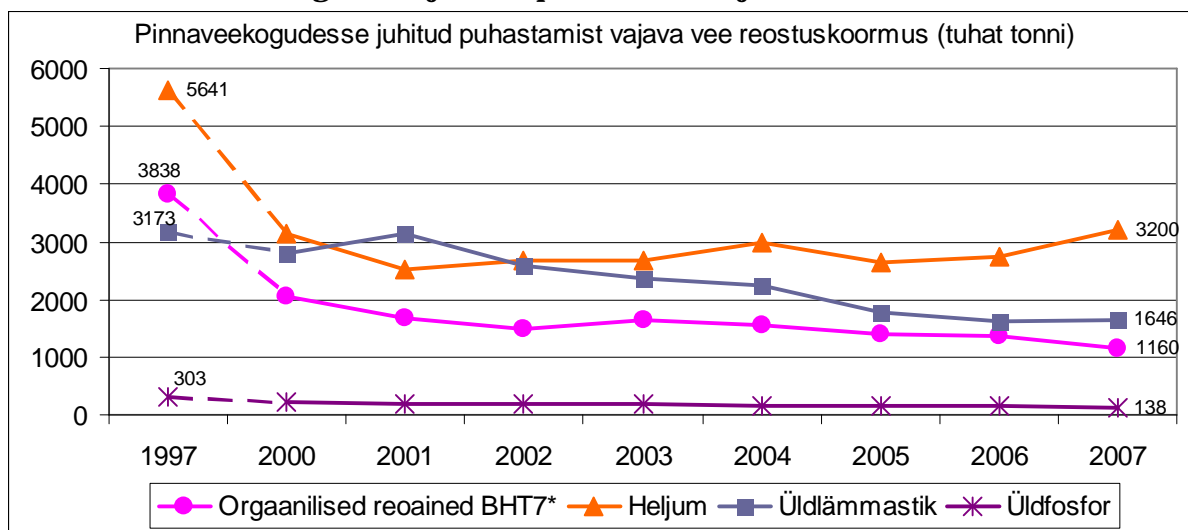
Lenduvate orgaaniliste ühendite (LOÜ) osas on kõrgeim emissiooni tase Harjumaal, kus 2007. aastal moodustas LOÜ emissioon 42% kogu Eesti emissioonist. Ida-Virumaa on teisel kohal (24% Eesti emissioonist). Välja võib tuua ka Viljandimaa ja Tartumaa, kus tekitatakse vastavalt 7,9% ja 7,7% Eesti lenduvate orgaaniliste ühendite emissioonist. Teistes maakondades on tase oluliselt madalam.

Õhukvaliteedi jälgimiseks toimib Eestis välisõhu kvaliteedi juhtimissüsteem. Toimivad saasteainete mõõtejaamad: 3 taustajaama, 3 linnajaama Tallinnas, linnajaamad Kohtla-Järvel ja Narvas. Paigaldamisel on seirejaam Tarusse. Lisanduvad pistelised mõõtmised üle terve Eesti. Osadel ettevõtetest on oma seirejaamad.

Pinnaveekogudesse juhitud puhastamist vajava vee reostuskoormus

Pinnaveekogudesse juhitud puhastamist vajava vee reostuskoormus näitab veekogude saastamist erinevate ainete, mida veekogudesse heitvetega juhitakse.

Joonis 4.8 Pinnaveekogudesse juhitud puhastamist vajava vee reostuskoormus

Allikas: Statistikaamet

Orgaaniliste reoainete BHT7 tase pinnaveekogudesse juhitud puhastamist vajavas reovees on viimase kümne aasta jooksul langenud 70%. Keskkonnategevuskavaga 2007-2013 on orgaaniliste reoainete BHT7 osas seatud eesmärgiks hoida 2005. aasta taset. Kanalisatsiooni infrastruktuur ei ole veel piisavalt arenenud, mistõttu tegelikkuses uute torustike ehitusega kokkukogutav reostuskoormus suureneb. Seetõttu ongi eesmärgiks võetud olemasoleva reostuskoormuse säilitamine.

Teiste reoainete osas selliseid sihttasemeid määratud ei ole. Samas on näha, et üldiselt on erinevate ainete reostuskoormus pinnaveekogudesse juhitud puhastamist vajavas vees viimase kümne aasta jooksul oluliselt langenud.

Puhastamata reovee veekogudesse sattumist aitab vähendada ühiskanalisatsioonisüsteemide välja ehitamine ja võimalikult paljude elanike liitumine ühiskanalisatsioonisüsteemiga.

Tabel 4.2 Ühiskanalisatsiooniga liitunud elanike osakaal

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Üle 2000 inimekvivalendi reostuskoormusega reoveekogumisaladel ühiskanalisatsiooniga liitunud elanike osakaal	84%	87%	87%	88%	89%	89%	91%

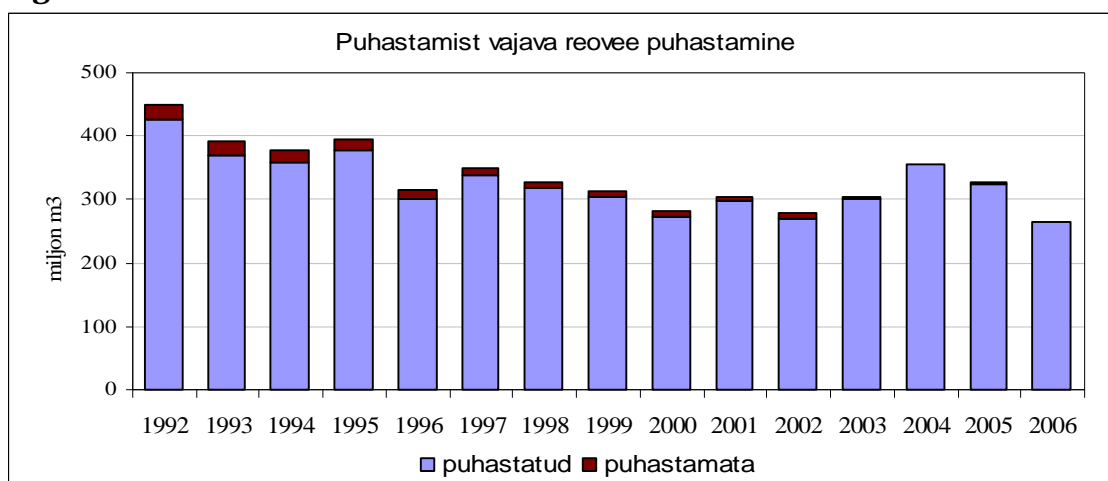
Allikas: Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus

Eesti on võtnud kohustuse tagada 2010. aasta lõpuks asula reovee kogumine ja nõuetekohane puhastamine kõigil reoveekogumisaladel reostuskoormusega üle 2000 ie²¹. Reovesi tuleb vastavalt direktiivile kokku koguda üle 2000 ie-ga reoveekogumisaladel. Eestis elab sellistes piirkondades kokku ligi 933 000 inimest ehk 70% rahvastikust. Praegu on kanalisatsiooniühendus nendes piirkondades keskmiselt 91% elanikel, 2010. aasta lõpuks on eesmärk jõuda 95%-ni. Ülejäänud 5% piirkondades on otstarbekas korraldada reovee kokkukogumine kogumiskaevude abil.

Heitvee puhastamine

Lisaks reovee kokkukogumisele sõltub veekogude reostamine veel heitvee puhastamise kvaliteedist. Puhastamata heitvee osakaal kogu tekkinud heitvee kogusest näitab mil määral puhastamata reovett veekogudesse satub ja loodust reostab. Nõuetekohaste reoveepuhastite olemasolu näitab mil määral on loodud võimalusi hoidmaks ära puhastamata reovee pinnasesse ja veekogudesse sattumast.

Joonis 4.9 Mehhaaniliselt puhastatud ja puhastamata heitvee osakaal kogu heitvee koguses

Allikas: Keskkonnaministeerium

Heitvee puhastamise osas on olukord viimastel aastatel paranenud. Puhastamata heitvee kogus on vähenenud. See tähendab, et loodusesse satub järjest vähem keskkonnale kahjulikku heitvett. Olukorra paranemisele on kaasa aidanud reovee puhastite rekonstrueerimine ja rajamise hoogustumine 2000. aasta paiku. Suurt rolli on mänginud ka Euroopa Liidu kaasrahastatud suured investeeringuprojektid, mille abiga on regioonides kaasajastatud ja rajatud uusi nõuetele vastavaid heitveepuhastussüsteeme. Lisaks on kehtestatud ja karmistatud reovee puhastamise ja heitvee pinnasesse juhtimise nõudeid. Märkatavalt on tõusnud ka saastetasu määrad.

Heitvett tekib kõige rohkem Ida-Virumaal, nimelt 93% kogu Eesti heitveest, millest valdava osa moodustab puhastamist mittevajav Narva Elektriijaamade jahutusvesi. Ida-Viru maakonnas tekib ka suur kogus kaevandus- ja karjäärivett, millest osa vajab puhastamist ning läbib mehhaanilise puhastamise settebasseinides. Kogu Ida-Virumaal tekkivast puhastamist vajavast heitveest puhastatakse 99%. Harjumaal tekib keskmiselt 3,7% kogu Eesti heitveest ning 21% kogu Eesti puhastamist vajavast heitveest.

Valdav enamus (2006.a üle 99%) puhastamist vajavast 264 miljonist kuupmeetrist heitveest juhitakse veekeskonda peale puhastamist. Heitvee puhastamise tõhususe tase Eestis on tõusnud eelmise kümnendi algusest seoses süvapuhasuse rakendamisega. Seega heitvee reostuskoormust mõjutab nõuetekohaselt töötavate reoveepuhastite olemasolu.

²¹ ie on reostuskoormuse ühik, 1 ie võib võrdsustada 1 inimesega, juhul kui puudub tööstus

Tabel 4.3 Nõuetekohaselt töötavate reoveepuhastite osakaal

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Üle 2000 inimekvivalendi reostuskoormusega reoveekogumisaladel nõuetekohaselt töötavate reoveepuhastite osakaal	55%	52%	57%	58%	67%	60%	59%

Allikas: Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus

Nõuetekohaselt töötavate reoveepuhastite osakaal on viimasel paaril aastal veidi langenud kuna mitmete reoveepuhastite väljavoolud ei ole vastanud normidele puhastisse juhitava reovee suurenenud reostuskoormuse tõttu. See on põhjustatud nii tööstusreovee eelpuhastuse puudulikkusest kui ka täiendavate elanike reoveesüsteemide liitmisest ühiskanalisatsioonisüsteemiga. Suurenenud reostuskoormuste tõttu vajavad mitmed reoveepuhastid rekonstrueerimist, et suurendada nende jõudlust ja tagada normidele vastavad väljavoolud.

Koostöös kohalike omavalitsustega on jätkatud veeprojektide ettevalmistamist ja läbiviimist. Euroopa Liidu 2004-2006 programmiperioodi raames on koostatud 17 Ühtekuuluvusfondi investeringuprojekti, millest mitmed on tänaseks juba edukalt lõpetatud. Näiteks on renoveeritud Narva reoveepuhasti, ehitatud Viljandi reoveepuhasti ja Tartu tunnelkollektor. Lisaks jätkatakse veemajanduse arendamist läbi SA KIK (Keskkonnainvesteeringute Keskus) veeprogrammi ja alamvesikondade veemajanduskavade väljatöötamise.

Jäätmete ja jäätmekäitlus

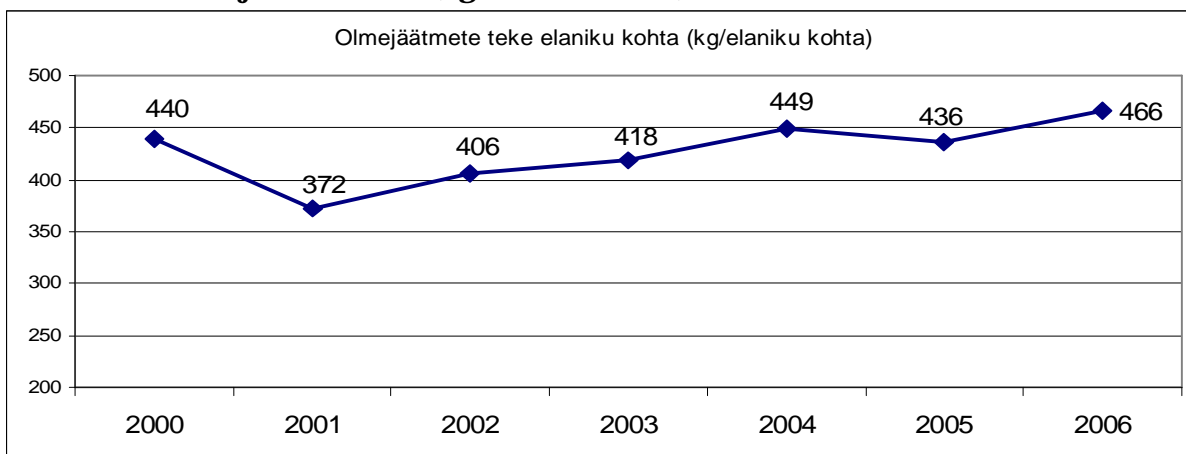
Indikaator	Selgitus	Sihttase
Jäätmete	Jäätmete elaniku kohta (sh olmejäätmed, tööstusjäätmed ja ohtlikud tööstusjäätmed eraldi)	Sihttaset ei ole määratud kuid jäätmetekke vähendamine on üks suund Riigi jäätmekavas 2008-2013
Olmejäätmete ladestamine	Ladestatud olmejäätmed kg/elaniku kohta. Mida vähem jäätmeid ladestatakse, seda väiksem koormus keskkonnale.	Keskkonnategevuskava 2007-2013: aastaks 2030 230 kg/elaniku kohta aastas
Jäätmete taaskasutus	Jäätmete taaskasutuse osakaal kogu jäätmetekkest. Mida rohkem jäätmetest taaskasutatakse, seda väiksem koormus keskkonnale.	Riigi jäätmekava 2008-2013: 50% aastaks 2013
Nõuetele vastav jäätmekäitlus	Vastavalt rahvusvaheliselt tunnustatud keskkonnakaitse ja tervisenõuetele käideldud jäätmete osakaal st jäätmete osakaal, mis on ladestatud nõuetele vastavatesse prügilatesse	Jäätmeseadus ja Riigi jäätmekava 2008-2013: 100% aastaks 2009
	Nõuetele mittevastavate prügilate arv	Jäätmeseadus ja Riigi jäätmekava 2008-2013: korrastatud (eelnevalt juba suletud) keskkonnanõuetele mittevastavate prügilate osakaal 100% aastaks 2013

Jäätmeteke elaniku kohta

Jäätmeteke elaniku kohta näitab keskmist jäätmeteket ühe inimese kohta aastas. Mida vähem jäätmeid tekitatakse, seda väiksem on võimalik koormus keskkonnale. Esmaseks eesmärgiks on vähendada tekkivate jäätmete koguseid ja ohtlikkust. Teisena on eesmärgiks suurendada tekkinud jäätmete taaskasutuse osakaalu.

Eesti keskkonnategevuskava 2007-2013 kohaselt peaks aastaks 2030 tekkivate jäätmete ladestamine olema vähenenud 30% ning oluliselt vähendatud tekkivate jäätmete ohtlikkust.

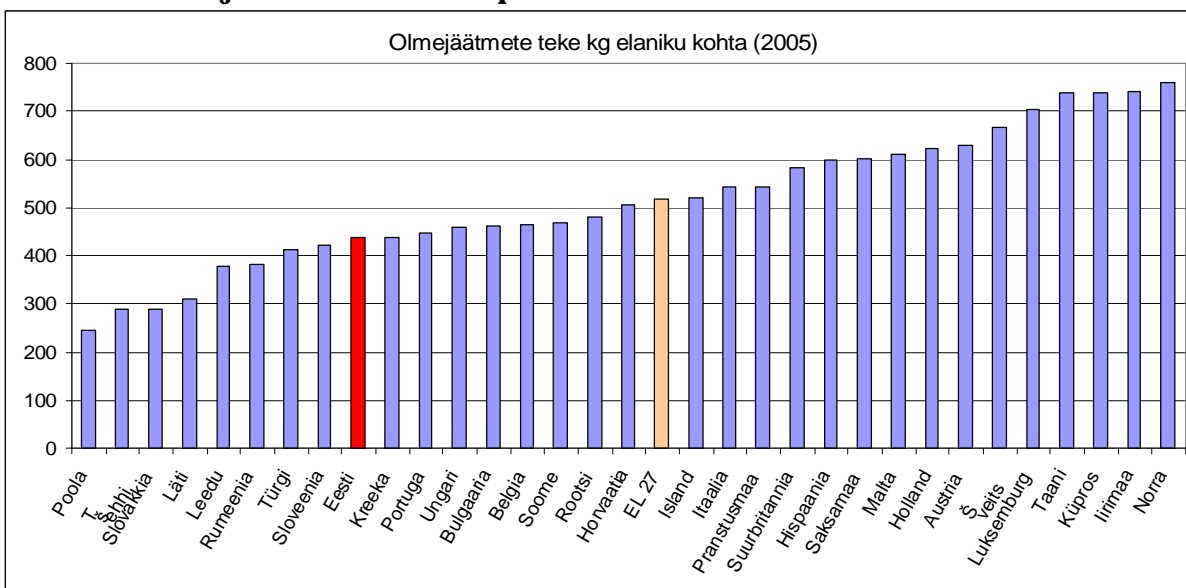
Joonis 4.10 Olmejäätmete teke (kg/elaniku kohta)

Allikas: Eurostat

Majanduse kasvu ja jõukuse suurenemisega suureneb ka tarbimine ning sellega seoses tekib aina rohkem jäätmeid. Statistika kohaselt on jäätmeteke tasapisi kuid järjekindlalt kasvanud. Aastatel 2002-2003 kasvas tekkivate jäätmete hulk rohkem kui varem. Selle tingis ühelt poolt põlevkivi kaevandamis- ja töötlemisjäätmete koguhulga oluline suurenemine (2,3 mln tonni). Teiselt poolt tingis näitaja suurenemise mõningate suuremahuliste jäätmeliikide tekke parem kajastamine jäätmearuandluses.

Joonis 4.11 Olmejäätmete teke Euroopa riikides

Allikas: Eurostat

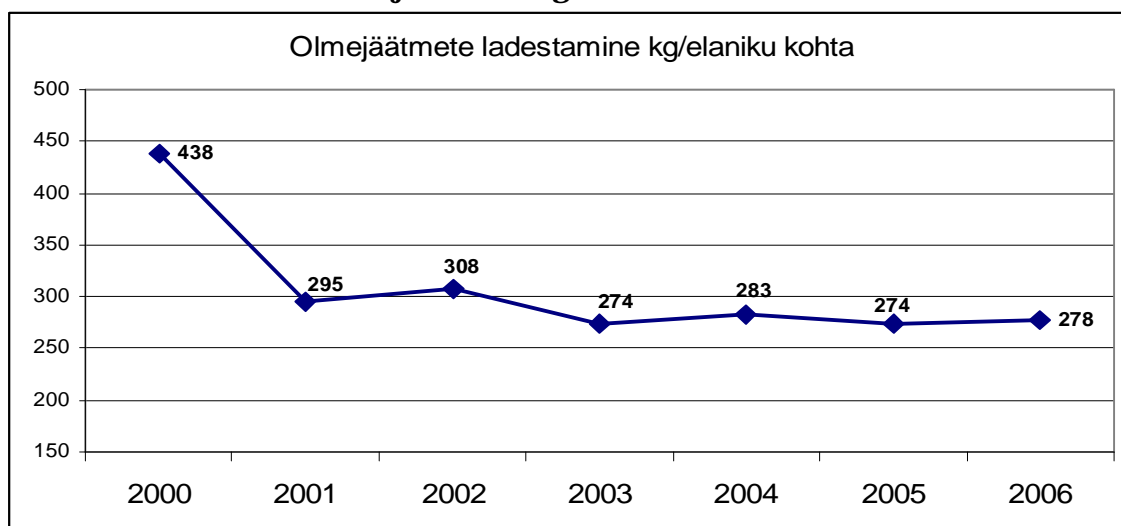
Eurostati andmetel on Eestis olmejäätmete teke elaniku kohta pigem madalam Euroopa keskmisest. Samas põhineb see võrdlus vaid olmejäätmetel. Kui arvestada sisse ka tööstusjäätmed, oleks pilt erinev. Eestis on jäätmete olulisteks tekkeallikateks maavarade, eriti põlevkivi kaevandamine, põlevkivil töötavad suured elektrijaamad ja põlevkiviõli tootvad ettevõtted. Põlevkivi kaevandamise ja kasutamisega seotud jäätmete osatähtsus kogu jäätmetekkes on hakanud vähenema. 2005. aastal oli see 67%. Jäätmemahukuselt järgnevad ehitusvaldkond, reoveepuhastitega seonduv, tsemenditootmine, puidutöötlemine ning vanametalli kogumine.

Jäätmehoolduse üleriigiliseks arendamiseks on koostatud Riigi jäätmekava 2008-2013. Jäätmekava käsitleb jäätmehoolduse olukorda kogu riigis ja haldusüksustes, kavandatavaid eesmärke jäätmehoolduse korraldamisel ja tõhustamisel ning meetmeid nende eesmärkide saavutamiseks.

Olmejäätmete ladestamine

Mida vähem jäätmeid ladestatakse, seda väiksem on koormus keskkonnale. Ladestatud jäätmete maht sõltub tekkivate jäätmete kogusest ning nende taaskasutamise osakaalust. Olmejäätmed moodustavad keskmiselt 3% kõigist tekkinud jäätmetest. Prügi ehk segaolmejäätmed on umbes 60% ulatuses pärit kodumajapidamistest, ülejäänud tekib asutustes ja ettevõtetes. Keskkonnategevuskava 2007-2013 seab olmejäätmete ladestamisel sihttasemeks 230 kg elaniku kohta. Praegune tase on sihttasemele ligilähedane.

Joonis 4.12 Ladestatud olmejäätmete kogus aastas

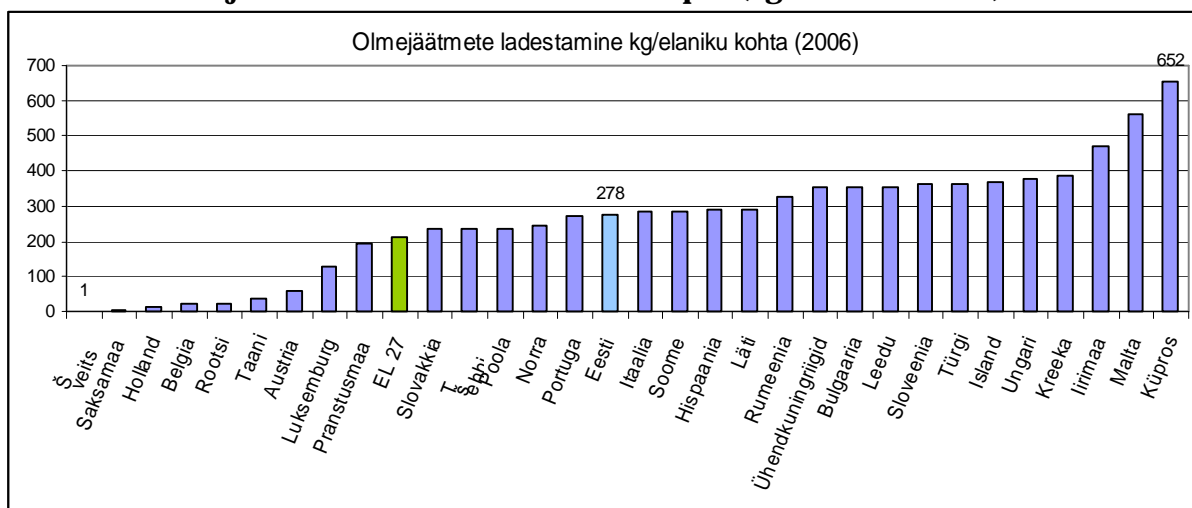

Allikas: Eurostat

Olmejäätmete hulka arvestatakse ka majapidamistes tekkivad liigiti kogutavad jäätmed. Seega mängib ladestatud olmejäätmete osakaalu vähenemisel oma rolli asjaolu, et järjest enam olmejäätmeid kogutakse liigiti juba tekkekohal ning suunatakse taaskasutusse. Kui veel 2000. aastal ladestati peaaegu kõik tekkinud olmejäätmed prügilatesse, siis nüüd ladestatakse kaks kolmandikku tekkivatest olmejäätmetest. Järjest suurem osa jäätmetest läheb taaskasutusse. Planeeritavate jäätmete masspõletustehaste tööle hakkamisel väheneb olmejäätmete ladestamise osakaal veelgi.

Võrreldes teiste Euroopa riikidega on Eestis ladestatud olmejäätmete maht paljudest madalam. Sellegipoolest on Eesti tase Euroopa Liidu keskmisest (EL27) kõrgem.

Joonis 4.13 Olmejäätmete ladestamise maht Euroopas (kg/ elaniku kohta) 2006. aastal

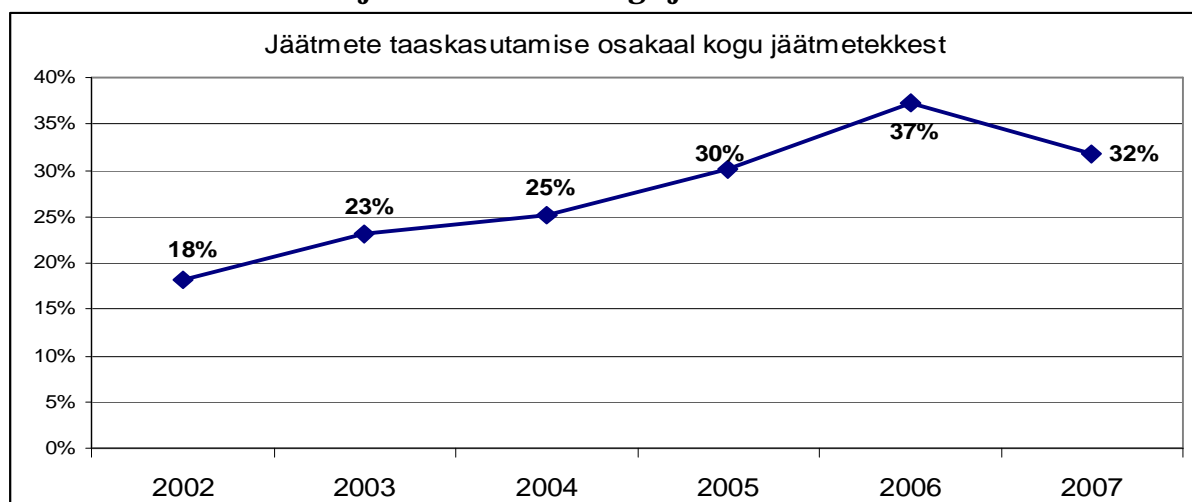

Allikas: Eurostat

Jäätmete taaskasutamine

Jätmealase tegevuse üheks prioriteediks on jäätmete taaskasutamine võimalikult suures ulatuses. Mida suurem osa tekkivatest jäätmetest taaskasutatakse, seda väiksem on koormus keskkonnale. Ühelt poolt hoiavad taaskasutatavad materjalid kokku uusi kasutuselevõetavaid ressursse. Teiselt poolt vähendab jäätmete taaskasutamine jäätmete ladustamise mahtu.

Joonis 4.14 Taaskasutatud jäätmete osakaal kogu jäätmetekkest

Allikas: Statistikaamet

Võrreldes 1999 aastaga on üldine jäätmete taaskasutamine 2006 a suurenenud üle nelja korra. Kogu jäätmetekkest taaskasutati 2006. aastal 37% jäätmetest. Suuremad jäätmeliigid olid põlevkivi aheraine, puidu- ja paberitööstuse jäätmed, ehitus-lammutuspraht, metallijäätmed, roovepuhastusjäätmed.

Jäätmete suunamist taaskasutusse mõjutatakse erinevate majandusmeetmetega, näiteks saastetasu, tootja vastutuse põhimõtte rakendamise, pakendiaktsiisi, aga ka mitmesuguste õigusaktidest tulenevate nõuetega. Jäätmete taaskasutust korraldavad jäätmekäitlusega ja jäätmeveoga tegelevad ettevõtted, samuti jäätmetekitajad vastavalt oma tehnilistele võimalustele ja majanduslikule tasuvusele. Näiteks on jäätmeseaduses sätestatud sihtmäärad koos tähtaegadega ladestatavates olmejäätmetes sisalduvate biolagunevate jäätmete osakaalu suhtes.

Taaskasutuse osakaalu mõjutab oluliselt ka liigiti kogutavate jäätmete osakaal. Mida paremal tasemel on tekkekohal liigiti kogutavate jäätmete kogumisvõimalused (kogumisvõrgustik), seda suurem kogus jäätmeid suunatakse eemale prügilatest ning seda kvaliteetsem ja efektiivsem on taaskasutatavate materjalide hilisem kasutamine. Arendatud on segaolmejäätmete taaskasutust ringlussevõtu kaudu – biolagunevate jäätmete kompostimine ning mehaanilis-bioloogiline töötlemine.

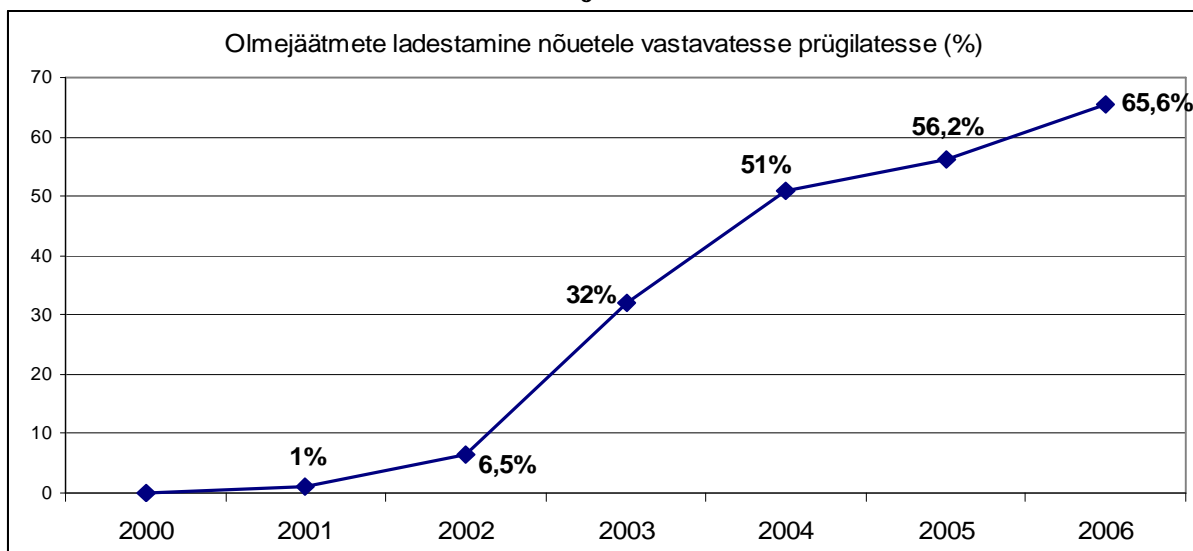
Statistika põhjal on näha, et jõudsalt on kasvanud pakendijäätmete taaskasutamine - 14 %-lt aastal 2002 50,1 %-ni aastaks 2006. Pakendijäätmete taaskasutamise osakaalu suurenemist soodustas aastal 2005 pakendiseadusesse ja pakendiaktsiisi seadusesse sisse viidud muudatused (kogumise ja taaskasutamise kohustus, taaskasutusorganisatsioonide loomine, kohustuslik tagatishooldus ja joogipakenditele ja pakendiaktsiis lisaks joogipakenditele ka müügipakenditele). Alates 2009. aastast rakenduvad ettevõtetele ja taaskasutusorganisatsioonidele materjalipõhised taaskasutussihtrivud, mis on aluseks ka pakendiaktsiisi seaduse nõuete täitmiseks (pakendiaktsiis tuleb tasuda siis, kui turule toodud pakendijäätmeid ei taaskasutata või selle osa eest, mis jääb puudu pakendiseaduses sätestatud taaskasutamise sihtarvu täitmisest).

Nõuetele vastav jäätmekäitlus

Vastavalt rahvusvaheliselt tunnustatud keskkonnakaitse ja tervisenõuetele käideldud jäätmete osakaal näitab jäätmete osakaalu, mis on ladestatud nõuetele vastavatesse prügilatesse. Jäätmete nõuetekohane ladestamine vähendab jäätmete ladestamisest tulenevat keskkonnamõju ning keskkonnariski.

Olmejäätmete ladestamine nõuetele vastavatesse prügilatesse on viimase viie aasta jooksul oluliselt kasvanud.

Joonis 4.15 Nõuetekohaselt käideldud olmejäätmete osakaal

Allikas: Keskkonnaministeerium

Nõuetekohaselt käideldud olmejäätmete osakaal on viimastel aastatel kasvanud seoses nõuetele mittevastavate prügilate sulgemise ja korrastamisega. Kui 2003. aasta algul tegutsenud 59 prügilast vastas nõuetele vaid kolm, siis 2007. aasta lõpuks oli nõuetele vastavaid prügilaid juba 8. Kolme viimase aasta jooksul on alustanud tööd kolm uut kaasaegset piirkondlikku jäätmekäitluskeskust, mille üheks tegevusalaks on ka tavajäätmete ladestamine: Uikala, Tallinna ja Paikre prügilad. Uute jäätmekäitluskeskuste rajamisega arendatakse välja kompleksne jäätmekäitlus, kus lisaks jäätmete

ladestamisele toimub ka jäätmete liigiti vastuvõtt ja biolagunevate jäätmete kompostimine. Järjest olulisemaks muutuvad ladestamise kõrval muud käitlustegevused: liigiti kogutud jäätmete käitlus, sortimine, biolagunevate jäätmete kompostimine jms. Oluliselt on arendatud üleriigilist jäätmete käitluse infrastruktuuri. Alus on pandud jäätmejaamade võrgustikule. 2007. aastal oli Eestis 29 jäätmejaama, mille kaudu kogutakse põhiline osa vanarehve, kasutusest kõrvaldatud elektri ja elektroonikaseadmeid, ohtlike jäätmeid ja suuremõtmelisi jäätmeid. Suletud on arvukalt vanu nõuetele mittevastavaid prügilaid (suuremad neist Tallinnas Pääsküla prügila, Jõhvis Kotinuka ja Pärnu prügila). Lõppenud on Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondist rahastatud tehnilise abi projekt tööstusjäätmete ja poolkoksi ladestuspaikade sulgemise ettevalmistuseks Kohtla-Järvel ja Kiviõlis.

Tabel 4.4 Prügilad Eestis

		2004	2005	2006	2007	2008
Nõuetele vastavate prügilate arv (olmejäätmetele + ohtlikele jäätmetele)		4+1	4+1	5+2	6+2	6+2
Nõuetele mittevastavad prügilad	Olmejäätmed	20	17	16	12	10
	Ohtlikud tööstusjäätmed	9	9	8	8	8
	Mitteohtlikud tööstusjäätmed	2	2	2	2	2

Allikas: Keskkonnaministeerium

2008. aasta seisuga on suletud kuid korrastamata 17 tavajäätmete, 4 ohtlike jäätmete prügilat. Nõuetele mittevastavaid tavajäätmete prügilaid on veel sulgemata 10, ohtlike jäätmete prügilaid 8 ja püsijäätmete prügilaid 2. Need prügilad suletakse 16. juuliks 2009, see tähendab, et alates sellest tähtajast lõpetatakse neis jäätmete vastuvõtt. Nõuetele vastavaid tavajäätmete prügilaid töötab 6 ja ohtlike jäätmete prügilaid 2. Tööd alustas Lõuna-Eesti ohtlike jäätmete käitluskeskus, millega koos on rajatud üleriigiline ohtlike jäätmete kogumiskeskuste võrgustik.

Liigiline mitmekesisus

Indikaator	Selgitus	Sihttase
Pool-looduslike koosluste pindala	Hooldatud pool-looduslike koosluste pindala (ha) ja osatähtsus kogu Eesti territooriumist	Keskkonnategevuskava 2007-2013: sihttase 30 000
Kaitsealade pindala	Kaitsealade ja hoiualade osatähtsus Eesti territooriumist	Keskkonnategevuskava 2007-2013: kaitsealade ja hoiualade pindala 1 500 000 ha
Soode pindala	Soode ja teiste turbaalade pindala (ha)	Keskkonnategevuskava 2007-2013: Soode ja teiste turbaalade pindala suhe kogu maismaa territooriumisse 22% (säilitada olemasolev tase)
Kaitstava metsamaa pindala	Range kaitse all olevate metsade kogupindala (ha)	Eesti Metsanduse Arengukava aastani 2010: rangelt kaitstava metsamaa pindala sihttase 220 000 (10% Eesti metsade pindalast)

Pool-looduslike koosluste pindala

Pool-looduslikeks kooslusteks nimetatakse loodusliku elustikuga kooslusi, mida on kestvalt niidetud või karjatatud. Eestile omased pool-looduslikud kooslused on puisniidud, loopealsed, ranna-, lammi-, aru- ja soostunud niidud ning puiskarjamaad. Nende ilme ja väärtused on kujunenud ning säilinud tänu pikaajalisele säästvale, loodusega arvestavale majandamisele. Seega on pool-looduslike koosluste tekkes ja püsimises kõrvuti looduslike tingimustega etendanud olulist osa ka inimtegevus. Selle lõppedes need hooldatud alad kulustuvad, võsastuvad ja muutuvad lõpuks metsaks.

Seetõttu kasutatakse ühe liigilise mitmekesisuse indikaatorina just hooldatud pool-looduslike koosluste pindala (ha) ja selle osatähtsust kogu Eesti territooriumist. Lisaks esteetiliselt väärtusele Eesti kultuuris ja maastikupildis etendavad pool-looduslikud kooslused väga olulist osa loodusliku mitmekesisuse säilitamisel. Puisniidud ja loopealsed on väga liigirikkad. Botaanikute andmetel leidub pikka aega katkematult majandatud puisniitudel üle 50 liigi taimi ühel ruutmeetril (lisaks samblad)²². Suur liigitihedus on omane ka loopealsetele, kus erinevate soontaimede arv ühel ruutmeetril ulatub kohati üle 40. Pool-looduslikud kooslused on paljude tänapäeval haruldaseks jäänud taime- ja loomaliikide (paljud käpalised, võrkliblikad, mustlaik-apollo) elupaikadeks. Ranna- ja lamminiidud on olulised rändlindude peatus- ja toitumiskohad ning kurvitsaliste elupaigad.

Keskonnategevuskava 2007-2013 seab sihiks pool-looduslike koosluste kogupindala ja osatähtsuse kasvatamist kogu Eesti territooriumist 20 000 hektarilt 2005 aastal 30 000 hektarini aastaks 2013. Pool-looduslike koosluste pindala on Eestis pidevalt kasvanud. Võrreldes 2001 aastaga on 2006-ks aastaks hooldatud pool-looduslike koosluste pindala kasvanud üle 37% (pindala 22 000 ha). Et saavutada Keskonnategevuskavas 2007-2013 seatud eesmärgi, peaks pool-looduslike koosluste pindala kasvama veel 37%.

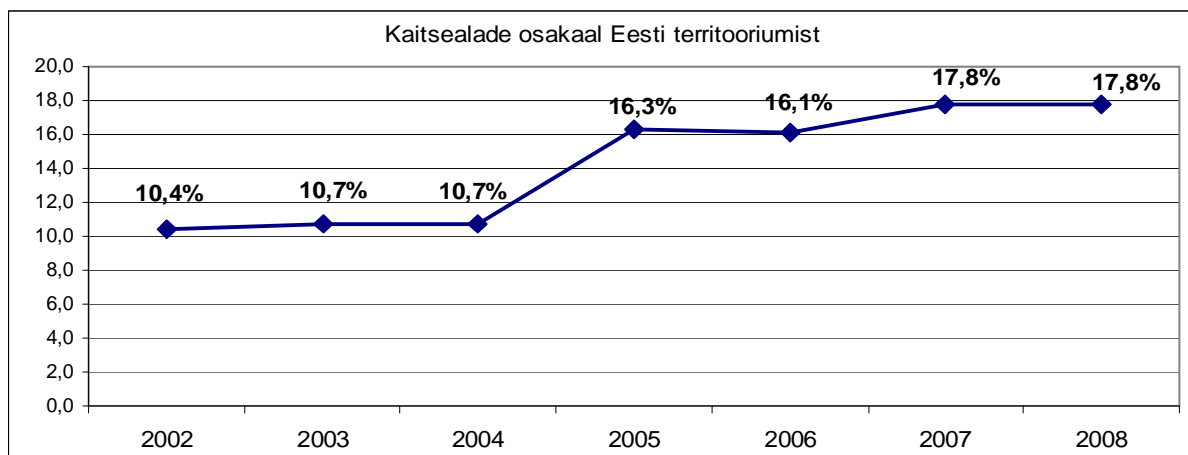
Kaitstavate alade (kaitsealad, hoiualad, püsielupaigad) pindala

Alade kaitse alla võtmise eesmärk on kaitsta ja säilitada teatud looduslikku kooslust, et säilitada seal elutsevaid liike ja nende elukeskkonda. Kaitsealade osakaalu indikaator näitab kui suur osa Eesti territooriumist on kaitse all, st millises osas on tagatud tingimused haruldaste või ohustatud liikide säilimiseks.

Tänase liigikaitse põhijooned Eestis määratleti 1994. aastal vastu võetud kaitstavate loodusobjektide seadusega ja täpsustati 2004. aastal jõustunud looduskaitseadusega. Looduskaitseaduse peamised eesmärgid on: looduse kaitsmine selle mitmekesisuse säilitamise, looduslike elupaikade ning liikide soodsa seisundi tagamisega, väärtusliku looduskeskkonna või selle elementide säilitamine ning loodusvarade kasutamise säästlikkusele kaasaaitamine. Selle seaduse kohaselt on kaitsealad inimtegevusest puutumatuna hoitavad või looduskaitse erinõuete kohaselt kasutatavad alad, kus säilitatakse, kaitstakse, taastatakse, uuritakse või tutvustatakse loodust. Kaitsealade tüübid on rahvuspark, looduskaitseala, maastikukaitseala. Liikide elupaikade kaitseks moodustatakse lisaks traditsioonilistele kaitsealadele ka püsielupaiku, mille kaitse-eeskirjad koostatakse liikide ökoloogilisi vajadusi silmas pidades.

²² Tiina Talvi, Pool-looduslikud kooslused, Viidumäe-Tallinn 2001

Joonis 4.16 Kaitstavate alade (kaitsealad, hoiualad, püsielupaigad) osakaal Eesti territooriumist

Allikas: EELIS, Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus

Kui 2002 aasta seisuga oli Eestis kaitse all 10,4% maismaast, siis üle-euroopalise looduskaitselise võrgustiku Natura 2000 moodustamisega suurenes kaitse all oleva maismaa osakaal 16%-ni aastaks 2005. Natura 2000 võrgustik koosneb Eestis 66 linnualast ja 509 loodusalast, kusjuures linnualad ja loodusalad võivad kas osaliselt või täielikult kattuda. 2008. aasta 1. jaanuari seisuga on enamus Natura 2000 võrgustikku planeeritud alad kaitse alla võetud. 2008. aastal oli Eestis 129 looduskaitseala, 149 maastikukaitseala, 117 uuendamata eeskirjadega kaitseala, 343 hoiuala, 5 rahvusparki, 548 parki või puistut ja 3 kohalikul tasandil kaitstavat objekti.

Proportsionaalselt kõige rohkem kaitstud alasid on Läänemaal, kus kaitse alla on võetud 33% territooriumist. Järgnevad Hiiumaa ja Pärnumaa, kus kaitse alla võetud alad moodustavad vastavalt 30% ja 24% maakonna pindalast.

Soode pindala

Sood moodustavad olulise osa meie loodusmaastikust. Sood kujutavad endast unikaalset looduslikku kooslust ja on elupaigaks erinevatele unikaalsetele taimede ja loomaliikidele. Selle unikaalse loodusliku koosluse säilimise jälgimiseks hinnatakse looduslike soode pindala.

Kahjuks on enam kui 20% Eesti territooriumist katnud soodest tänaseks rikutud või hävinenud 2/3. Peaaegu 90% madalsookooslustest on hävinenud või kinni kasvanud tänu laiaulatuslikule kuivendusele.

Tabel 4.5 Soode pindala

	2001	2003	2005	2006
Soode pindala (1000 ha)	225	267,5	230,8	232,3
Soode osakaal Eesti pindalast	5,8%	6,1%	5,3%	5,3%

Allikas: Metsakaitse- ja metsauenduskeskus, aastaraamat „Eesti mets“

Soode pindala kohta on käibel erinevad andmed. Mitmetes allikates tuuakse välja, et sood moodustavad 22% Eesti pindalast (sh. ka Eesti keskkonnategevuskava 2007-2013). Tõenäoliselt on selle numbrisse arvestatud ka kõdusoometsad, haritavad turbamaad ja freesturbaväljad. Kui vaadata elusaid sood, siis neid on tegelikult vaid 5-6% Eesti pindalast. Sellise osakaalu annab ka Metsakaitse- ja metsauenduskeskus.

Eesti rabade ja soode säilimist ohustavad turba liigne kaevandamine ning soo- ja turbaalade kuivendamine. Säästva arengu seadusest lähtuvalt ei tohi turvast kaevandada üle aastase

juurdekasvu. Aastaseks kasutusmääraks on määratud 2,78 miljonit tonni. Keskkonnaspetsialistide hinnangul on turba aastane juurdekasv üle hinnatud²³ kuna arvutustesse on hõlmatud ka juba kuivendatud sood, kus turba akumulatsioon on ammu seiskunud ja osa looduskaitse ja rajatiste all olevaid sood, mistõttu sellist määra arvestades tegu turba, eriti rabaturba, ületootmisega.

Kuivendatud ja kuivendusest mõjutatud turbaaladel mineraliseerub ja haihtub süsihappegaasina õhku või kantakse vooluveega minema sama aja jooksul ligikaudu 5 miljonit tonni orgaanilist ainet. Seega võivad kuivendatud sood osutada tööstuse järel teiseks oluliseks süsihappegaasi atmosfääri paiskajaks ja kasvuhooneefekti soodustajaks.

Kaitstava metsamaa pindala

Metsamaa pindala osakaal Eesti territooriumist on läbi aastate püsinud suhteliselt stabiilselt 51% juures. See tähendab, et pool Eesti territooriumist on metsamaa all. Metsad on elupaigaks paljudele looma- ja taimeliikidele, sealhulgas pesitseb seal haruldasi ja kaitse all olevaid liike. Seetõttu on oluline metsade, kui loodusliku koosluse kaitse. Metsamaade säilimisele aitavad kaasa jätkusuutlik metsade majandamine ning teatud metsade kaitse alla võtmine.

Rangelt kaitstavad ehk hoiumetsad on loodusobjektide hoidmiseks määratud metsad, mille hulka loetakse: kaitsealade reservaadid ja sihtkaitsevööndid, metsakaitsealade võrgustiku (EMKAV) range kaitsereežiimiga alad, hoiualad, I kategooria kaitstavate liikide elupaigad või kasvualad ja metsise mänguala. Metsamaa pindalast kaitsereežiimiga aladel moodustavad Statistilise metsainventuuri andmetel hoiumetsad 170 400 ha (7,6 % metsamaa kogupindalast), kaitsemetsad 506 300 ha (22,5 %) ning kaitstavad tulundus- ehk vääriselupaikade metsad 9200 ha (0,4 %).

Tabel 4.6. Hoiumetsade pindala ja osakaal kogu metsa pindalast

	2003	2004	2005	2006
Hoiumetsade osakaal Eesti metsapindalast	5,9%	7,3%	7,4%	7,6%
Hoiumetsade pindala (1000 ha)	134,3	166,3	168,1	170,4

Allikas: Metsakaitse- ja metsauenduskeskus.

Hoiumetsadest (loodusobjektide hoidmiseks määratud metsast) paikneb valdav osa riigimetsas. Hoiumets moodustab 13,7% Riigimetamajandamise Keskuse metsamaa pindalast ja vaid 4,1% teiste omanike ja valdajate metsadest. Nii looduskaitse arengukava aastani 2035, kui metsanduse arengukava on püstitanud eesmärgiks vähemalt 10% Eesti tootliku metsamaa range kaitse alla võtmise.

Natura 2000 projekti rakendumine Eestis on vähendanud tulundusmetsade osakaalu umbes 5% võrra. Kui aastal 2001 oli kaitstavate metsade osakaal 22% kogu metsade pindalast, siis aastaks 2006 oli juba ligi kolmandik Eesti metsadest kaitse all. See tähendab, et nendele metsadele rakendatakse teatud majandus- ja tegevuspiiranguid. Samas on mets oluliseks ressursiallikaks erinevates majandussektorites ning seetõttu ei ole saa eesmärgiks olla kogu metsamaa kaitse alla võtmine vaid tuleb rõhku panna metsa säästlikule ja ressursitõhusale kasutamisele.

²³ Looduskaitse arengukava aastani 2035 eelnõu

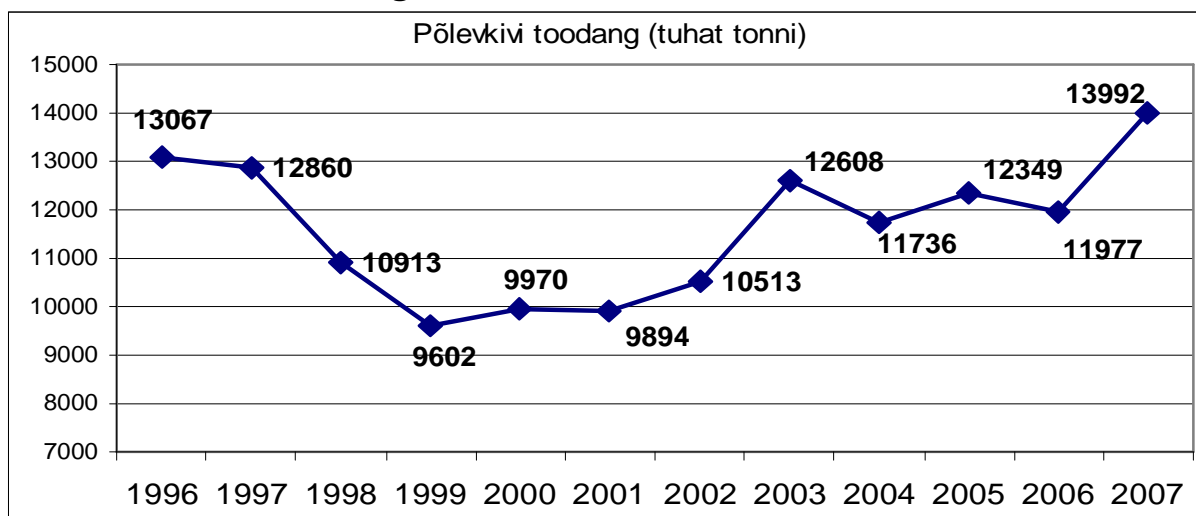
Loodusressursside kasutamine

Indikaator	Selgitus, vajadus	Sihttase
Põlevkivi	Põlevkivi kaevandamise maht (tuhat tonni).	Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2008-2015 (eelnõu): aastane kaevandamise piirmäär 20 mln tonni
Ehitusmaavarad	Liiva, savi, dolokivi ja kruusa varud ja kaevandamise maht (tonni)	Sihttasemed täpsustuvad peale ehitusmaavarade kaevandamise ning kasutamise riikliku arengukava koostamist
Puit	Metsaraie osatähtsus puidu aastasest juurdekasvust. Indikaator näitab, kuidas metsavarusid kasutatakse. Ühelt poolt pole hea liiga intensiivne raie (st. raiutakse rohkem kui aastas juurde kasvab), teiselt poolt pole mõistlik puidu juurdekasvu kasutamata jätmine.	Keskkonnategevuskava 2007-2013: 87%
Soomullad	Haritavate soomuldade osakaal soomuldade pindalast. Haritavad soomullad/turbamullad on probleemiks, kuna see hävitab turbamulda ning harimisel lendub orgaanilisi ühendeid (peamiselt naatriumi ja süsinikku).	Sihttaset ei ole seatud.

Põlevkivi

Põlevkivi on läbi aegade olnud Eesti olulisemaks maavaraks. Eesti energiaressurss baseerub valdavalt põlevkivil. 2007. a oli põlevkivi osakaal primaarenergiaga varustatuses 64% ja elektritootmisel 95%. Kuna tegemist on taastumatu maavaraga, tuleb selle varusid kasutada optimaalselt. Põlevkivi aktiivvaru on järk-järgult kahanenud. Põlevkivi toodangu osas nii ühtlast trendi pole olnud. Statistika näitab, et põlevkivi tootmine on aastatega mõnevõrra suurenenud.

Joonis 4.16 Põlevkivi toodang aastas

Allikas: Statistikaamet

Kuni põlevkivi kaevandamise aastase piirmäära seadmiseni Põlevkivi kasutamise arengukavas 2008-2015 ja maapõueseaduses oli peatatud uute põlevkivi kaevandamislubade välja andmine. Põlevkivi kasutamise arengukavas on põlevkivi kaevandamise piirmääraks määratud 20 mln tonni aastas ning on võetud sihiks saavutada põlevkivi aastase kaevandamismahu ülempiiriks 15 mln tonni aastas 2015.

Põlevkivi kaevandused asuvad Ida-Virumaal, samuti toimub seal suurem osa põlevkivi töötlemisest. Seetõttu kannab see piirkond enamuse põlevkivi kaevandamisest ja töötlemisest tulenevast keskkonnamõjust. Põlevkivi kaevandamisega kaasnevad järgmised muutused keskkonnas - maapõues tekivad tühikud, alandatakse põhjaveetaset, jõgedesse pumbatakse kaevandusvett, kaevanduste lähedal kerkivad aherainemäed, karjääriladel tekib uus maastik. Põlevkivi tootmise ja kasutamisega tekib väga palju jäätmeid – põlevkivi utmisjäätmed, põlevkivi poolkoks, põlevkivi pigijäätmed, põlevkivituhk jne, mis moodustavad peamise osa Eestis tekkivatest ohtlikest jäätmetest.

Ehitusmaavarad

Ehitusmaavarade hulka arvestatakse liiv, savi, dolomiit, kruus. Tegemist on taastumatute loodusvaradega, mistõttu tuleb nende majandamisel jälgida säästlikkuse põhimõtteid.

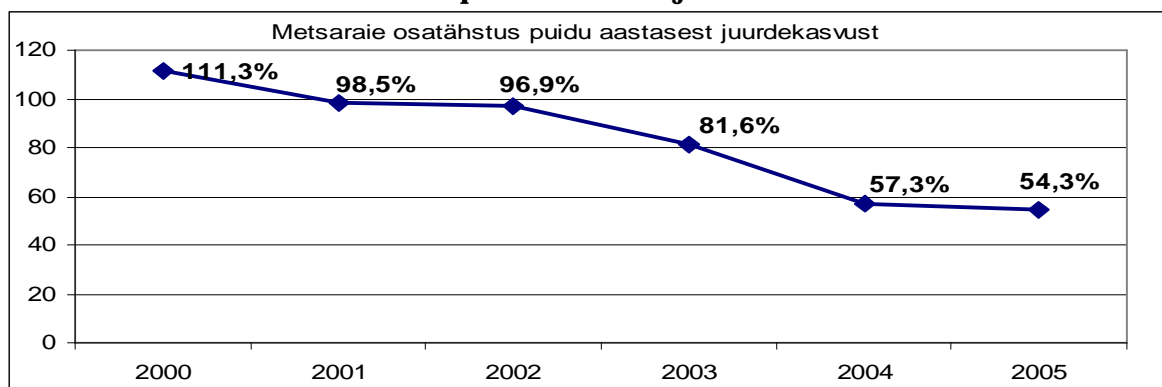
Ehitusmaavarade kaevandamine on alates 2000. aastast tugevalt kasvanud. Näiteks ehitusliiva ja ehituskruusa kaevandamisemaht oli 2006. aastaks kasvanud neli korda võrreldes aastaga 2000. Sealjuures on kasutusele võetud ka uusi maardlaid. 61% ehitusliivast Eestis toodetakse Harjumaal, järgnevad Valgamaa (11%), Tartumaa (7%) ja Põlvamaa (6%). Ehituskruusa tootmine jaguneb erinevate maakondade vahel enam-vähem ühtlaselt. Võrumaal toodetakse 14% Eesti ehituskruusast, Harjumaal 13%, Tartumaal 11%, Valgamaal 10% jne.

Sihttasemeid ehitusmaavarade kaevandamise osas hetkel määratletud ei ole. Need on kavas paika panna looduslike ehitusmaterjalide kasutamise kavaga, mille koostamiseks vajalikud eeltööd on käimas. Kava peamiseks eesmärgiks on leida parim võimalik lahendus Eesti riigi tõrgeteta varustamiseks looduslike ehitusmaterjalidega, rakendades kaevandamisel ja töötlemisel parimat võimalikku tehnoloogiat, kasutades looduslike ehitusmaterjale võimalikult efektiivselt ning võimalikult väikese negatiivse keskkonna- ja sotsiaalse mõjuga.

Puit

Metsamaterjali saab kasutada erineval otstarbel. Lisaks metsa kasutamisele ehituses ja mööblitööstuses, on puit oluline taastuenergia allikas, mida saab kasutada alternatiivina fossiilsetele kütustele. Seetõttu tuleb metsavarusid efektiivselt majandada ja kasutada. Metsaraie osatähtsus puidu aastasest juurdekasvust näitab kui intensiivselt metsavarusid kasutatakse. Ühelt poolt pole hea liiga intensiivne raie (st. raiutakse rohkem kui aastas juurde kasvab), teiselt poolt pole otstarbekas juurdekasvava puiduvaru kasutamata jätmine.

Joonis 4.17 Metsaraie osatähtsus puidu aastasest juurdekasvust

Allikas: Keskkonnaministeerium

Keskkonnategevuskava 2007-2013 seab raie osatähtsuse osas puidu aastasest juurdekasvust seadnud sihttasemeks 87%. Viimaste aastate statistikat vaadates on metsaraie osatähtsus puidu aastasest juurdekasvust pidevalt langenud. Statistilise metsainverteerimise andmetel oli aastal 2005 metsaraie osatähtsus puidu aastasest juurdekasvust 54,31%. Seega sihttaseme on saavutamiseks veel kõvasti arenguruumi.

Soomullad

Üldise mullaviljakusega Eestis väga aktuaalseid ja laiaulatuslikke probleeme ei ole. (välja arvatud toiteelementide puudus teatud põllumuldades). Küll aga tekitab teatud ökoloogilisi probleeme soomuldade intensiivne harimine ja neil põllukultuuride kasvatamine. Soomuldade kasulikuks omaduseks on ümberkaudse pinnase veetaseme hoidmine. Tänu turba heale veesidumisvõimele on neist muldadest kujunenud looduslikud veereservuaarid. Soomuldade harimisega kaasneb aga turba ja ka mulla enese paratamatu hävimine pikaajalise protsessi tulemusena. Koos aktiivse turba lagunemisega toimub nii süsiniku kui ka lämmastiku vabanemine ja lendumine/leostumine.

Madalsoid hakati Eestis üles harima ülemöödunud sajandi lõpul, see protsess aktiveerus eelmise sajandi 30-ndatel ja intensiivistus sajandi teisel poolel. Mõõtmistulemused on näidanud, et soomuldade harimisel mineraliseerub aastas keskmiselt ligi 5 tonni turvast hektari kohta (ehk ca 1% turba massist 30 sentimeetrisel kihis), mistõttu turbahorisondi tusedus väheneb põlluna kasutamisel 2,4 cm aastas ja rohumaana kasutamisel 1,4 cm aastas. Seega on turvasmulla kasutamisel rohumaana pinnasekadu ja süsinikdioksiidi lendumine pea poole väiksem. Seega mida suurem osa turbamuldadest on kasutusel rohumaana ning mida väiksemat osa kasutatakse põllukultuuride kasvatamiseks, seda paremini soomullad säilivad ning seda vähem naatriumi ja süsinikku lendub/leostub.

Soomuldade kasutamine põllumajanduslikuks otstarbeks on viimastel aastakümnetel vähenenud. Kui 1989. aastal oli põllumajanduslikus kasutuses ligikaudu 80 000 hektarit soomuldi (neist haritavad olid 15,7% ehk 12 500ha), siis 2005. aasta andmetel oli see näitaja PRIA põllumassiivide registrit ja digitaalset mullakaarti aluseks võttes vähenenud 30 000 hektarini, koos turvastunud muldadega 50000 hektarini. GIS analüüs testvaldades selgitas, et 2005. a maakasutuse järgi oli 64,8% soomuldadest kasutusel rohumaadana ning 35,2% põllukultuuride ja lühiajaliste rohumaadana ehk haritava maana. Seega oli 2005. aastaks haritavate soomuldade osatähtsus soomuldade kogupindalast suurenenud 15,7%-lt 35,2%-ni.

Keskkonnasõbralik transport

Indikaator	Selgitus, vajadus	Sihttase
Uute sõiduautode CO ₂ tase	Alla 120 g/km CO ₂ emissiooniga uute sõiduautode osakaal.	Transpordi arengukava 2006-2013: Alla 120 g/km CO ₂ emissiooniga uute sõiduautode osakaal Eesti registrisse kantavate autode hulgas on kasvanud 30%ni
Ühistranspordi kasutamise osatähtsus	Ühistranspordi osatähtsus mõõdetuna reisijakilomeetrites	Eesmärgina seatud sihttase puudub. Alternatiivina on seatud eesmärgiks hoida ühistranspordi kasutamist tööl käijate seas 30% tasemel (Transpordi arengukava 2006-2013).

Ühistranspordi kasutamise osatähtsus (reisijakilomeetri kohta)

Eestis on CO₂ heitmete tase EL keskmisest märkimisväärselt kõrgem peamiselt elektrienergia tootmise eripäradest tulenevalt. Samas ei saa jätta tähelepanuta ka transpordist tekkivaid negatiivseid väliskulusid. Arvestades sõiduautode suurt osakaalu kõigis EL riikides, on ka Euroopa Liidu säästva arengu strateegias pööratud tähelepanu vajadusele vähendada sõiduautode poolt õhku paisatava CO₂ heitmete määrasid. Eesti Autoregistrikeskuse andmetel oli 2007. aastal Eestis müüdnud uute sõiduautode keskmine CO₂ heitmete määr 181 g/km, mis on oluliselt kõrgem EL tasandil seatud eesmärkidest.

Ühistranspordi kasutamise osatähtsus on oluline säästva arengu indikaator, kuna ühistransport on reeglina vähem looduskeskkonda koormav ning tõhusa ühistranspordi korraldusega on võimalik kokku hoida ka elanikkonna kasuliku aja raiskamist (vähendades linnasisese transpordiga seotud probleeme) ja vähendada inimvigastustega lõppevate liiklusõnnetuste arvu.

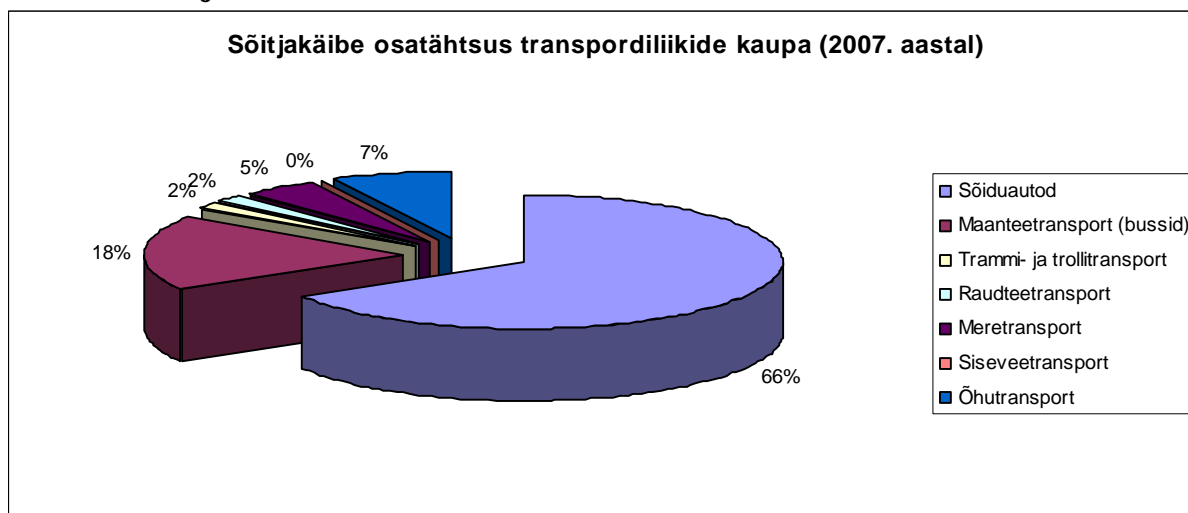
Olemasolevatest regulaarsetest allikatest on parim hinnata ühistranspordi osatähtsust kõikide EL riikide poolt läbiviidava uuringu alusel, millega hinnatakse iga transpordiliigi osatähtsust mõõdetuna reisijakilomeetrites. Samas on ka sellel sõitjakäibe näitajal puudusi, kuna see sisaldab ka rahvusvahelist transporti, kus ühistranspordi osatähtsus on garanteeritud ja reisid pikad. Näiteks lennureiside puhul läheb arvesse iga lennureisija kõikide tuhandete kilomeetritega, mis ta esimese peatuseni lendab.

Tabel 4.7 Sõitjakäibe osatähtsus aastatel 2004-2007 (%)

Transpordiliik	2004	2005	2006	2007
Sõiduautod	65,1	67,3	65,9	66,5
Kokku ühistransport	34,9	32,7	34,1	33,5
Maanteetransport (bussid)	20,6	18,4	19,1	17,9
..linnatransport (bussid)	4,3	3,2	3,4	3,4
Trammi- ja trollitransport	2,0	1,5	1,5	1,6
Raudteetransport	1,6	1,7	1,7	1,8
Meretransport	4,6	3,7	4,2	4,8
Siseveetransport	0,0	0,0	0,0	0,0
Õhustransport	6,0	7,5	7,5	7,4

Allikas: Statistikaamet

Joonis 4.18 Sõitjakäibe osatähtsus 2007. aastal

Allikas: Statistikaamet

Ka EL riikides keskmiselt moodustab selgelt üle poole sõitjakäibest transport sõiduautodega. Oluliselt suurema osatähtsusega on EL riikides keskmiselt raudteetransport, mille sõitjakäive on ligilähedane bussitranspordi sõitjakäibe mahtudega.

Transpordi arengukava aastateks 2006-2013 on võrreldava indikaatorina kasutanud ühistranspordi kasutamise osakaalu tööl käijate hulgas (allikas Statistikaameti tööjõu-uuring). See peegeldab sarnaselt reisijakäibe uuringule elanikkonna eri liiki transpordivahendite kasutamisel, aga selle puuduseks on see, et jätab kajastamata olulise osa elanikkonna (pensionärid, lapsed) eelistused.

Ühistranspordi osakaal tööl käimisel on oluliselt vähenenud. Vähenenud on ka jalgsi tööl käijate osakaal 25%-lt 2004. aastal 21%-ni 2007.aastal. Samal ajal on suurenenud just sõiduautode kasutamise osakaal. Kui 2004. aastal kasutas isiklikku või ametiautot tööl käimiseks 38% tööl käijatest, siis 2007. aastaks on see osakaal tõusnud ligi 47%-ni.

Tabel 4.8 Eri liiki transpordivahendite kasutamine tööl käimisel (aastatel 2004–2007)

	2004	2005	2006	2007
Ühistransport	29,2%	29,9%	27,5%	26,3 %
Jalgsi	25,4%	24,3%	24%	24%
Jalgrattaga	2,8%	2,8%	3,1%	3,1%
Mopeediga, mootorrattaga	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
Isikliku autoga	26,9%	28,2%	30,7%	30,7%
Ametiautoga, töökoha sõidukiga	11,7%	11,1%	12%	12%

Allikas: Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium

Arvestades uute sõiduautode registreerimise kiiret kasvu, on transpordi arengukavas nähtud ette keskpikas perspektiivis hoida ühistranspordi kasutamisel vähemalt 30% taset. Tööl käimisel kasutati üle 30% ühistranspordi viimati 2001. aastal. Samas, kui tööl käimiseks hakatakse aina enam kergliiklust kasutama, ei peaks ühistranspordi osakaalu hoidmine olema eesmärk omaette.